Editura UNIVERS

Însingurarea, evadarea individului din societate, temă atît de frecventă în literatura apuseană de astăzi, este ilustrată într-un mod cu totul surprinzător în acest roman al lui Guido Piovene, Stele reci, distins în Italia anului 1970 cu prestigiosul premiu Strega. Alternativa dintre viaţa reală a societăţii de consum — brutală şi jignitoare — şi viaţa de „dincolo", relevată printr-o uluitoare convorbire cu Dostoievski ca fiind un chin fără sfîrşit, este rezolvată printr-o a treia soluţie în această carte, în care artificiile formale arată tocmai grija scriitorului de a face suportabile problemele grave pe care le ridică.

Lei 5,25

190

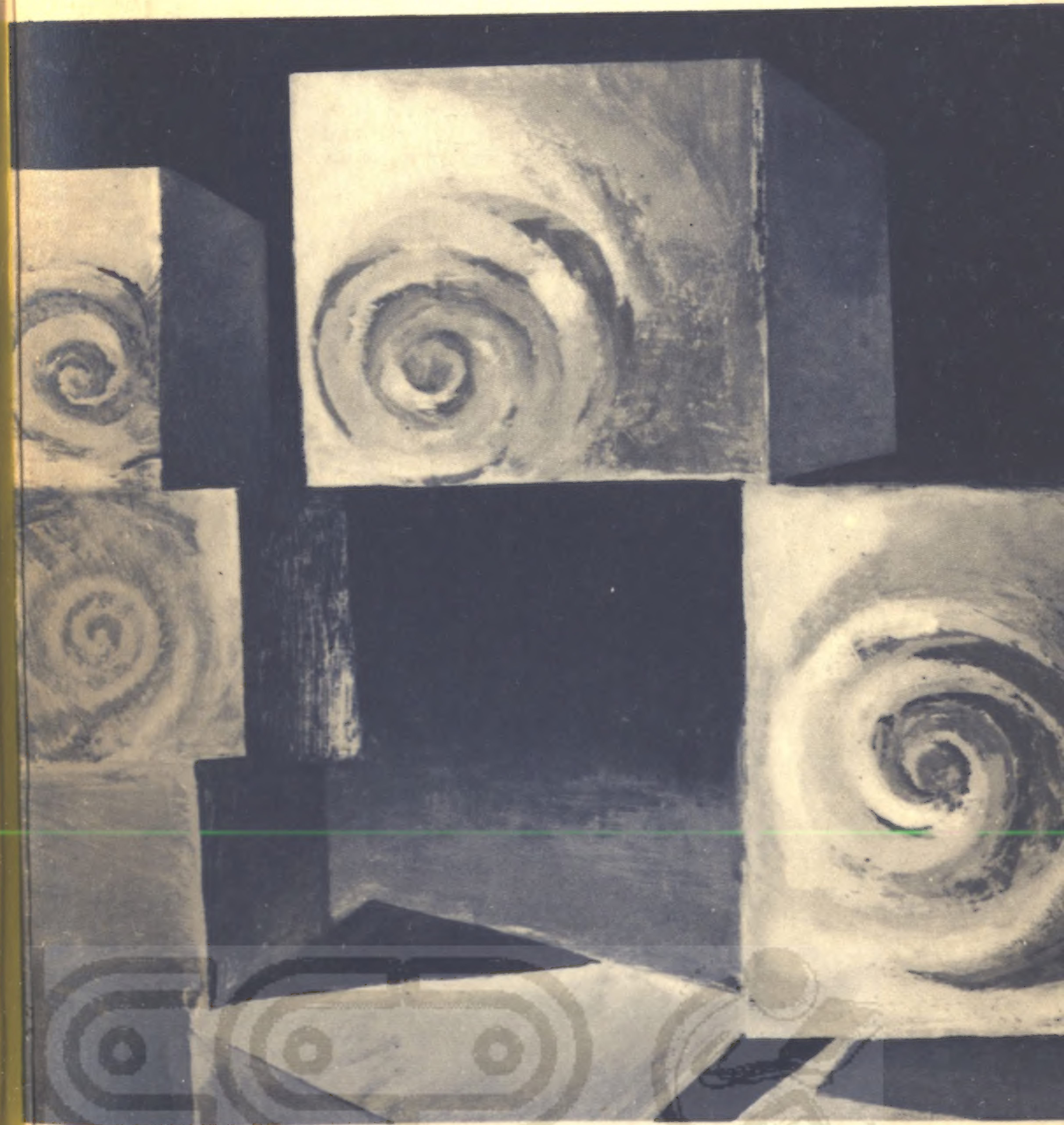
1972

G. PIOVENE • STELE RECI

GUIDO PIOVENE

STELE RECI

COLECŢIA MERIDIANE

Coperta de DAMIAN PETRESCU

Guido Piovene
LE STELLE FREDDE

Guido Piovene

Stele reci

În românește de *Michaela Șchiopu*
Cuvînt înainte de *Mircea Ivănescu*

Editura UNIVERS

București, 1972

O carte înghețată. Un roman care lasă impresia că se îndepărtează în mod voit de toate procedeele și ambițiile literaturii : o expunere — căci în această carte nu se poate vorbi despre o povestire în adevăratul înțeles al cuvîntului — redusă la schema săracă a epicii, personaje fără contururile unor caractere și evitînd confruntările și mărturisirile violente, cîteva motive care țin mai mult de raportările livrești decît de elocvența propriu-zisă — toate scrise cu o economie de mijloace semnificativă, astfel încît s-ar putea vorbi mai degrabă de o parabolă, de o povestire filozofică, decît de un roman. De o carte adică tinzînd să sacrifice creația de dragul unor semnificații, reci și hieratice, un eseu despre renunțare și asceză. Căci primul înțeles al acestei cărți — oferit de lectura la nivelul a ceea ce pare să spună — ar fi cel pe care l-ar putea propune consultarea unor fișe despre înstrăinarea constatată și asumată de o ființă omenească, deodată conștientă de neputința de a mai trăi în cadrele existenței sale de pînă atunci, care alege însingurarea — sau este constrînsă la izolare într-o nemișcare sufletească pe care nu i-o mai pot zdruncina nici puținele evenimente din reclu-

ziunea sa, și care acceptă ceea ce cu o expresie folosită în literatura reificării s-ar numi le parti-pris des choses, *trece de partea obiectelor, pierzîndu-și treptat calitatea de om, capacitatea de a trăi.*

O asemenea temă nu este inedită nici în literatura vremii și nici în opera autorului cărții despre care e vorba. Motivul ruperii de viață, al fugii — care își afirmă de fapt valențe polemice la adresa anumitor organizări sociale în existența de pînă atunci a personajului — al morții în viața de toate zilele în numele unei independențe spirituale care echivalează cu o renaștere — motivul acesta are o tradiție suficient de îndelungată în literatura occidentală [dacă n-am cita decît Il fù Mattia Pascal (Răposatul Mattia Pascal), *de Pirandello, în Italia — dar și* Les aventures de Jérôme Bardini (Aventurile lui Jérôme Bardini), *de Giraudoux, în Franța și* Unauffindbaren (Cei de negăsit), *de Ernst Kreuder în Germania]. În ce-l privește pe Guido Piovene, alegerea acestei teme, pentru cartea care este fără îndoială cea mai personală operă a sa de pînă acum, e semnificativă — și ea reprezintă de altfel rezultatul unei evoluții de multă vreme vizibilă în scrisul său.*

Aproape necunoscut la noi, și de fapt nereprezentînd un nume prea celebru nici în alte țări în afara Italiei, deși în mod cert unul dintre cei mai însemnați prozatori contemporani ai acestei țări, Piovene a evoluat lent de la începuturi mai mult sau mai puțin tradiționale

— una din primele sale cărți, La gazzetta nera (Gazeta neagră) *este mai degrabă decît un roman unitar o suită de* povestiri stranii cu înțelesuri mai adînci *— spre romanul-eseu, ilustrat acum aproximativ un deceniu de precedenta sa operă beletristică,* Le Furie (Furiile), *în care naratorul încearcă de asemenea o reîntoarcere spre originile sale, departe de viața de pînă atunci, și un timp trăiește într-un mediu populat deopotrivă de autentic de personaje reale ca și de personajele ficțiunii proprii. Scriitorul a meditat de altminteri mai insistent la această descărnare voluntară a creației ; el și-a mărturisit în diferite ocazii — în însemnări reluate într-un volum cu caracter eseistic și de jurnal intim, publicat sub titlul* La Coda di paglia (Cu musca pe căciulă) *adeziunea la o literatură „încă de la început impregnată de spirit critic, asumîndu-și inițial demersul criticii".*

Stelele reci (Le stelle fredde) *pare să răspundă astfel afirmativ unei observații pe care Piovene însuși o notase cu mai mulți ani în urmă, atunci cînd se întreba dacă el este cu adevărat un eseist mai degrabă decît un romancier. Asta în orice caz în intenția scriitorului care, cum remarcam, își epurează pe cît posibil construcția romanescă și stilul, clădindu-și ca pe o demonstrație cartea, și scriind-o apoi — cum se consilia singur în aceleași însemnări — „cu o artă avară prin anti-retorică, și care se restrînge prin reacție polemică, din dorința sincerității și limpezimii". Naratorul care se consideră un om obișnuit, cu preocu-*

pări și viață exemplare prin banalul lor, își descoperă la un moment dat o maladie — descrisă vag sub un aspect clinic: deficiența destul de puțin pronunțată a auzului — atît de puțin pronunțată, încît ar putea părea un simplu simptom subiectiv, căci ea pare infirmată de un medic. Această maladie are însă urmări incalculabile: ea determină retragerea personajului din viața sa de pînă atunci, renunțarea la tot ceea ce constituia poziția sa socială, și la mediul în care-și găsise pînă atunci o stabilitate, dacă nu chiar o bunăstare relativă, și reîntoarcerea în locurile copilăriei, unde s-ar spune că se resemnează la a nu mai aștepta nimic — nici măcar moartea. De aici încolo nu se mai întîmplă nimic, sau mai exact ceea ce se mai întîmplă (în speță, un eveniment destul de brutal, în mod normal de natură să modifice existențele — un asasinat adică) nu face decît să agraveze izolarea, neputința aparentă de a mai reacționa a eroului. Retras într-o însingurare fizică deliberat aleasă, naratorul asistă apoi la un interludiu straniu — care ar putea fi un vis de febră, sau ar putea la fel de bine să fie o expunere metaforică, o pildă despre înțelesurile morții, despre înțelesurile unui anumit fel de viață, despre păstrarea sau, dimpotrivă, renunțarea la eul propriu : *Este vorba despre o întîlnire — reală sau figurată — pe care eroul cărții o are cu un personaj recomandîndu-se a fi Dostoievski, și care, revenit dintre morți, povestește ceea ce se întîmplă, sau mai bine zis, nu se întîmplă acolo. Este o trecere*

lentă, un mers nesfîrșit, alături de făpturi fluctuante, schimbătoare, anonime în fond, într-o atmosferă crepusculară, mereu aceeași, ca într-un vis urît — și unde ființele, în măsura în care se pot numi ființe, își repetă la nesfîrșit gînduri subțiate despre viață, despre moarte. Un singur lucru își păstrează importanța în această destrămare continuă: personajele trebuie *să-și piardă identitatea, trebuie să lepede tot ceea ce constituia persoana proprie, cu numele, prestigiul, realizările, ambițiile și dorințele proprii, și care acum, în împărăția cealaltă a morții, nu mai interesează pe nimeni, și își pierd treptat interesul și pentru ele însele. Ele își continuă drumul într-o însingurare care seamănă cu indiferența, și care poate este ceva mai profund. Pentru că atunci cînd acest ciudat Dostoievski se reîntoarce printre cei vii și este confruntat cu lumea obișnuită, cu cea în care numele și semnificațiile se păstrează în contextul general al valorilor achizitive (ceea ce într-o anumită optică s-ar numi lumea lui* a avea*), el reacționează negativ și preferă să se îndepărteze, să aleagă renunțarea la propriul eu — sau poate depășirea lui — și se reîntoarce în* dincolo.

Astfel că interludiul cu povestirea falsului — sau poate numai convenționalului — Dostoievski nu face de fapt decît să repete într-o altă formă parabola centrală a cărții: o povestire despre însingurare, despre alegerea unei soluții care seamănă cu o asceză și care, ca orice asceză, ascunde o înțelepciune. Întrebarea este dacă o asemenea înțelepciune e mai autentic

omenească, mai fecundă pentru adevăratele constante omenești. Am văzut că plecarea personajului din fosta sa lume are în mod explicit chiar valoarea unei răzvrătiri, a unei condamnări a anumitor caracteristici ale lumii respective. Revenirea sa în singurătatea aleasă pe locurile natale capătă, în contextul povestirii personajului care se denumește Dostoievski, înțelesul unei treceri printr-un infern. (Orice moarte este o trecere printr-o suferință — care poate sau nu să fie fecundă). Și tocmai de aici încolo s-ar putea urmări curba ascendentă a parabolei pe care a intenționat-o Piovene, de aici înainte lectura la nivelul ulterior, urmărindu-se ceea ce vrea să spună textul, descoperă semnificații active acolo unde s-ar fi părut că n-a fost vorba decît de un discurs despre renunțare și răzvrătire resemnată în neputințe. La sfîrșitul narațiunii, povestitorul se înfățișează într-o atitudine caracterizată de calmul unei înțelepciuni cîștigate printr-o experiență pentru care s-a plătit autentic, și în același timp de virtuți creatoare exprimînd o adevărată libertate lăuntrică. În aparență personajul acesta nu face nimic altceva decît să întocmească liste de obiecte, fișe în care descrie — cu o maximă obiectivitate, spune el, — lucrurile din jurul său. Însă aceste fișe nu sînt simple denumiri ale lucrurilor (așa cum, dacă ar fi să folosim o apropiere din cîmpul literaturii, ar face literatura numită a noului roman — restrîngîndu-se adică la o obiectivitate care înseamnă eliminarea umanului și a punctului de

vedere omenesc). Fiecare descriere se autentifică printr-o asimilare, prin mărturisirea care înseamnă aici reasumarea unei amintiri, unei trăiri a personajului, din viața sa de altă dată — cea autentică, dinaintea crizei care i-a determinat retragerea. Sihăstria în care s-a retras eroul e deci în realitate o viață foarte reală, plină de trăiri incomparabil mai vii decît reacțiile automate în care se petrecea existența socială a povestitorului în lumea sa dinainte. Constantele omenești pe care povestitorul și le păstra — oarecum obnulate și în perioada infernală a retragerii sale (aici trebuie amintit extazul autentic pe care-l trăiește eroul în preajma cireșului înflorit din curtea casei sale — singura trăire autentică atunci cînd capacitatea sa de a vibra omenește părea pierdută), se afirmă acum libere și creatoare de viață. Bucuria copilărească pe care o încearcă naratorul privind cireșul în floare (simbol poate livresc al vieții — căci amintește de celebrul pasaj cu măceșul înflorit din Proust, dar păstrînd la Piovene o valoare de simbol personal, căci revenind mereu în cărțile sale), se împlinește acum cu trăirea mai gravă, mai responsabilă a unor amintiri, a unor ființe și a relațiilor cu acele ființe, pe care eroul le reîncepe acum, cînd întocmește fișele de obiecte — prilej pentru a regăsi prezența vie în casa lui natală a mamei sale de demult moartă, a vremurilor și emoțiilor de odinioară.

Astfel citită pînă la capăt, Stelele reci *nu mai este o carte uscată, despre zădărnicie, și*

nici despre moartea care înflorește — cum spunea un poet — din răbdare. Mai adevărat ar fi să se spună că este o carte despre cele mai importante exerciții spirituale — o carte despre sinceritate. Sinceritate însemnînd aici în primul rînd luciditate — și, evident, suferință (cîtă luciditate — atîta dramă, se spune pe drept cuvînt), o carte despre înfrîngerea și valorificarea suferinței, care înseamnă sinceritatea omenească dusă pînă la capăt.

Mircea IVĂNESCU

I

— Care te supără mai rău, stînga sau dreapta ? mă întrebă doctorul.

— N-aș putea face diferența între o ureche și cealaltă.

— De cînd ai remarcat ?

— De puțin timp, dar mi-am dat seama că durează mai demult. Au observat alții înaintea mea.

— La orice sunet ?

— Da, dar nu în același fel. Unele sunete îmi parvin mai tare, altele mai încet, iar vocile le percep cel mai slab. A ta, de exemplu, face excepție, o aud destul de clar. Dar în general am impresia că toți ceilalți vorbesc în șoaptă. Fac eforturi să înțeleg ce spun, dar nu reușesc decît uneori, ca și cum cuvintele ar fi purtate de vînt. Mi-e greu să-i tot întrerup ca să le spun : nu înțeleg, vorbiți mai tare. De aceea tac cînd mi se cere un răspuns, sau răspund anapoda. De obicei începutul discuției îmi scapă. Aud ceva voalat, confuz. Pe urmă urechea se obișnuiește, dar întotdeauna e prea tîrziu. De obicei oamenii spun la început ceea ce este indispensabil pentru a înțelege ce

urmează și apoi nu mai repetă. De exemplu, numele celui despre care vorbesc. Cînd încerc să-l ghicesc dau greș. Ida chiar îmi spunea...

— De ce „spunea" ?

— E tot una. Spunea că mă prefac că nu înțeleg ca între timp să găsesc vreo portiță de scăpare. Dar nu-i adevărat, am senzația pur și simplu că mi se vorbește de la depărtare, cu un zumzet ce crește și descrește. Ida spunea că mă prefac, dar adesea își schimba părerea și susținea că urlu ca un surd...

— N-am impresia.

— Mă întrerupea ca să-mi spună : vorbește mai încet, nu sîntem surzi ca tine. Cînd o rugam să vorbească mai tare, se înfuria : dacă nu mai auzi, du-te la doctor. Se încăpățîna să vorbească în șoaptă, pînă mă enervam, și atunci tăceam amîndoi.

— Ia să vedem ! Repetă după mine.

Îmi era prieten și-l interesa cazul meu. M-a consultat cu atenție. Mi-a vorbit tare și pe urmă încet, din ce în ce mai încet, din față și din spate, de aproape și din colțul cel mai îndepărtat al cabinetului, ba chiar stînd întors cu fața la perete. Parcă ar fi fost o pasăre care țopăia împrejur, piuind. Eu îi repetam frazele. La sfîrșit, mi-a spus :

— Cred că n-ai nimic. Auzul tău, după cîte îmi dau eu seama, e normal. Probabil că ești distrat doar.

— Pentru atîta lucru n-aș fi venit la tine. Cum îți explici atunci că nu aud cînd sînt atent și doresc să aud, cel puțin pentru a evita o

ceartă ? Și zumzetul acela care devine mai tare exact cînd nu trebuie ? Sau senzația pe care o am că dintr-o dată mi se astupă urechile ?

— Bine, dar...

— Poate că timbrul vocii tale se potrivește urechilor mele. Sînt unele sunete pe care chiar și peștii...

— Să fim serioși.

— În cazul acesta, trebuie să cred că natura ne oferă resurse neașteptate. Știe că nu-mi place să răspund.

— Cui să răspunzi ?

— Nimănui.

— Și de ce asta ?

— Fiindcă nu pot. Ceilalți pot discuta cu argumente, eu nu.

— Doar nu vrei să susții că te simți mai puțin capabil ?

— Cînd tac, nu. Numai cînd vorbesc.

— Care-i situația celorlalți, atunci ?

— Cu totul alta. Ida...

— S-a întîmplat ceva ?

— Nimic. Ida era un caz tipic. O reprezentantă model a celorlalți, cum le spui tu. O ființă grăitoare. Umană, iubitoare, sinceră. Unul din personajele bune ale lui Shakespeare, Homer sau ale Tragicilor Greci. Sau nu neapărat bune, e un lucru fără prea mare importanță. Un personaj oarecare din Shakespeare, Homer sau Tragicii Greci. Nu se spune că au întruchipat toate pasiunile umane și că fiecare din noi se regăsește în ele, într-un fel ?

— Desigur.

— Crezi într-adevăr ? Eu mă îndoiesc. Am putea vorbi atunci cu ele. Imaginează-ţi că ar trebui să facem acest lucru. Ai putea răspunde cu toată sinceritatea unuia din acele personaje vorbitoare ce întruchipează, după cum se spune, eternul omenesc, şi sînt create pentru a vorbi ? Ai găsi cuvintele cu care să-i explici Cordeliei cît de prostească e iubirea pentru tatăl ei ? Eşti în stare mai ales să-i oferi Cordeliei altceva în locul acestei iubiri ? Ţi-ai atrage doar dispreţul ei, asta-i. Găseşte un contraargument pentru Hector care păşeşte spre moarte, pentru Ahile cînd îl omoară, pentru Oreste care invocă pedeapsa. Găseşte o replică acestor impulsuri opace, acestor nevoi dezlănţuite, milei ucigaşe, ce ţîşnesc implacabile urcînd într-un flux neîntrerupt dinspre pîntec spre creier, iar aici prind grai şi se transformă în idei, în judecăţi, în uimitoare pasiuni morale, în convingeri orbitoare. Ai prefera şi tu în cazul acesta să fii surd pentru a nu răspunde...

— Dar eu nu-i mai văd pe aceşti Hectori, Cordelii, Oreşti...

— Mde... Ceea ce văd eu e mult mai rău. Văd fantomele lor. Aceea era lumea oamenilor mari, o lume cu adevărat umană, care a dispărut întocmai ca Uranus şi Saturn, ca giganţii şi zeii mitologiei, ca centaurii şi sirenele. Ceea ce a rămas sînt aparenţe, false fiinţe omeneşti condamnate să creadă în propria lor existenţă. În jurul lor stelele se sting, frigul îi surprinde şi le îngheaţă rămăşiţele. Ai văzut vreodată o muscă cum bîzîie înnebunită de frigul care o

omoară ? Tot aşa fac şi aceştia, caracterele, personajele, fiinţele morale, fanaticii, misionarii, predicatorii, pasionaţii, credincioşii, sincerii. Îngrozitor de falşi. Îngrozitor de prostiţi. Spectre oribile. Dezgustător de vorbăreţe. Mi-e silă de ei pe cît le e şi lor de mine. Ce le poţi răspunde ? Nu există răspuns. E ca şi cînd ai vorbi cu fiinţe din alte timpuri, de pe alţi aştri. Ce-i mai rău însă e că-i avem şi în noi. Şi în noi se sting furibunzi. Şi ne chinuieşte suferinţa lor fiindcă se zbat de moarte în măruntaiele noastre. Gelozia, ambiţia invidia goale, seci şi furibunde. Adevărate harpii, tot mai slăbănoage. Dar cu ele sînt şi marile iubiri, pasiunile morale, certitudinile care ne depăşesc, marile sacrificii, tot ce a fost frumos odată pe lume. Lucruri înspăimîntătoare pentru cei ce vorbesc, dureroase pentru cei care tac. Figuri îngheţate, ireale, descompuse, bestiale, monstruoase, îngropate în măruntaie pentru că nu mai reuşesc să ajungă la creier...

— O clipă.

Doctorul ieşi şi se întoarse cu o carte. O răsfoi şi mi-o întinse deschisă. Pagina era ocupată în întregime de o planşă pe care se vedea un ghem de fire rupte, atîrnate.

— Ce reprezintă ? îl întreb.

— Uită-te la titlul cărţii.

Citesc tare :

— *Sistemul nervos, culegere de ilustraţii medicale.*

— Exact.

Deschid la pagina indicată și privesc cu atenție. O parte din fire desenează o formă. Pare un om de coral, sau un arbore de coral. Amîndouă comparațiile se potriveau, dar în clipa aceea mi se părea mai degrabă un om (mai tîrziu, în schimb, mi-au rămas în amintire caracteristicile de copac, un copac neobișnuit și fantastic). Era făcut din fire roșii, cu picioarele depărtate, cu trunchiul umflat și băgat parcă într-un sac, ce părea țintuit pe o cruce cu cioturi de lungimi diferite, neterminate ca membrele diformilor focomelici. Din șolduri îi ieșeau niște prelungiri flasce iar între picioare îi atîrna o coadă lungă și subțire. Omul roșu era prins într-un păienjeniș de fire cenușii-albicioase făcute parcă dintr-un material lichenos, cu mici umflături ce se răsfirau ca niște bărbi cenușii parazitare din ramurile unui arbore tropical.

— Ce vezi ?

— Un om roșu.

— E aparatul circulator. Culoarea îl pune mai bine în evidență. Dar nu asta vreau să-ți arăt : privește numai la firele cenușii.

Am încercat să privesc numai aceste fire, și păienjenișul a căpătat o formă. Era un alt om, sau arbore, alcătuit acum din fum sau ceață, lipsit de culoare, un fel de arătare fără vlagă, destrămată și găurită. Membrele filiforme se împleteau cu cele ale omului-arbore roșu, ce apăreau printre spațiile păienjenișului învăluitor, dar îți săreau mai repede în ochi din cauza coloritului mai puternic. Puțin cîte puțin însă omul cenușiu se deslușea tot atît de bine

ca și cel de coral. Se asemănau într-un fel, dar omul cenușiu era mai ciudat. Unele dintre firele care-l alcătuiau se adunau în niște ghiomotoace ovale, din același material, împrăștiate prin păienjeniș, iar alte fire plecau spre exterior, ca niște rămurele subțiri, răsfirate în formă de labe scheletice spre vîrf. De-a lungul cozii de coral atîrna un mănunchi de fire ca un ax de susținere al omului cenușiu, în timp ce în jurul picioarelor desfăcute pe care se sprijinea omul roșu, nu era nici un fir. Astfel omul cenușiu stătea pe un singur picior central, plasat între cele ale omului roșu, și care se desfăcea la bază în două labe cu cîte trei degete.

Medicul îmi spuse cu o voce de elev ce se teme să nu facă vreo greșeală :

— Aceasta este partea abdominală a sistemului nervos, pe care noi am numit-o autonomă, deoarece centrii săi nu depind de voința noastră, iar mișcările nu-i sînt controlate de conștiință.

— Ca și cum n-ar fi, atunci.

— Nu-i chiar așa. Pasiunile de exemplu. Cum ai spus și tu : gelozia, ambiția, invidia...

— Din ce în ce mai idioate, mai nebunești...

— Dar odată ajunse la creier, se transformă în credințe adevărate, în idealuri precise pentru care se luptă, în pasiuni morale, în Hectori, Cordelii.

— Și unde-i creierul ?

— Nu se vede pe planșă.

— Poate că omul cenușiu nu-l mai are.

— Omul cenușiu suferă în ziua de azi. Marele Simpatic simte aceleași dureri, pe care poate le încerci și tu. Cum bine spui, e pe moarte. A fost odată stăpînul lumii dar acum a decăzut și își pierde importanța. Și-a terminat rolul, cel puțin față de creier. Mesajele sale sînt tot mai rar interceptate de creier și acesta suferă în felul său : nu mai are putere, nu mai poate transforma, nu mai are ce exprima...

— Nu, nu cred că-i așa.

Mi-am întors privirea spre planșa care devenise din nou confuză. Am încercat să-l delimitez încă o dată pe omul cenușiu de cel roșu.

— Nu-i așa. Omul cenușiu trăiește încă, dar a devenit josnic și fals, cît o mai putea ține așa. N-are scăpare. Capul lui e pe altă planșă, dar nu vrea să-și abandoneze rolul. Își dezlănțuie încă furtunile, ce se înălțau altă dată pînă la ceruri. Acum rămîn aici. Antigona nu mai devine Antigona, Enea nu mai devine Enea. Acum ei înseamnă fanatism, violență, furie, dictatura credințelor obsedante, fără scop și fără frumusețe, niște cadrave vii, împuțite și otrăvitoare. Cei mai răi sînt credincioșii, vorbăreții, proștii care se încăpățînează să se socoată oameni. Ți-i aduc în față mereu pe Antigona, pe Enea, ca și cînd ar mai exista încă, și-ți cer să fii ca ei. Nimic nu-i mai agresiv decît neființa. Ce vrei să răspunzi ? Ce vrei să auzi ? Cum să răspunzi la zvîrcolirile Marelui Simpatic înnebunit în apropierea morții ? Iar mîine nu va mai fi absolut nimic.

— Imposibil, totdeauna există un mîine.

— Nu, s-a sfîrșit. O metamorfoză ? Înaintea oricărei metamorfoze e agonia și pe urmă moartea.

— Spune-mi, ce pot face pentru tine ? Mă întrebă doctorul.

— Nimic. Nu mi-ai găsit nimic.

— Ți-am spus numai că auzul tău mi se pare normal.

— E timpul să mergem la masă.

Din cabinet dădeai într-o galerie, deoarece clinica fusese mai înainte o mănăstire. Porticurile galeriei deveniseră acum niște coridoare lungi, ale căror colonade arcuite fuseseră unite prin ziduri cenușii ca și bolțile. Reliefurile de piatră ale colonadelor și capitelurilor se profilau din planul tencuielii. Cîteva uși tăiate în zidul ce unea arcurile se deschideau spre curtea interioară a mănăstirii, și chiar prima ușă, imediat cum ieșeai din încăperea în care stătusem, dădea acolo. Văzui în trecere o grădiniță, cu o statuie în mijloc și un mic grup de persoane alături.

— Uită-te ce efect ciudat, spun. În cadrul ușii, oamenii aceia așezați în cerc, parc-ar fi o scenă din alte timpuri. Sau un tablou vechi.

— Chiar, e un caz cu totul deosebit. Mai poți sta cîteva clipe ?

Intrarăm în grădină. Era mai mică și mai mizeră decît mi se păruse din cadrul ușii. Pajiștea care ar fi trebuit s-o acopere în întregime dispăruse, și pe pămîntul uscat mai rămăseseră doar cîteva insulițe cu iarbă. Mai rezistau și doi palmieri pitici, ce formaseră odinioară probabil centrul a două ronduri, și

niște tufe fără frunze cu floricele galbene, ascuțite, ce ieșeau ca niște ace direct din tulpină. În mijloc, pe un soclu, se afla statuia barocă a unui sfînt, aplecat mult într-o parte, cu brațele întinse, încremenit chiar în clipa cînd trebuia să cadă sau să-și ia zborul, învăluit de la talie în jos de o sutană imensă, umflată parcă de vînt. Era singurul lucru din curtea interioară de care se îngrijea cineva; curățită recent, părea nouă, dezvăluind materialul poros și aspru al pietrei albe. Lîngă statuie erau trei scaune de fier, dar numai unul din ele era ocupat de o fetiță blondă, purtînd un palton roșu-aprins și o căciuliță cu moț, din lînă albastră. Lîngă ea, în picioare, stau un doctor și o infirmieră, amîndoi în halate.

Observai fetița, de la cap la piciorușele subțiri încălțate cu ciorapi din aceeași lînă albastră ca și căciulița. În picioarele ce nu-i ajungeau la pămînt avea niște pantofiori negri, de lac, lucioși și fără nici o zgîrietură. Toată îmbrăcămintea ei părea cumpărată recent, și chiar ființa ei, din care nu se vedea o bucățică de piele în afara mîinilor și a feței, era intactă, ca și hainele. Părea fragilă, roză la culoare, cu ochii de un albastru cenușiu; două codițe strîns împletite îi atîrnau pe piept. Fața subțire, triunghiulară, mai lată la frunte, se ascuțea spre bărbie; la tîmple îi șerpuiau vene albastre, foarte reliefate, ce păreau că zvîcnesc ușor. Numai venele acestea contrastau cu atitudinea ei liniștită, de contemplare a lumii. Nu părea nemulțumită, ba chiar îi privea pe ceilalți, ca și pe mine, foarte atentă, fără mi-

rare, fără reproș. în mod stăruitor. Fără să rîdă, în ochi i se aprindea uneori o luminiță veselă, ca și cînd după atîta examinare, ar fi descoperit deodată ceva amuzant. Medicul de lîngă ea spuse:

— E un caz foarte complicat.

Ajunsesem în spatele ei. O arătai și pe urmă făcui un semn cu mîna la cap.

— Nu e vorba despre asta. E inteligentă. Învață tot ce i se spune. În afara unui singur lucru, pe care îl susține cu încăpățînare și nu acceptă să fie contrazisă.

— Ce anume?

— Că ea e singura care se mișcă, în timp ce toți ceilalți sînt nemișcați.

— Locuiește aici în clinică?

— Nu. Stă acasă la ea, dar vine în fiecare zi pentru cîteva ore.

— De cît timp?

— De șase luni.

— Și starea ei s-a ameliorat cumva?

— Cîtuși de puțin.

Mă îndreptai spre ea și-i ridicai cu vîrful degetelor bărbia ascuțită ca să-i văd fața. Fetița se opuse hotărîtă, aplecîndu-și capul în piept, fără să arate că e timidă sau ursuză.

Mă măsură de jos în sus; nu rîdea, dar după ce mă observă o clipă, o luminiță veselă și ușor ironică i se aprinse în pupile; fețișoara ei rămase însă neschimbată.

— Ia spune, mă mișc sau stau pe loc?

O voce slabă, care mă uimi, cu tonul ei de cantilenă, ca și cînd ar fi spus un lucru repetat de mii de ori:

— Stai pe loc.
— Stau pe loc mereu sau numai acum ?
— Mereu.
— Cine te-a apucat de bărbie ?
— Tu.
— Și atunci ?

Fetița scutură din cap.

— Fii atentă. Eu eram acolo, în casa aceea, iar tu stăteai pe scaunul ăsta. Am intrat pe ușa aceea. Fetița își întoarse capul, urmărind cu atenție degetul ce-i arăta drumul parcurs. Am traversat grădinița, m-am apropiat de tine, am ajuns aici. Urmărea supusă cu ochii degetul meu : pe urmă am înaintat și ți-am atins fața. În tot acest timp stăteam pe loc sau mă mișcam ?

— Stăteai pe loc.
— Să încercăm altfel.

Îi iau o mînuță pe care mi-o dă moale. și-i ridic brațul.

— S-a mișcat acum brațul ?
— Da.
— Dar al meu cînd l-a ridicat ?
— Nu.
— Ne plimbăm puțin împreună ?

Fetița mă apucă strîns de mînă și se dădu jos de pe scaun. Făcurăm împreună un ocol în jurul statuii. De îndată ce terminarăm, se ghemui din nou la locul ei de observație.

— Te-ai mișcat sau ai stat pe loc ?

Mă privi cu niște ochi veseli, poate ironici.

— Am făcut ocolul statuii, sigur că m-am mișcat.
— Și eu te țineam de mînă.
— Da.
— Deci, m-am mișcat și eu.
— Tu nu.
— Cum, am rămas pe loc ?

Fără să-mi răspundă, ridică ușor din umeri, ca și cînd ar fi spus : gata acum, mă plictisești.

— Vezi statuia aceea ?
— Sigur că da.
— Trec prin fața ei, o ating, mă îndepărtez. Ce diferență e între statuie și mine ?
— Nu știu.
— E de piatră, și de-aia e albă. Eu cum sînt ?
— Alb.
— Ca și statuia ?
— Da.

Repeta aceleași cuvinte, dar tonul vocii se schimbase. Devenea mereu mai sec, cu un plus de detașare și de siguranță, în care puteai distinge însă un început de enervare apatică.

— Florile alea sînt și ele albe ?
— Sînt galbene, prostule.
— Și plantele alea ?
— Verzi.

Fără să mai aștepte, continuă de la sine, pentru a scurta interogatoriul, ca și cînd ar fi știut

următoarele întrebări. Arătă paltonul : „E roşu" ; căciuliţa şi ciorapii : „Sînt albaştri" ; îşi ridică un pantof : „Negru".

— Iar eu sînt alb şi nemişcat. Ia mai gîndeşte-te : pentru că nu-i aşa.

În vocea ei străbătea acum o nuanţă de enervare. Venele de la tîmple i se umflaseră.

— Mincinosule, de ce minţi ?

— Albi şi nemişcaţi sînt numai morţii, nu şi viii. Eu cum sînt, mort sau viu ?

— Mort.

Se lăsă să alunece din scaun şi rămase în picioare, spunînd infirmierei :

— Mi-e foame, vreau să mergem acasă.

II

M-am dus şi eu să iau masa, dar nu acasă ci la un restaurant. Cînd am terminat, hotărîrea mea era luată.

Îmi dădusem seama că schimbările cele mai grave în aparenţă sînt şi cele mai fulgerătoare. Ajuns acasă nu am mai suit scările. Am chemat-o la portar pe femeia de serviciu, i-am plătit ce i se cuvenea, dîndu-i voie să rămînă în fosta mea casă pînă cînd găsea altă locuinţă. I-am cerut ca ultim serviciu să-mi pregătească valizele imediat şi să mi le coboare, strîngînd numai îmbrăcămintea şi cîteva lucruri pe care le credea ea necesare.

— Şi ce să fac cu hîrtiile, cu fotografiile, cu scrisorile ?

— Aruncă-le, arde-le, fă ce vrei cu ele.

În camera portarului, în timp ce aşteptam valizele, am scris proprietarului locuinţei cîteva rînduri, explicîndu-i că părăseam apartamentul la termenul de plată al chiriei. Bănuiam că nu mai datorez nimic ; pentru orice eventualitate, îi lăsam noua mea adresă. Portarului i-am dat o declaraţie prin care îl autorizam să-mi vîndă mobila. Niciodată n-am făcut o pasiune

pentru mobile, şi nu aveam decît cîteva lucruri strict necesare, dar lipsite de valoare. Mă dispensam de ele fără nici o părere de rău.

— Să-mi trimiteţi doar ceea ce scoateţi din vînzarea mobilelor, corespondenţa nu. Ce nu se poate vinde, păstraţi-le sau dăruiţi-le cuiva.

Aşadar, în mai puţin de-o oră îmi strînsesem cele cîteva lucruri pe care le aveam. Speram să ajung la destinaţie înainte de lăsarea nopţii, punîndu-mi valizele în maşină şi trecînd pe la serviciu fără nici o altă treabă.

Am ajuns la sediul Companiei de linii aeriene la obişnuita oră zilnică, poate chiar puţin mai devreme. Secretara, de îndată ce mă văzu intrînd în birou, luă ca de obicei o foaie de hîrtie şi îmi spuse :

— A dat telefon...

— Nu mă interesează. Telefonaţi la director şi spuneţi-i că am nevoie să-i vorbesc chiar acum.

Prin citofon am auzit vocea unei alte secretare, care transmitea rugămintea mea, apoi pe cea a directorului.

— Tu eşti ? Sînt foarte ocupat acum. Despre ce e vorba ?

— O chestiune personală.

— N-o poţi amîna pe mîine ?

— Imposibil. Te reţin doar două minute.

— Am lume în birou. Te chem de îndată ce termin.

Nu mai voiam să aştept în fostul meu birou, fiindcă mă indispunea deja şi nu doream ca secretara să-mi relateze despre afacerile curente. M-am dus spre biroul directorului, ce

se afla la cîţiva paşi. M-am aşezat pe un fotoliu din anticameră, ca o persoană oarecare, din afară, ce-şi aşteaptă rîndul. În felul acesta cei care ieşeau de la director treceau prin faţa mea şi puteam să intru fără să mai întîrzii.

Din fotoliul meu se vedeau prin ferestre noile blocuri din centrul industrial. Îmi dădeam seama enervat că afară se întuneca şi pe alocuri în geamurile zgîrie-norilor scînteiau luminile aprinse. Mă cuprinse graba. La un moment dat fu cît pe-aci să intru în biroul directorului şi să-l întrerup din discuţie, motivînd că am o treabă urgentă. În felul acesta cîştigam timp, explicîndu-i rapid, poate chiar din pragul uşii. Mă consideram destul de prieten cu el pentru a nu mă primi prea nepoliticos şi în orice caz eram hotărît să termin repede. Ne angajasem în acelaşi timp la Companie, cînd eram foarte tineri, şi poate aş fi ajuns eu în locul lui, dacă n-aş fi căzut singur în cursă datorită priceperii mele deosebite de a inventa formule publicitare, ca şef al serviciului de propagandă. Mă făcusem remarcat pentru talentul cu care adaptam şi introduceam în publicitate fraze din marii clasici sau din cărţile sfinte ale tuturor religiilor, astfel încît, fără ca cineva să-şi dea seama, era captivat de puterea lor expresivă. Nu putea să mă înlocuiască nimeni şi de aceea nu reuşisem să avansez. Toate acestea nu mai însemnau nimic pentru mine. Dar mă gîndii că soarele apunea repede în anotimpul acesta, şi chiar dacă m-aş fi grăbit, n-aş fi reuşit să termin azi tot ce-mi propusesem. De aceea hotărîi să aştept. Şi apoi mai era ceva

care mă interesa, un lucru de care eram intrigat și atras. Chiar în fața mea, între ferestre, ascuns în umbra dintre cele două colțuri luminoase ce mă orbeau ca niște reflectoare, atîrna un afiș de publicitate pe care era tipărită o frază de-a mea. Se puteau vedea desenate itinerariile Companiei, ale tuturor liniilor aeriene din emisfera occidentală, în trasee distincte punctate de cercuri, care purtau denumirile orașelor prin care se trecea. Aceste trasee frînte, de diferite lungimi, alcătuiau o rețea deasă pe fundalul de fotografie al zgîrie-norilor în noapte. La baza zgîrie-norilor era o dîră întunecoasă, ușor ondulată, probabil marea. Căutam să număr în cîte orașe din nodurile rețelei fusesem, și puțin cîte puțin obiectul contemplației mele mă absorbi.

N-a fost o simplă fantezie, deoarece mă simțeam gol, fără nici un gînd, absorbit cu totul de obiectul care trăia acum în locul meu. Nu știu ce anume m-a obosit : atenția cu care m-am concentrat mai înainte de a mă afunda în cealaltă lume, sau dificultatea pe care o aveam de a citi de la distanță, în penumbră, numele de orașe dintre cele două colțuri luminoase. Trecerea aceasta îmi provocă o senzație de confuzie, ca și cînd m-ar fi cuprins brusc somnul. Rețeaua de linii începu să joace și să se încețoșeze. Eram între somn și stare de veghe, cînd îți dai seama încă de proliferarea imaginilor, dar nu le poți stăpîni fiindcă nu par să vină din lăuntrul tău, și nu seamănă cu nimic din ceea ce există în memorie. Cele două reflectoare care mă orbeau dispărură, lăsîndu-mi

doar o senzație neplăcută. Nu o simțeam în mine, ci în adîncul ghemului întunecat de obiecte informe ce căpăta profunzime și se înfunda în spațiul unei nopți adevărate. Rețeaua, vizibilă încă, intrase în ceață, și începea să se dilate, colorîndu-se într-un cenușiu fosforescent. Îmi apăru fantoma unui om cenușiu, sau mai bine zis, a unui copac în ceață, care mă surprindea din cauza formei sale omenești. Acest arbore-om, desprins în întregime din desenul de bază, părea răsădit în natură, cu rădăcinile înfipte în marginea de jos, dilatată și ea. Partea trează din mine se afla în fața unui arbore imens, învăluit în fum, avînd vîrful în ceață, cu ramurile pletoase atîrnînd deasupra zgîrie-norilor și a întunericului de jos. Observai deodată că se mișcă, asemenea unui arbore adevărat, în bătaia vîntului. Eram insensibil, dar ființa aceea destrămată, plină de găuri, suferea, emana suferință și eu sufeream integrat în ea. Mișcarea, mută la început, producea acum un foșnet ca de copac și, la un moment dat, țîșni de jos și din adînc un murmur confuz, ca și cînd ar fi început să emită altă sursă de zgomote. Cîteva voci, ca niște strigăte, încercau să se formeze în mijlocul freamătului general, dar nu reușeau să reziste ; abia articulate, se împrăștiau în vînt. În sfîrșit se deslușí o voce : „Durere“. Altă voce, nu știu din ce parte a ghemotocului încîlcit, spuse : „Nu-i nici o durere, durerea nu mai există“. „Și atunci, tristețea, disperarea, frica, cruzimea ?“ „Există, dar fără durere.“ Am auzit după aceea, clar, un vers șuierat ca un pre-

ludiu : *„Eu sînt acela ce-l numeai uman."* Versul se repetă, în întregime sau frînt, cu multe variațiuni, pe un fond șuierat, de parcă ar fi fost niște voci stîrnite printre frunze de un vînt intermitent, suflînd în rafale de durată și forță inegale. Copacul ajunsese în culmea suferinței, se clătină și ceva căzu din el, apoi se scutură din ce în ce mai puternic, lăsînd să cadă o ploaie de corpuri nedefinite. Murmurul de fond deveni din ce în ce mai puternic, ca un vuiet, peste care se suprapuneau unul după altul țipetele prelungi dar sacadate, scoase de obiectele însuflețite ce se rostogoleau sfărîmîndu-se. Printre strigăte se auzeau pronunțate numele obiectelor vii ce cădeau : Antigona, Cordelia, Ofelia, Aiax, Enea...

O ușă se deschise și apăru directorul împreună cu cei ce fuseseră la el. Mă trezisem complet și intrai în birou în timp ce el își conducea vizitatorii pe coridor. Cînd se întoarse, mă întrebă :

— Ce s-a întîmplat ?

— Nimic, m-am hotărît să părăsesc serviciul.

— Care serviciu ?

— De la Companie.

— Ai găsit ceva mai convenabil ?

— Nu.

— Nu te înțeleg. Stai puțin.

Închise ușa și se așeză la birou. Eu stăteam în fața lui. Pe birou se aflau cîteva fotografii de familie, iar într-un colț, o mușcată cu flori de un roșu aprins. Rămase tăcut cîteva clipe ; cred că nu se gîndea la mine, îl apăsa probabil alt gînd. Era destul de tînăr pentru funcția lui,

dar pe fața sa palidă și rotundă cîteva riduri îi alterau prospețimea. Iar pe după acest prim plan matur și chiar ușor veștejit, distingeai o expresie de copil necopt încă, încăpățînat, încruntat, închis în el. Nu era singurul caz. Observasem de la un timp că așa-zișii oameni de succes, atît de bine înarmați pentru luptă, au adeseori o față de copil, cu o expresie tristă și neliniștită.

— N-am înțeles. Spui că părăsești serviciul de-aici ?

— Exact.

— Cînd ?

— Din clipa în care ies din biroul tău.

— Pentru ce motiv ?

— Un motiv strict personal. Voi n-aveți nici un amestec.

— E ceva care te nemulțumește la noi ?

— Repet că n-aveți nici un amestec.

— Ne bagi într-o mare încurcătură.

— Nimeni nu e de neînlocuit.

— Aici e vorba de ceva deosebit. Nu văd cine ar putea să-ți ia locul.

— Se va găsi cineva.

— Așa sper. Ce vei face de-acum încolo ?

— Nimic.

— Nu ai nici patruzeci de ani.

— Îmi ajung.

— Lucrăm împreună de nouăsprezece ani.

— Tocmai : sînt destui.

— Și cum vei trăi ?

— Mai am o casă, lichidez totul, am niște economii, și pe urmă, nu sînt cheltuitor.

— Cînd te-ai hotărît ?
— Acum cîteva ore.
— Şi Ida ce spune ?
— Ida nu mai există.
— De cînd ?
— De ieri.
— Ce s-a întîmplat între voi ?
— Nimic. Vreau să-ţi cer o favoare. După ce plec, trimite-mi cît mai repede ceea ce mi se cuvine.
— Ce aş putea face pentru tine ? Doar sîntem prieteni.
— Prietenia nu are ce căuta aici.
Am scris pe o foaie de hîrtie noua mea adresă. Ne-am strîns mîna şi el mi-a reţinut-o.
— Dacă te răzgîndeşti, poţi conta pe noi.
— Îţi mulţumesc. În biroul meu nu mai am nimic. Transmite-i salutări secretarei mele, dacă nu uiţi.
În sfîrşit m-am suit în maşină şi într-un sfert de oră am ajuns pe autostradă. Plecam într-o călătorie de două sute de kilometri, dar distanţa reală era mult mai mare decît cea dintre două continente, dus-întors, făcută pentru Companie. Singurele călătorii adevărate sînt cele fără întoarcere.
Din păcate era aproape întuneric. Nu-mi plăcea să ajung la destinaţie seara, cînd eşti obligat să intri imediat în casă, fără să poţi amîna întîlnirile. Mă hotărîi să fac o pauză între cursa cu maşina, care mă linişte, şi ultima neplăcere care mă aştepta. La ieşirea de pe autostradă, la vreo zece kilometri de ţinta mea, mă oprii la un motel pe care-l vedeam

pentru prima dată. Am lăsat vorbă să fiu sculat devreme, la o oră cînd, la sfîrşitul lui martie, încă e noapte.
De îndată ce mă vîrîi în pat începu coşmarul imaginilor involuntare dar conştiente, din fericire nu dură mult. Îmi apărură personajele măreţe Lear, Ahile, David, Andromaca şi alte cîteva sute, înşirate în depărtare, scăldate în lumina apusului. Le distingeam cu limpezime chiar şi pe cele necunoscute după nume. Erau înalte, sîngeroase, dar cu privirea goală, teribile ca nişte zeităţi. De jur împrejur plana ceva înjositor şi murdar, furios şi muribund, teribil în felul său ; voia să se apropie de fiinţele de pe fundal şi gemea mînios că nu reuşea. Prin mintea mea se perindară fraze negîndite despre neputinţa de a vorbi, despre urîţenia omenescului aflat pe moarte, dar chiar în semitrezia mea, îmi dădeam seama că sînt ridicole şi lipsite de sinceritate. Tot felul de prostii, de explicaţii, de justificări într-o lume în care nimic nu se justifică. Încetai să mai vorbesc cu mine însumi şi adormii de îndată.

III

Era încă foarte devreme cînd coborîi drumul în pantă. Cerul nu se înroșise, dar lumina primelor clipe ale dimineții se difuza albicioasă. Găsisem poarta deschisă. Totul era nemișcat, doar vîntul noptatec clătina vîrfurile copacilor ; ferestrele casei mari erau închise toate. În dreapta, o pată mare, albă, strălucea vie, cu putere, în întîmpinarea soarelui. Era un lucru prea important pentru a mă îndrepta de îndată spre el, așa că amînai pe mai tîrziu.

Casa era construită pe o terasă, la mijlocul pantei. O fîșie de teren destul de lată o despărțea de partea cealaltă, de zidul ce mărginea partea de sus a costișei acoperită de o pădure de brazi. Mersei pînă la capătul drumului ce dădea apoi într-un mic ocol, cu un grajd, o magazie de lemne și cușca pentru cîine. Cușca și grajdul erau goale, caii nu mai erau de mult ; ultima dată cînd fusesem, în grajd se afla un automobil vechi care dispăruse și el acum. Îmi dădui seama de asta imediat din cauza ușii larg deschise. Străduindu-mă să nu fac prea mult zgomot, parcai mașina pe locul celei vechi. Rămăsei un minut în nemișcare ; nimic nu se

clintise, eram singura ființă trează în locul acela adormit. Cînd ieșii din grajd îmi dădui seama că e rece. Mă întorsei să-mi iau paltonul. După ce am mai mers puțin, m-am întors să mai iau și un pled de lînă.

Am făcut pe jos drumul pînă la colțul casei și, ocolind-o, am ieșit în fața ei. Eram mulțumit că fusesem prevăzător sosind înainte de răsăritul soarelui. Nu numai pentru răstimpul de care dispuneam între sosirea mea și întîlnirile pe care, oricum, nu le puteam evita. În felul acesta însă întîlnirile aveau să impună o modalitate, o regulă de comportare, stabileau de la început cum se va desfășura existența mea de acum încolo. Casa și locurile dimprejur erau ale mele de cincisprezece ani, de cînd un bunic foarte bătrîn le dăruise nepotului, trecînd peste moștenitorul de drept pentru a le salva de creditorii ce le-ar fi înhățat imediat dacă ar fi fost ale lui. De atunci proprietatea era pe numele meu, dar în ea locuia cel care începuse să mă șicaneze după trecerea pericolului, pentru a i-o ceda lui printr-o procură echivalentă cu un act de proprietate. Pentru a scăpa de plictiseala acelor presiuni, nu mai venisem, și casa devenise o proprietate a nimănui, nefiind nici a celui care o locuia, nici a celui ce se afla departe. Dar și departe unde eram, tatăl meu mă urmărea cu scrisori, cerîndu-mi mereu același lucru în mod imperativ, scrisori pe care însă le citeam foarte rar, și uneori le dădeam avocatului meu pentru a-i da același răspuns negativ. Cererile acestea, ca și copiile de răspuns, rămăseseră și ele probabil printre hîrtiile

abandonate, dar nu-mi mai păsa de nimic. Casa îmi devenise necesară acum, totul avea să rămînă cum fusese, cu condiția de a-mi lămuri raporturile cu acela care o locuia.

Eram în fața casei, într-o grădină în terase, mare din această pricină, desenată ca un arc ușor întins. Coarda arcului era fațada dreaptă și lungă ; de cealaltă parte grădina dădea spre vale, urmînd o linie ovală. De partea aceasta o susținea un zid, înalt cam între doi și patru metri, după cum era de inegal terenul. Zărisem iarăși locul pe care-l căutam, pata aceea albă, dar n-am vrut să-mi opresc deocamdată privirea asupra lui. Examinam pe îndelete lucrurile dimprejur. Ultima dată, terasa era îngrijit împărțită în ronduri cu alei înguste de pietriș între ele. Acum părea o pajiște, cu iarbă crescută de-a valma, cu flori de cîmp timpurii : cîte un pomișor țîșnea pe ici pe colo, indicînd centrul rondurilor distruse. Doar cîteva flori rămase dinainte împrejmuiau fațada casei. De după dealul din față apăru o geană de soare ; îmi dădui seama că liniștea se risipise. Zgomotele cîmpiei umpleau văzduhul. O luai de-a curmezișul pajiștei, în sfîrșit, spre locul în care voiam să ajung ; aici se afla cel pe care hotărîsem să-l întîlnesc înaintea oricui. Nimic nu se schimbase. Un cireș își înfipsese rădăcinile printre crăpăturile pietrelor din zidul împrejmuitor al terasei. Aplecat peste balustrada zidului, trunchiul se vedea ieșind din zid la doi metri de sol, pe urmă se arcuia în așa fel încît, înălțîndu-se tot mai sus, se revărsa în interiorul grădinii. Aproape întreaga lui coroană ce se întindea deasupra grădinii, părea că vrea să pătrundă cît mai mult în interiorul ei, boltindu-se ca un acoperiș. Am observat că balustrada nu era la locul ei, parcă fusese trasă în jos chiar pe porțiunea unde trunchiul, venind din afară, se ridica pe lîngă zid. Văzui că zidul se umflase în jurul locului din care ieșea pomul. Cîteva pietre desprinse se rostogoliseră pe pajiștea dimprejur. După această mică inspecție am făcut un pas înapoi și mi-am ridicat privirea.

Ramurile, subțiri și dese, formau o cupolă, iar florile albe erau atît de bogat înmănuncheate încît nu lăsau să se vadă nici un petec de cer. Nu mai văzusem o asemenea abundență și în primul moment nesfîrșita repetare a petalelor albe mă făcură să amețesc. În fiecare gol care se deschidea, privirea era imediat blocată de țesătura petalelor din planul următor ; planurile se suprapuneau, încît de jos puteai crede că acea nesfîrșită fugă de aripioare albe nu se isprăvea niciodată. Soarele nu putea pătrunde, și după cîte îmi dădeam seama, coroana era în umbră, lipsită de vibrația razelor, dar la fel de luminoasă pe toată întinderea ei. Pe pajiște arunca o umbră bine conturată ; de jur împrejur, totul strălucea într-o lumină caldă : eu însă eram închis sub un clopot de lumină rece, limpede, produsă parcă de o sursă artificială. Și totuși era ceva mai puternic și mai tonic decît lumina zilei. Aveam impresia că mă scufundasem într-o altă lume decît cea a casei, și poate că era adevărat ; totdeauna am crezut într-o posibilă insinuare a unei alte lumi în cea obiș-

nuită, în care putem aluneca în orice clipă. Al doilea lucru care mă izbi fu mişcarea şi zgomotul. Pomul era plin de albine care nu se vedeau strălucind din cauza umbrei, dar zburau printre ramuri, afundîndu-se în golurile lor şi zumzăind ca într-un stup.

Era lucrul însufleţit pe care-l iubeam cel mai mult în casa mea, de care-mi amintisem cel mai des si de care doream să fiu întîmpinat după o absenţă îndelungată. Emana o mare, aproape imensă vigoare, transmiţînd o vibraţie invizibilă, la fel ca undele eterului ce ajung pînă la stele ; era vigoarea zeităţilor, a marilor animale şi a morţilor. Am întins pledul pe pajişte şi m-am culcat pe spate. Cele mai joase ramuri ale coroanei ajungeau pînă la trei metri deasupra mea. Zgomotul albinelor începu să mă sîcîie fiindcă era străin de copac şi mă împiedica să-mi concentrez atenţia. M-am sforţat să fac abstracţie şi să trăiesc doar prin ochi. Imaginea redeveni tăcută. Privirea obişnuită cu lumina lui, se adîncea în golurile ramurilor, descoperea altele mai sus, urmărea liniile lor sinuoase. Albul domina total, deoarece nu se ivise nici o frunză, nici un punctişor verde. Privirea mea stăruitoare descoperi deodată că pomul vorbea, folosea un limbaj propriu pe care eu nu-l înţelegeam. Petalele erau semne, părţi de cuvinte dintr-un sistem de scriere ce se putea combina la nesfîrşit. Plecînd de la una din florile acelea micuţe, puteam dezvolta o altă frază, trecînd cu privirea la alta, şi apoi la o alta ; sau puteam urma o cale diferită, sărind de la o petală la

alta mai îndepărtată, ca într-un zbor printre aştrii infiniţi, ce poate fi comparat cu vorbirea. Copacul se exprima printr-un vocabular imens, dar lucrul cel mai uimitor era că toate cuvintele fuseseră legate deja în toate felurile, toate gîndurile fuseseră spuse în aceeaşi clipă, chiar dacă eu nu puteam urmări decît cîte unul, fără a-i înţelege sensul : acelaşi lucru se întîmplă şi cu visele, cu animalele şi cu morţii. Certitudinea acelui mod de a vorbi, deşi de neînţeles pentru mine, îmi dădea un sentiment de pace. Gîndurile formulate de mine se confundară şi fură copleşite de cele transmise de petale, ce scăpărau înăuntrul meu ca nişte scîntei electrice ; apoi adormii pe pajişte.

Cînd mă trezii soarele era pe cer. Copacul se schimbase. Era îmbibat de o lumină puternică pe care o răsfrîngea şi în jos, întocmai ca un nor incandescent cu contururile vagi. Rămînea învingător, absorbind lumina din jurul său. Mă întrebam dacă era mai fascinant acum decît cu lumina rece de dimineaţă, dar mă izbi o voce străină de el. Spunea :

— Ia te uită ! Tu aici ?

Tatăl meu, aplecat peste mine, mă examina, parcă nesigur de ceea ce vedea.

— Chiar eu. O surpriză.

Tata nu-mi răspunse imediat şi aşteptă să mă ridic. Ezita, puţin timid ca întotdeauna. Ne îmbrăţişarăm, dar se desprinse repede de mine.

— Ieşisem puţin în grădină să văd ce stricăciuni a mai făcut copacul ăsta. Văd pe cineva întins pe jos, şi cînd mă uit...

— Nu-i de mirare că nu m-ai recunoscut.

— De ce ?

— Spun şi eu aşa. Trebuie să fie ciudat să ieşi la plimbare în grădină şi să dai din întîmplare peste propriul tău fiu în mijlocul pajiştei, pe jos, ca un trunchi sau ca o piatră. Puteai să te împiedici, sau să treci fără să-l observi.

Părea şi mai deconcertat, probabil că nu înţelegea prea bine.

— De cînd ai venit ?

— De cîteva ceasuri.

— Şi de ce n-ai dat un semn ?

— Nu ştiu : dormeai.

— M-am trezit de mult. Ciudat. În orice caz, mă bucur că te văd.

Mi se păru într-adevăr mulţumit.

— Şi eu mă bucur.

— Cînd ai fost aici ultima dată ?

— Acum trei ani.

— Pentru o oră. Probabil că vei pleca de îndată.

— Te înşeli.

— Cu atît mai bine. Cît vrei să rămîi ?

— Pentru totdeauna.

Din nesigur, tata deveni mirat, pe urmă bănuitor.

— Dar Ida ?

— Ida nu mai există.

— Nu mai există ? Dar ce s-a întîmplat ?

— A plecat.

— Din ce cauză ?

— E o poveste prea lungă. Ea însemna siguranţă, căldură, vorbă, convingere, caracter, sinceritate. Eu eram contrariul. Tăcere, răceală negaţie, minciună. Şi totuşi dreptatea era de partea mea. Nu mai putea rămîne. A plecat cînd am înţeles că eu aveam dreptate.

— Nu înţeleg ; aveai dreptate să fii rece, de ce ?

— E simplu : fiindcă totul e răceală.

— Dar ce înseamnă răceala asta ?

— Adevărul.

— E prea greu pentru mine, continui să nu înţeleg.

Nu înţelegea dar era emoţionat. Se uită fix la mine, iar buza de jos, mult mai proeminentă, începu să-i tremure. Deodată întoarse capul. Începu să suspine, cu suspine înfundate ce-i scuturau uşor umerii. Mă îmbrăţişă din nou, ţinîndu-mă îndelung la piept, şi îl simţeam cum tresare cu faţa lipită de obrazul meu. Ştiam că e un om bun, dar în timp ce mă strîngea aşteptam să se schimbe. Ştiam că un mecanism interior îl determina, după prima izbucnire de emoţie, să-l rănească pe cel pe umărul căruia plînsese. Abia desprins, îl simţeam cum vrea să înţepe. Spuse într-adevăr :

— Îţi atrag însă atenţia că te pîndeşte un pericol. Ăla încă mai spune că nu-i pasă de tine atîta timp cît stai departe, dar că o să te omoare dacă îndrăzneşti să vii aici.

Nu i-am răspuns nimic.

— Credeam că tocmai pentru asta nu vii niciodată sau pleci atît de repede.

— Nu veneam din cauza ta.
— Îţi mulţumesc. De ce te-ai răzgîndit ?
— Fiindcă aşa mă răzgîndesc eu. La ce bun să ai o casă dacă nu locuieşti în ea ?
Nu-i plăcea ce-i spuneam eu, dar discuţia deviase.
— Ceea ce ai spus despre Ida mai înainte mă nelinişteşte. Văd că acum nu ai chef să-mi explici, dar din moment ce rămîi aici, vom avea timp să discutăm cînd ai să fii dispus.
— Tot ce am avut de spus, am spus.
— Mă rog, cum vrei tu.
Plecarăm de lîngă copac, şi traversarăm grădina în direcţia unei uşi-ferestre prin care se intra direct în casă.
— Comportarea ta e desigur cam ciudată. Soseşti aici, după ce nu ne-am văzut ani de zile, şi te întîlnesc în grădină, din întîmplare. Ţi-am scris în ultima vreme vreo cinci scrisori dar tu nici măcar nu mi-ai răspuns.
— N-am prostul tău obicei de a repeta într-una aceleaşi lucruri.
— Pînă acum aveam o grămadă de motive s-o fac, acum am şi mai multe.
— De ce ?
— Din moment ce vii să locuieşti aici...
— Ascultă... începui, dar nu continuai şi nici nu intrai în casă, ci mă aşezai pe o bancă de piatră ce se afla cu spatele lipit de zidul casei, lîngă uşa-fereastră. Tata stătea în picioare şi discuţia în contradictoriu pe care o începuse nu îi schimbase expresia de încăpăţînare, dar şi de nesiguranţă. Priveam pe ascuns la omul acesta de peste şaptezeci de ani. Avea pielea

foarte albă, fără nici o pată, făcînd abstracţie de cearcănele mari, de o paloare verzuie ; ochii albaştri-cenuşii, care în mod normal erau blînzi, deveneau adeseori mînioşi şi nemulţumiţi ; cînd era nemulţumit, buza groasă de jos îi atîrna şi mai mult. O mînie puternică, îndelung mocnită, ca aceea de acum, îi dădea o paloare de mort. Vedeam în el un corp hibrid în care se ascundeau două fiinţe contradictorii ; una din ele avea pielea albă, părul moale, mătăsos şi nu complet încărunţit ; cealaltă, cu nas proeminent, o figură naivă, mîini butucănoase de muncitor. Mi se părea caraghios îmbrăcat aşa, în haine prost croite, deformate, cu cămaşă şi cravată ce nu se potriveau aici la ţară. Jumătate din fiinţa sa nimerise într-un mediu nepotrivit încă de la naştere, la fel ca şi cireşul, obligat dintr-un joc al vîntului să prindă rădăcini într-un zid în loc de pămînt. Natura se complace în astfel de greşeli. Avea aplicaţie pentru munca manuală, era bucuros cînd îşi îmbrăca salopeta şi-şi făcea de lucru cu cleştele şi ciocanul, meşterind cu mîinile pline de ulei la motorul vreunei maşini. Era un mecanic pierdut într-un mediu străin lui, din care cauză devenise susceptibil, neîncrezător, supărăcios şi nefericit. Ca urmare a pielii lui albe, a părului moale, şi printr-o greşeală a naturii, făcuse o căsătorie nepotrivită, din care se născuse un alt hibrid : eu. O serie de afaceri nebuneşti, făcute fără plăcere, provocîndu-i doar tensiune şi mîhnire, îi tocaseră tot avutul. Acum nu-i mai rămîneau decît casa şi locurile acestea, pe care eu, ca proprietar, i le garantam ; ştiam

însă că singurul lui gînd era să le vîndă. Îmi provoca mila în special în momente ca acestea, cînd își propunea să domine situația, dar rămînea slab, și-l simțeam înfricoșat și neajutorat. Doream să-l pot iubi, dar nu iubești cînd și pe cine vrei, ci numai pe cine poți. Spuse :

— Te ascult.

— În schimb eu tac.

— Ai spus : ascultă.

— Se poate ; nu mai știu și e mai bine să nu vorbesc. Nu plec peste o oră. Dacă începem de acum cu neînțelegerile, viața nu va fi plăcută ; spun asta mai mult pentru tine. Eu pot fi complet surd, tu nu.

— Nu mi-ai răspuns niciodată. Tu hotărăști, dai dispoziții și nu răspunzi la nici un argument.

— Despre ce argument este vorba ?

— Vezi ? Te prefaci că nu știi nimic. Ai uitat că această casă ți-a fost donată într-un moment greu ? Dacă ar fi fost a mea, trebuiau împiedicați anumiți indivizi...

Făcu semn cu mîna la cap ca pentru a spune „scoși din minți".

— Creditorii.

— ...să înhațe totul, altminteri nici tu n-ai mai fi putut veni azi aici. Poți să-i spui cum vrei, un expedient, artificiul legal. Era de la sine înțeles ca mai pe urmă să mă repui în drepturile mele.

— E ceea ce am făcut.

— Da, dar în ce fel ?

— Locuiești aici, faci ce-ți place, nu te deranjează nimeni. Eu nu m-am amestecat. Veniturile pămîntului le primești și le cheltuiești tu. Ți-am cerut eu vreodată ceva ?

Tata ridică din umeri.

— Halal viață.

— Nu-s eu de vină.

— În sfîrșit, mă aflu sub tutela ta. Parcă tu ai fi tatăl meu.

— Natura face și greșeli.

— Nu vreau să vînd casa, așa cum te încăpățînezi tu să crezi. În schimb tu poți s-o faci și să mă lași pe drumuri.

— Fii liniștit, asta nu se va întîmpla. În special acum cînd am nevoie de casa asta.

— Parcă aș fi un excomunicat aici. Și acum, eu ce figură am să fac dacă tu vrei să rămîi aici ? De slugă ?

— Nu-ți face griji, fii sigur că nu voi schimba nimic. Presupune că stăpînul nu e nici unul din noi, ci banca asta, sau o țiglă, sau un mort. Consideră că stăpînul ar fi cireșul.

— Aș putea să știu de ce ai venit ?

— Sincer vorbind, nici eu nu știu. Poate că fiecare caută să moară în felul său.

— Să mori ! Nu știi ce spui : e cel mai greu lucru.

Simțisem că vocea îi devenise stridentă. Ezita din nou între plîns și țipăt. Mă sfredelea cu ochii lui cenușii supărați dar ușor încețoșați. Trebuia să schimb subiectul.

— Fiindcă veni vorba de cireș, de ce spuneai mai înainte că face stricăciuni ?

— Zidul se prăbușește din cauza rădăcinilor. N-ai văzut că e gata să cadă ? Dacă stai acolo unde te-așezaseși tu, riști să se surpe terenul. Chiar adineaori, cînd te-am întîlnit, mă hotărîsem să-l tai.

— Dar e splendid și se află acolo de cel puțin douăzeci de ani.

— Eu nu-l găsesc de loc splendid. Mă hotărîsem mai de mult să-l tai, tocmai fiindcă strică arhitectura grădinii. Amenință chiar să surpe terenul. În sfîrșit, așa am hotărît.

— Te rog să nu o faci. Mă simt legat de pomul ăsta și doresc să rămînă așa cum e. Nu văd cum poate urîți o grădină ajunsă în halul ăsta.

— Dar n-are nici un rost. Nu-l mai pot ține. Azi am observat că stricăciunile pe care le face sînt tot mai mari de la o zi la alta și chiar balustrada s-a înclinat. Trebuie intervenit urgent. Am să-i spun chiar azi unui țăran să vină cît mai repede...

— Nu vreau să se atingă nimeni de el.

— Acum un minut ai spus că nu vrei să comanzi în casa asta. Și primul lucru pe care-l faci e să-mi dai un ordin. Îți interzic.

— N-am pretenții de stăpîn decît pe o mică porțiune de cîțiva metri, pe care se află copacul acesta. Presupune că n-ar face parte din proprietate, că e un colț dintr-o altă lume. Poate chiar este. Dacă aparține unui spirit, unui mort ? De altfel, ți-am mai spus : putem să-l luăm pe el drept stăpînul casei...

— Atunci înseamnă că ai înnebunit.

Emoția îi trecuse, își ștersese lacrimile și gîfîia puțin. Îi stăteau desigur pe limbă fraze mușcătoare, dar nu le pronunța din cauza timidității, pentru că nu reușise niciodată să-și învingă fondul de delicatețe. Îmi făcea rău, fiindcă era umilit. Mă așteptam ca nemulțumirea să izbucnească indirect, și din clipa aceea știam că cireșul îi devenise dușman, motiv pentru a mă mîhni pe mine și pe el totodată. Trebuia să fiu atent, să veghez. Eram pe punctul de a intra în casă, dar mă opri din nou pentru a-mi spune :

— Îți repet că bărbatul Idei n-a renunțat la ideile lui. Cînd ți se pomenește numele declară că atîta timp cît stai departe nu-i pasă de tine, că n-ai decît să-ți duci pielea de golan, sînt cuvintele lui, pe unde vrei, dar că pe aici nu mai ai ce căuta, altfel te omoară. Mereu vine cîte cineva să-mi transmită lucruri de-astea, și chiar de curînd le-am auzit. Așa că, trebuie să te gîndești.

— Vorbe.

— Să sperăm, dar mi-e teamă că nu-i așa. Acum trei ani, cînd ai venit doar pentru o oră, m-am pomenit cu el a doua zi și mi-a făcut scandal.

Nu știa să mintă, și minciuna era evidentă, provocată de enervarea din pricina mea și a cireșului. Mă gîndeam că o să-i treacă, dar în momentul acela era de partea individului care îmi interzicea să stau în casa mea.

— Prea bine, o să mă gîndesc.

— Putem intra. Nu ştiu dacă doreşti să iei masa cu mine.

— E cel mai simplu lucru.

Camera în care se intra prin uşa-fereastră era o mică sufragerie. Tata se duse în bucătărie să dea ordinele pentru masă, dar mai întîi se opri la telefon şi ceru cuiva să nu-l viziteze în ziua aceea.

IV

Nu mi-a trebuit mult ca să înţeleg motivul sentimentului de nesiguranţă ce-mi apăruse de cînd îl revăzusem pe tata : era el omul de altădată, dar nu în totul. În faţa refuzurilor mele se arătase mai puţin agresiv decît în trecut, nu izbucnise, şi calmul său relativ era şi mai mult dovada unui permanent fond de nehotărîre, timiditate, teamă, poate chiar de nelinişte şi de umilinţă a celui care n-are într-adevăr încredere în sine. Mă gîndeam : acum e obosit, fără nici o iluzie, a renunţat la vechile lui pretenţii de mărire : e agresiv cu mine, e fără convingere, doar fiindcă are nevoie să joace comedia asta pentru a se mai simţi trăind. Poate că undeva semănăm, deşi el n-are o viziune clară, e mediocru şi lipsit de coerenţă, incapabil să respingă o dată pentru totdeauna prostescul joc de-a viaţa. Odată intrat în casă însă, mi-am dat seama că de fapt tata nu se schimbase. Umbla cu binişorul doar fiindcă îi era frică de mine şi de ceea ce urma să văd. Din mobilierul casei ce-mi aparţinea dispăruseră toate mobilele de oarecare valoare. Casa nu mai era aceeaşi, şi-ţi dădea pe loc o impresie de mizerie. Iată de ce

în pragul ușii cu geamuri părea nemulțumit că vreau să intru; deși fusese uimit să mă găsească în grădină, m-ar fi lăsat acolo pentru veșnicie.

Masa tipică de țară ne-a fost servită de bătrîna femeie de serviciu, pe care o aveam de treizeci de ani și care nu mă iubise niciodată, nici pe vremea cînd eram copil. Nu-l iubea decît pe tata. Atitudinea ei de țărancă, rezervată, încăpățînată, cu mersul drept, se schimbase oarecum doar datorită anilor de serviciu, ce îi dădeau aproape o înfățișare de doamnă. Îmi dădu bună ziua fără căldură și numai cînd aduse tava cu mîncare. Desigur că dezaproba venirea mea în chip de stăpîn; mi-am adus aminte că spusese odată despre mine că sînt rău, în timp ce tata e bun. Bănuiam că pentru treburile grele aveau o altă femeie, pe care nu era cazul să o văd. Mîncarăm în tăcere. Tata își rumega supărarea, umilința și teama, și era gata să se apere; eu însă mă gîndeam la ale mele.

Lipsa mobilelor o remarcasem doar în sufragerie și mai în fugă într-o cameră căreia îi deschisesem ușa înainte de a mă așeza la masă. Imediat după aceea, fără nici o vorbă, m-am dus iar în camera aceea, și în următoarea, parcurgînd așa tot parterul, cînd așezîndu-mă, cînd întorcîndu-mă, ca la un inventar. Camerele se înșirau una după alta, cu excepția unei sălițe care dădea spre intrarea obișnuită, prin spatele casei. Sufrageria în care luasem masa se afla cam la mijloc. De o parte era o bibliotecă mare — sală de joc, cu cîteva cărți doar, părăsită

acum — și un salon de trecere, în care ajungeai prin săliță. De partea cealaltă era salonul de primire, încă un salon, mai mic, și în fund o sufragerie mai mare. Toate camerele erau curate, aerisite, dar sărăcăcioase. Nu mă interesasem niciodată de mobile, dar imaginea celor dispărute îmi revenea foarte clar în memorie. Golurile erau de altfel atît de evidente încît atrăgeau imediat atenția chiar și unui om care nu cunoștea casa. Uneori lipsa se observa datorită unei prea mari nepotriveli, golul fiind acoperit de o mobilă grosolană, coborîtă cu siguranță de la etaj, din vreo fostă cameră de serviciu. Alteori, spațiul rămăsese neacoperit: o suprafață de zugrăveală mai albă contura pe perete mobila vîndută. Pe pereții tuturor camerelor țîșneau ici și colo suprafețe albe, chiar și pe lîngă mobilele aduse ulterior, nu atît de mari pentru a le astupa complet; contururile petelor mă ajutau în felul acesta să-mi amintesc mai repede forma exactă a mobilelor dispărute. Era un dezacord între grija cu care se întrețineau lucrurile de proastă calitate, rămase, și vînzarea nesăbuită a celor de preț; dar tata fusese întotdeauna un om lipsit de logică.

Mi-am amintit în scurt timp de cum fusese toată casa. Aici era biroul lăcuit, cu figuri de dragoni, colo scrinul negru cu intarsii de fildeș. Petele-fantomă erau mai bine trasate și mai numeroase sus, pe pereți, decît la sol, însemnînd locul tablourilor și al oglinzilor pe care nu încercase nimeni să le înlocuiască. În salonul mare pătratele albe se succedau într-un șir continuu. Dispăruseră toate cele cinci oglinzi îm-

podobite cu scene biblice, cele două femei cu gîtul plin şi privirea sticloasă, ca şi *Adoraţia Magilor.* Acesta din urmă lăsase pe zid un contur mai mare decît o fereastră.

Reîncepui inventarul cu mai multă minuţiozitate. Tata se vîntura şi el, încolo şi încoace prin odăi, dar nu voia să observ că mă urmăreşte, aşezîndu-se pe unde nimerea, cu un ziar deschis în mînă, evitînd să intre unde mă aflam eu. Dar îl surprindeam din întîmplare în agitaţia lui de suflet chinuit. De trei sau de patru ori se arătă în pragul camerei în care mă aflam, privindu-mă nesigur ; mă spiona probabil, voia să ştie în ce măsură îmi dădeam seama de schimbări ; poate că dorea să-mi vorbească pentru a-mi spune vreo minciună sau să se certe cu mine, ori aştepta să încep eu. Se retrăgea nehotărît. O singură dată mă întrebă : „Cauţi ceva ?". „Nimic, absolut nimic", îi răspunsei. Mă învîrteam tot mai repede, schimbîndu-mi brusc direcţia ca pentru a mă asigura de un amănunt amintit fulgerător ; mă trezeam în faţa lui, sau treceam pe alături în timp ce se prefăcea că citeşte. Mă opream chiar lîngă el privind zidul, ca şi cînd nici n-ar fi existat. Nu-mi păsa de dispariţia lucrurilor, preferam să nu mai discut. Fără îndoială că nu şi-ar fi recunoscut vina, şi ar fi susţinut agresiv că mobilierul era separat de donaţie şi prin urmare îi aparţinea, sau alte minciuni de felul acesta. Dar nu voiam ca tata să-şi închipuie că nu eram în stare să-mi amintesc cu precizie de toate, deşi trăisem în casa aceea ca un adolescent indiferent, lipsit de gust şi de pasiune

pentru mobilele vechi. Eram uimit cît de limpede şi de neştirbită putea să-mi revină amintirea lor, şi insistam în mod voit cu privirea asupra fiecărui loc gol, dîndu-i tatei să înţeleagă că observasem absolut totul, calculînd în întregime paguba pricinuită. Fără să-mi fac iluzii, speram să putem stabili un acord tacit : eu nu vorbesc despre furt, tu mă laşi în pace. Dispariţia mobilelor îmi confirma faptul că voia să pregătească casa pentru vînzare, dar îmi sugera şi gîndul că exista ceva nou în viaţa lui. Tata îşi pierduse toţi banii în afaceri stupide şi ambiţioase ; pentru el nu cheltuia mai nimic ; micile afaceri nu-l interesau. Cît putuse deci să scoată din vînzările acelea, făcute pe ascuns, într-un fund de provincie plină de cămătari, samsari şi speculanţi murdari ? Cu siguranţă că nu-i puteau ajunge pentru o afacere în genul lui. Prin urmare, îi cheltuise. Îmi veni deodată o idee. Bărbatul Idei, cel care voia să mă ucidă, deschisese într-un orăşel din apropiere un magazin de anticariat. Aşa se explica poate cum de ştia tata atît de bine ce spunea omul acela în ameninţările lui.

Într-un tîrziu mi-am terminat inspecţia şi m-am cufundat într-un fotoliu cu ochii închişi. Tata înţelese că sfîrşisem cu privitul şi că probabil n-am să-l întreb nimic. Spuse :

— Eşti obosit ?
— Foarte.
— Vrei să dormi ?
— Dac-aş putea.
— Nu doreşti să-ţi vezi camera ?
— Care din ele ?

— Credeam că îţi vei relua camera de altădată. Am aranjat să-ţi facă patul acolo.

— Pentru noaptea asta doar, pe urmă nu. Acum prefer să mă odihnesc în fotoliul ăsta.

— Dacă nu-ţi mai trebuie nimic, mă duc să mă întind şi eu.

Îl văzui îndepărtîndu-se nemulţumit. Faptul că rămîneam singur, departe de privirea lui, în salonul jefuit, îl neliniştea şi mai tare. Eram nervos şi mohorît, şi din cauză că nu puteam adormi, începui să mă gîndesc cum voi trăi de acum înainte. Viitorul care-mi apărea în faţă era un fel de existenţă abstractă, o formă golită de viaţă, de o goliciune mai completă şi mai diferită decît cea pe care mi-o imaginasem. Proiectele mele erau în stadiul ideilor, dar nu reuşeam să mi le închipui realizate practic, oră de oră, în scurgerea interminabilă a existenţei cotidiene. Ele nu aveau în vedere nici o faptă concretă, ci doar o dispoziţie generală, o schemă, înăuntrul căreia nu puteam pune nimic; şi totuşi, din păcate, eram încă viu. Aş fi vrut să fiu şi să nu fiu în casa aceea, să mă aflu mai mult împrejurul ei decît înăuntru, asemenea unei coţofene care stă ba pe pajişte, ba pe acoperiş, şi se întoarce la copacul său doar pentru a dormi. Cuvinte goale; nu puteam să mă transform în coţofană şi trebuia să găsesc ceva de făcut.

Am rămas mult timp pe gînduri, fără a găsi vreo soluţie, iar cînd m-am dezmeticit, apunea soarele. M-am dus din nou în grădină. Cireşul era tot acolo, la vreo douăzeci de metri, o masă albă de forma unui nor, compactă, fără nici o fisură. Nu era ceaţă, sau cel puţin nu se vedea, şi totuşi aveam impresia că pomul începuse să se întunece cu încetul, îndepărtîndu-se parcă. Mi se părea că în felul acesta răspîndea un reflex roşiatic. M-am apropiat la cîţiva metri şi am spus: „Nimeni n-o să se atingă de tine." Era o frază lipsită de sens. Prezenţa lui şi vigoarea ce o emana se traduceau în limba mea cam aşa: „Eu sînt nemuritor."

Nu mai aveam chef de mers. Prima mea intenţie fusese să o iau peste cîmpuri, dar mă răzgîndii deoarece voiam ca înainte de venirea serii să-mi aleg camera care să fie a mea de acum înainte. Urcai scările fără să întîlnesc pe cineva şi trecui de primul etaj, locuit, cu camera tatei la începutul coridorului, a mamei la capăt, şi a mea de altădată la mijloc. Cîteva trepte mai sus era etajul doi. De la ultimul palier se ajungea într-o odaie de trecere destul de mare: la dreapta era un dormitor, mare, destinat odată musafirilor, cu o mică baie; la stînga, drept în faţă, se deschidea o altă uşă, dar nu mai ştiam unde duce şi poate că nici nu fusesem vreodată pe acolo. Într-adevăr, după ce am deschis-o, nimic din ceea ce se vedea nu-mi trezea vreo amintire. Eram pe un coridor îngust, lung de 10 metri, care împărţea etajul în două; de fiecare parte se intra în trei camere succesive. Odăile din stînga dădeau spre spatele casei, cele din dreapta aveau geamurile spre grădină. Era clar că în trecut acelea fuseseră camere de serviciu, dar acum erau nelocuite, tot etajul era părăsit, fără a fi totuşi înecat de praf. Cineva suia din cînd în cînd

aici pentru a face curățenie. Lipseau cîteva mobile, probabil cele care umpleau golurile de la parter, dar mai rămîneau paturile. La capătul coridorului mai era o ușă după care se afla ultima cameră, de vreo două ori mai mare decît cele precedente, deoarece se întindea pe toată lățimea etajului. Bănuiesc că fusese locuința unui servitor mai important. Ferestrele așezate pe două laturi dădeau și spre grădină și spre spatele casei, dar din cauza tavanului jos, erau mici, cu deschidere orizontală. Cel care locuia în camera asta putea urmări toate intrările. La fereastra dinspre grădină văzui imediat, chiar în fața mea, o masă albă, colorată acum în roz de lumina slabă a serii, și mă hotărîi să locuiesc acolo.

În cameră se afla aproape tot ce îmi era necesar. Un pat de fier cu salteaua strînsă, o ladă de așternuturi, un fotoliu și două scaune. Văzusem într-una din cămăruțele vecine un dulap, foarte bun pentru a-mi agăța hainele în el. Îmi lipsea o măsuță, dar puteam s-o iau dintr-altă parte. Aș fi vrut și o etajeră, pentru a-mi aranja cîteva cărți să le am la îndemînă în timpul nopților de insomnie. Cărțile mele din oraș îmi lipseau, dar amintirea lor îmi provocă o senzație de greață. Puteam să mai scotocesc prin puținele cărți rămase în bibliotecă și poate mai găseam vechile mele cărți de școală într-o ladă băgată prin vreun colțișor. Dacă nu voiam să-mi cumpăr o etajeră, puteam să-mi păstrez obiceiul de a ține cărțile pe podea.

Rămăsei așa o vreme pînă cînd se întunecă. Mă ridicai și încercai neîncrezător întrerupătorul de lumină de lîngă ușă. Camera se lumină. Se aprinse o lampă mică atîrnată de un fir în mijlocul tavanului. În felul lor, bătrîna femeie de serviciu și tata păstrau bine casa ; era vie toată, deși viața ei era mizeră.

Mă hotărîi să cobor și după ce străbătui coridorul, mă întîlnii cu tata în holul de lîngă scară. Se urcase după mine pînă la etajul doi, dar nu îndrăznise să intre. Spuse :

— Am venit să văd dacă îți mai trebuie ceva ?

— Aș vrea ca mîine să mi se pregătească patul în camera din fund. Va fi camera mea.

— Care cameră din fund ?

— Cea de la capătul coridorului ăsta.

— Bine, dar e o cameră de serviciu ! N-am mai fost de un an de zile acolo.

— Eu am fost acum un minut, și am găsit-o foarte bună.

— S-o văd și eu.

O luă pe coridor, deschise ușa și aprinse lumina. Privi cu satisfacție lampa care se aprinse și spuse :

— Totul funcționează în casa asta. Totuși camera e urîtă. Și mobila e urîtă ! Era pentru servitori înainte.

— E ciudat că nu-ți place mobila. N-ai impresia că toate sînt cam la fel ?

Își dădu seama că abordase un subiect delicat, se înroși și trase concluzia :

— Dacă ești tu mulțumit, nu văd de ce n-am fi toți.

După o clipă de tăcere, adăugă :
— Cel puţin un covor să-ţi pun.
— Poţi să aduci unul, dacă vrei. Mai întîi însă, îmi trebuie o masă şi o lampă de birou.
— Le găsesc eu ; acolo în colţ e şi o priză.
— Şi o etajeră pentru cărţi.
— Care cărţi ?
— Nu mai există cărţile mele de şcoală băgate pe undeva ?
Se arătă surprins şi puţin jignit.
— De ce să nu mai existe ? Nu-s de loc băgate pe undeva, ci în lada din salonul mare. Dar nu ştiu ce ai să poţi alege din ele. Erau rupte într-un hal fără de hal, sînt numai clasici, cărţi de şcoală...
— N-am venit aici să mă ţin la curent cu literatura zilei.
— Etajeră n-am.
— Nu-ţi face griji. Dacă o să am nevoie, o să comand la un tîmplar.
Coborînd scările, pe palierul primului etaj tata îmi făcu semn să mă opresc.
— Am o idee. Mai sînt ceva cărţi în camera mamei tale. Din cele care-i plăceau ei ; le legase şi le păstra cu grijă. Poţi să le iei tu acum.
— Lasă-le acolo unde sînt.
— Nu vrei să le vezi, cel puţin ? Ce te costă ? Uite, e chiar aici.
Înţelesei imediat că era doar un pretext. Dorea să intru în camera mamei mele pentru a-mi arăta că de acolo, cel puţin, nu se luase nimic. Nu vream să-i dau prilej de laudă. „Nu-i nevoie“, replicai şi mă grăbii să cobor la parter.

În urma mea, tata spuse :
— Mă ierţi o clipă, am ceva de aranjat.
Îl auzii de departe cum vorbea cu bătrîna. Credeam că se ocupă de cărţile din ladă, dar nu era aşa. Despre asta îi spuse în timpul mesei femeii de serviciu :
— Mîine dimineaţă, tu şi cu fata să scoateţi cărţile din ladă şi să le cureţi de praf, fiindcă... se încurcă vrînd să-mi spună numele şi cu un gest evaziv arătă spre mine : ...vrea să-şi aleagă din ele. Apoi se întoarse spre mine : Dacă îţi place patul de-acolo, poţi să dormi chiar în noaptea asta în camera aceea frumoasă pe care ai ales-o. După cîte înţeleg nu te mai atrage nimic în camera ta de copil. Dacă-i aşa, mai bine să te scutim de o noapte neplăcută şi să aranjăm de pe acum. Dacă ai răbdare o jumătate de oră după masă, ţi se va pregăti patul şi vom pune un covor. Mîine vom găsi masa şi lampa.
— E mai bine aşa, îţi mulţumesc.
După masă am ieşit să iau aer în întunericul grădinii, dar n-aveam chef de nimic. Nici măcar luna, care răsărise de după un deal, nu mă atrăgea. Tata se retrăsese la el. Era linişte pretutindeni, ceea ce însemna că şi camera mea este gata. Înăuntru se afla deja o masă mare în faţa ferestrei, o lampă cu abajur din sticlă verde, un covor pe jos şi patul aranjat. Mi se aduseseră şi valizele. Eram obosit, cum mi se întîmpla mereu de la o vreme, dar n-am putut dormi mult timp.

V

Am adormit cu puțin înainte de ora la care îmi propusesem să ies pentru a mă plimba prin împrejurimi. Nefiind sculat de nimeni, m-am trezit aproape de prînz. Nu mai era cazul să ies așa tîrziu.

Mi-am deschis în liniște valizele, scoțîndu-mi o haină, un schimb de lenjerie și tot ce-mi trebuia pentru ras și spălat. Restul lucrurilor le-am lăsat împachetate. Pentru a ajunge la baia de lîngă camera oaspeților am traversat tot etajul. Robinetele funcționau bine și m-am spălat cu apă rece. Cu timpul aveam să instalez un boiler. Aveam senzația că mă aflu în casa părintească și, în același timp, într-o casă necunoscută.

Jos, mă întîlnii cu tata. Știam că mă așteaptă de mult, deși nu-mi spuse nimic. Era un om activ în felul lui, și nu suporta ca alții să doarmă după ce se scula el. Cînd eram copil avea obiceiul să intre peste mine în fiecare dimineață. Dar nerăbdarea lui de a mă vedea mai avea un motiv.

— Am uitat să-ți spun aseară că am reparat baia de la primul etaj. Se poate spune că e

chiar luxoasă, are tot ce-i trebuie. Are apă caldă curentă : îți stă la dispoziție.

— Mulțumesc, dar m-am aranjat deja. E bună și baia de la etajul doi.

Un surîs ironic îi trecu pe față. Era foarte atent la ținuta personală, în ciuda cămășilor, a cravatelor și a hainelor uzate, și era convins că eu nu-i semăn.

— Atunci să vorbim despre altceva. N-are rost să comanzi etajera la un tîmplar. Știu eu cum lucrează tîmplarii de astăzi... Dacă n-ai nimic împotrivă, ți-o pot face eu.

— Cum s-o faci tu ?

— Foarte simplu. O fac din cîteva bucăți de scîndură...

— De unde scîndură ?

— Se găsește de vînzare. Mă apuc chiar azi, dacă ești de acord. Ți-o dăruiesc pentru întoarcerea ta, materialul și manopera. Am să te rog să-mi împrumuți mașina ta, eu n-o mai am pe-a mea fiindcă nu-mi folosea. Peste o oră mă întorc cu scîndurile...

— Dacă asta e plăcerea ta, du-te.

Se înveseli imediat, înviorîndu-se. În sfertul de oră care trecu pînă la masă, îl surprinsei fredonînd. Abia aștepta să plece cu mașina sub pretext că aduce scînduri. Imediat după masă, spuse :

— Dacă ești de acord, mă duc chiar acum.
— Bine.
— Iau mașina ?
— Ți-am spus că da.

Conducea cu destulă pricepere încă. Scoase singur mașina din garaj și în cîteva secunde era și plecat. Se întoarse abia după patru ore, în loc de una. Mașina era încărcată de scînduri, date la rindea dar nelustruite, ce blocau geamurile.

— Nu le-am găsit acolo de unde luam de obicei. Avea doar lemn de cireș, pe care eu nu-l prea apreciez. A trebuit să mai colind, de aceea am întîrziat. Scîndurile astea sînt însă de nuc.

A trebuit să-l ajut să le scoată din mașină. După ce am terminat, mi-am dat seama că pernele de piele se zgîriaseră din cauza scîndurilor, dar tata era atît de bucuros încît m-am abținut să spun ceva. Totdeauna fusese așa, priceput dar neatent, nu era în stare să facă un lucru fără să strice altul.

Trecură cîteva zile fără să se întîmple nimic. Ieșeam în grădină, priveam cireșul, urmăream creșterea crăpăturii din zid, contemplam valea ce se deschidea în față ; mă întorceam în casă și leneveam prin camerele de la parter, spre neliniștea tatălui meu, apoi mă urcam în camera mea unde rămîneam mult timp așezat în fotoliu. O luam apoi din nou de la cap, ieșind din casă. Nu mă hotărîsem să-mi schimb hainele de oraș cu altele mai potrivite pe care le aveam, dar le țineam închise încă în valize. Mă consumam în mine, nu mă simțeam cîtuși de puțin liber, aveam impresia că sînt pe cale să mă scufund într-o altă mlaștină. Mă obseda gîndul că nu mă întorsesem pentru a duce o viață liniștită la țară. Nu-mi plăcuse niciodată

viața la țară, iar lumea orașului dispăruse cu totul în urma mea. Întoarcerea mea părea atît de imposibilă încît ideea nici nu îmi mai provoca repulsie ; orașul încetase să mai existe, și revenirea ar fi fost totuna cu revederea unui mort. Dar viața la țară mi-era străină. Nu mă pricepeam la grădinărie sau la agricultură și nici nu doream să mă pricep. „Trebuie să fac ceva pentru a trăi“, mă gîndeam. Dar ceea ce aveam eu de făcut, deși nu știam ce anume, nu semăna cu activitatea obișnuită a oamenilor. Toată lumea ar fi zis că e vorba de lîncezeală, și eu nu doream asta. Cînd ideea unei activități nu-mi mai dădea pace, ieșeam în grădină și priveam de la balustradă.

În fața mea se întindea o vale mică, ușor adîncită, care privită de la înălțimea balustradei părea o scoică înconjurată de un cerc de coline. Pe fîșia de teren neted din josul grădinii era o vie cu cîțiva smochini, după care urma un șir de salcîmi și aluni. Terenul cobora apoi în pantă dulce încît fundul scoicii, deși îndepărtat, era numai cu vreo douăzeci de metri mai jos. Drept în față se ridica o colină mult mai abruptă, și mai înaltă, plină de tufișuri sălbatice de mure. Peisajul nu mai oferea nimic altceva decît tufișuri, pietre, și o cărăruie care din josul casei se desfăcea în toate direcțiile. Știam că valea se deschidea la stînga într-un defileu printre dealuri, plin de mlaștini și de trestii, apoi se lărgea în cîmpie ; defileul era ascuns după un pinten de pămînt, iar eu nu zăream de la punctul meu de observație decît cîteva trestii.

Exploram cu atenție toate amănuntele micului amfiteatru în care urma să intru. Dar nu mă hotăram să mă desprind de balustradă ca să fac un mic ocol pînă la treptele de la capătul terasei, ce se prelungeau coborînd la cărarea pe care o parcurgeam numai cu privirea. Împrejurimile erau pentru mine ca o pagină albă pe care trebuia să înșir cuvinte, și lucrul acesta mă umplea de spaimă. Aici urma să-mi duc eu activitatea, să fac o treabă fără să îndeplinesc fapte sau să mă folosesc de vreun instrument, dar ce anume — nu știam nici eu. Îmi imaginam unele lucruri, dar fără continuitate și sens, fragmente dintr-un film cu subiect necunoscut. De exemplu : să observ toate lucrurile cu aceeași atenție pe care o acordasem cireșului. Trebuia privit totul cu intensitate, apoi abandonat și examinat dintr-un alt unghi ; era un fel de vînătoare, unde trebuia să iei prin surprindere și să întinzi curse. Și dacă îmi apărea vreo amintire ? Trebuia distrusă ca amintire și transformată în altceva, într-o epavă a uitării, într-o aparență fără viață. Gîndurile acestea mi se conturau nu ca o fantezie întîmplătoare, și cu atît mai puțin ca o destindere, ci ca o activitate susținută, obositoare, o muncă obligatorie îndeplinită fără pauze pînă la capăt. Obligativitatea era o condiție precis stabilită, dar conținutul acestei activități rămînea în stare larvară, de nepătruns, în ciuda eforturilor mele. Păreau planurile și ideile unei rămășițe omenești, ce se regăsește vie după moarte, cu mintea licărindu-i de cîteva gînduri haotice

cărora nu are puterea să le dea o formă. Uneori părticica aceea de lume închisă într-un cerc de dealuri mi se părea un infern în miniatură.

Trecură cîteva zile așa. Cînd stăteam în grădină auzeam zgomot de fierăstrău și lovituri de ciocan. Tata muncea de zor la etajeră. Descoperisem că avea un mic atelier amenajat într-un chioșc cu geamuri din spatele casei, ce servise altădată drept adăpost pentru plantele decorative din grădină și de prin camere. Cîteva fire de begonii și de părul Maicii-Domnului, strivite însă de-a lungul peretelui sub grămada uneltelor de tîmplărie, vorbeau despre fosta întrebuințare a încăperii. Tata mă putea urmări în grădină prin geamuri : cînd traversam ca să intru în casă, îmi ieșea înainte. Era vesel și entuziasmat.

— Vino să vezi cît am avansat cu lucrarea ta.

Mă ducea în atelier și spunea :

— Ei, nu-i așa că lucrez repede ?

Îl lăudam.

— Mîine sînt gata. Pe urmă o curăț, o vopsesc și o las să se usuce. Vrei să-i dau o vopsea mai deschisă sau mai închisă ?

— Cum vrei tu.

— E mai frumos închisă, merge mai bine cu celelalte mobile.

Zelul lui avea mai multe motive, dar în timpul lucrului ele dispărură. Era mulțumit în timp ce muncea că locuiesc cu el și voia să-mi facă o plăcere. După ce va termina etajera probabil că pretențiile și nemulțumirile lui se

vor ivi din nou. Tonul său vesel era sincer și mă simțeam stingherit să văd că cel puțin în momentul acela ținea la mine. Exulta de bucurie cînd îmi arătă etajera încă neuscată, de un maro roșcat. Mă sfătui să am răbdare și să nu pun cărți pe ea mai înainte de a se usca de tot. Cînd fu gata trebui să-l ajut s-o ducă sus în cameră.

— Ei, ce spui ? Nu-i așa că e tocmai bună ?

— Perfectă.

— N-oi fi eu un mare tîmplar, dar merge.

După mine, mobila era cam grosolană, cu rafturile prea mari și toate egale, dar îi spusei:

— E tocmai ceea ce-mi trebuie.

— Schimbă aspectul întregii camere. Mîine poți să-ți alegi și cărțile.

— Mîine o să am treabă.

Răspunsul meu îi răci entuziasmul. Nu mai scoase un cuvînt și coborîrăm în tăcere. Doar jos îmi spuse :

— Ai spus că mîine ai treabă. Pleci undeva?

— Unde să plec ?

— Afară din casă.

— Nu, n-am unde să mă duc. Am treabă, dar aici. Să spunem că trebuie să meditez. Cuvîntul nu e potrivit, e chiar ridicol, dar cuvintele nu sînt niciodată bine întrebuințate. Nu știu cum să-ți explic...

Mă privea nedumerit, așteptînd continuarea. Cînd văzu că am terminat, spuse :

— Dar masa vrei s-o iei cu mine ?

— Ca în toate celelalte zile.

— Bine, pot să te rog ceva.

— Desigur.

— Am o prietenă, o femeie.

— Foarte normal.

— Ai ceva împotrivă dacă o invit la masă ?

— Tot timpul ?

— Ce-ți trece prin minte ? Numai mîine la prînz.

— Îmi face plăcere. Și de altfel ești ca și stăpîn aici. Fă ce vrei, ca și cînd eu n-aș exista ; nu e cazul să-mi ceri voie.

— Dar tu primești să iei masa cu noi ?

— Bineînțeles.

— Îmi pare bine, îi va face plăcere și ei.

La cină fu vorbăreț, plin de vioiciune, dar prea multe erau subiectele interzise, casa, treburile mele, cireșul, amintirile, anumite idei nebunești de-ale lui. Unicul argument posibil în care se refugie rămase etajera, despre care mai vorbi un timp, evocînd greutățile întîmpinate la lucru și lăudîndu-și aptitudinile de tîmplar, pînă cînd se dădu bătut și masa se sfîrși în tăcere.

A doua zi dimineața, cînd revenii din grădină pentru dejun, în sufragerie se afla, împreună cu tata, și femeia aceea. Nu căutasem să mi-o închipui, dar mintea plăsmuiește întotdeauna ceva într-un colțișor ascuns al ei, aproape fără voie. Văzînd-o, mi-am dat seama că mi-o imaginasem greșit, era altfel, dar mai bine. Cel puțin nu se încadra într-unul din tipurile la care te puteai aștepta, prostituată sau țărancă grasă. Era slabă și uscată. Mi-am amintit atunci că tatăl meu prefera mîncarea și femeile slabe celor grase. Stînd în picioare, invitata tatei îmi întinse o mînă mare,

ca și cînd ne-am fi cunoscut. Nu era doar slabă și înaltă, ci și vînjoasă, cu o linie cam masculină. Avea fața patrată, umerii lați, pulpe mușchiuloase, cu glezne subțiri, și purta pantofi fără tocuri. Pielea îi era fină, de un trandafiriu sănătos, ochii jucăuși, luminați de un ușor surîs ironic. Nici frumoasă, nici urîtă, nu mai era tînără ; putea fi învățătoare, asistentă socială, maestră de schi : mă făcea să-mi amintesc de fetele cu care urcam pe munți.

Înainte de masă nu prea vorbi, și nici în timpul mesei ; se uita cîteodată la mine de parcă ar fi vrut să-mi spună ceva. Tata vorbea puțin, emoționat ca un tînăr ce-și prezintă logodnica în familie. După dejun ieși să culeagă cîteva ramuri verzi pe care femeia spuse că le preferă florilor. De fapt voia să ne lase singuri. Într-adevăr, femeia îmi spuse :

— Vă rog să fiți bun cu tatăl dumneavoastră.

— Ce vreți să spuneți ?

— Atît : să fiți bun. E retras, timid, dar suferă.

— Credeți ?

— Îmi spune mereu : ești atît de singur în ziua de azi, încît nici nu-ți vine să mori.

— Are dreptate.

— Trebuie să-l înțelegeți : n-a avut noroc.

— Din nefericire.

— Dumneavoastră sînteți altfel.

— Poate, dar eu am avut noroc ?

— În privința asta, fiecare apreciază singur. Nu la asta m-am referit. Voiam să spun că tatăl dumneavoastră e un om bun, delicat.

— Iar eu, nu.

— Și ține foarte mult la dumneavoastră.

— Știu.

Se auzi un bîzîit. Ne uitarăm în colțul odăii de unde părea să vină.

Femeia spuse :

— O muscă mare, bîzîie. Semn că o să avem vreme frumoasă. Iertați-mă pentru tot ce v-am spus, dar vă rog să vă mai gîndiți.. Nu mai pot continua fiindcă se întoarce tatăl dumneavoastră.

Tata se întoarse cu ramurile. După ce femeia plecă, îmi spuse :

— E o femeie cultă, are și o diplomă.

Îi răspunsei că o găseam simpatică și păru mulțumit.

VI

Ajunsesem la capătul balustradei ce se arcuia spre fațada casei și în acel punct aproape că o atingea. De acolo plecau treptele grădinii spre cîmp, cîteva trepte roase și invadate de iarbă. Pînă la urmă le-am coborît și am ajuns jos, dincolo de hotarul pe care nu-l putusem trece zilele acestea.

Acum vedeam zidul care susținea terasa de jos în sus. Îl înconjurai prin iarbă pînă în dreptul cireșului a cărui coroană înflorită părea mult mai înaltă din partea asta. Implantarea printre pietre a trunchiului, subțire față de bogăția ramurilor, îmi ajungea acum la înălțimea capului. Se putea vedea foarte bine de aici cum rădăcinile măcinau zidul în care intraseră. Zidul era gata să se prăbușească, iar pietrele să fie proiectate în afară. Umflătura din jurul trunchiului era puternic reliefată. Pietrele căzute erau mai numeroase decît în ziua sosirii mele, cînd le văzusem de pe balustradă. Din găurile făcute în zid curgea puțin pămînt ce se aduna pe iarbă în mușuroaie mici, întunecate, de cîrtiță.

În față era valea din care vedeam foarte puțin acum, deoarece era ascunsă de șirul salcîmilor, la vreo treizeci de metri mai încolo. De la capătul potecii, trecui prin șirul de vii și salcîmi, dar nici din locul acela nu se vedea tot fundul scoicii ca atunci cînd îl priveam de sus. Tot mergînd înainte, costișele ierboase și tufișurile îmi ascundeau mereu ba o parte, ba alta, împărțind parcă valea pe parcele, oferindu-mi doar o priveliște fragmentară. În locurile cele mai puțin accesibile ale despărțiturilor sale, valea ascundea niște dărîmături ciudate. Înainte de a veni eu sau tata, terenul fusese cultivat ca grădină, apoi fusese părăsit și se sălbăticise din nou; dărîmăturile acelea amintind niște pavilioane tot atît de inutile ca și resturile lor de acum. Nu știam și nici nu-mi aminteam cine le ridicase și cine le lăsase să se ruineze; o totală lipsă de curiozitate pentru trecutul familiei, și în general pentru orice fel de istorie, mă făcuseră să nu caut să aflu amănunte. Prima dărîmătură întîlnită se înălța într-o adîncitură ierboasă la stînga cărării; pe vremuri trebuie să fi fost cufundată într-o oază de frunziș. Avusese probabil patru coloane mici de lemn, foarte subțiri și înalte, proporțional cu volumul lor, de pe care se curăța un ultim strat de lac roșu-corai. Una din ele lipsea acum, dar celelalte trei mai susțineau încă, puțin cam strîmb, un acoperiș de tip pagodă, făcut din tablă întoarsă la capete, pe care se mai vedeau cîteva pete de vopsea verde. Sub acoperișul acesta, în centru, se afla o masă rotundă de piatră. La o sută de metri

depărtare, în vîrful unei ridicături, apărea o gheretă zidită în formă de hexagon, cu acoperișul tot din tablă deasupra căruia se afla o semilună. Nu mai avea nici ușă, nici obloane la cele două ferestre ; intrai ; de la una din ferestre se vedea zidul de unde plecasem și acoperișul casei, de la cealaltă un punct al văii cu o străfulgerare albă pe care o cunoșteam. Trebui să ies repede afară, deoarece podeaua găurită era gata să cedeze sub greutatea corpului meu. Mă îndreptai spre centrul scoicii, un semicerc din iarbă ce urma forma colinelor. Aici priveliștea se deschidea ; iarba parcă o lua la goană pe o pantă înclinată ușor spre cîmpia întinsă, de nevăzut pentru cine o privea din grădină. Valea era separată de cîmpie printr-o pădure de trestii și de aici îți puteai da seama că fundul văii și cîmpia se aflau aproape la aceeași înălțime. Cîmpia desena parcă o meandră, pătrunzînd în defileul dintre dealuri, care, fiind destul de îngust, se strecura printre coamele a două coline. Privirea mergea mai departe, pe cîmpia împestrițată cu case albe, strălucind în soare, pînă la linia transparentă a orizontului, unde părea că se conturează mirajul unui oraș. Cîmpia făcea parte, cu toate acestea, dintr-o altă lume, cu care nu aveam nimic comun. Am încetat s-o mai privesc pentru a face inventarul lucrurilor din jurul meu. Dintre acestea, două mi-au atras atenția : un bazin de piatră din mijlocul căruia se înălța o țeavă prin care mai curgea puțină apă, și fulgerarea albă pe care o reperasem din gheretă. Era un pomișor roditor, sălbatic sau sălbăticit, de o

specie necunoscută mie ; mi-l aminteam bine, deși nu ca pe cireș. Răsărea din iarbă cu o grație fragilă, ca un simbol, un trunchi lung fără coroană, din care plecau numai două ramuri separate, una verticală și alta orizontală, aproape paralelă cu pămîntul. Rămurelele care se desprindeau din ele, deși încărcate de flori, aveau un contur net, iar florile nu atîrnau, ci erau strînse buchet în jurul lemnului ca într-o incrustare fosforescentă. Copacul acesta părea să fi înflorit mai devreme decît cireșul, deoarece printre albul florilor se zăreau punctele verzi ale frunzelor. Cam pe acolo începea și cărarea să se desfacă, o parte urcînd panta de deal abruptă din fața casei mele, cealaltă coborînd în direcția trestiilor. Am luat-o în jos și deși coborîșul era foarte lin, cîmpia cu orizontul ei dispărură de îndată din fața mea, acoperită de moțul trestiilor ce păreau că se înalță. Cînd am ajuns în dreptul lor a trebuit să mă opresc din cauza bălții în care se afundau ; părea un coridor stufos și fără trecere, lung de vreo două sute de metri, de care nu se îngrijise nimeni. Am luat-o pe marginea bălții pînă am dat într-un colț de o a treia dărîmătură, o cabană prăbușită, făcută din bîrne suprapuse, asemănătoare pavilioanelor de vînătoare, ce se întîlnesc prin țările Europei Centrale, dar mult mai mică. Nu puteam înțelege de ce fusese construită în adîncitura aceea ; poate doar ca refugiu pentru cineva care ar fi vrut să se odihnească cîteva zile, pîndind cu pușca în mînă cîte o rață sălbatecă rătăcită sau vreo altă pasăre

de baltă, pe care le văzusem uneori, după cîte îmi aminteam. Sau poate cabana era doar o fantezie inspirată de mlaştina aceea miniaturală, cu cîte o rară pasăre în trecere, în genul fantezistelor pagode chinezeşti şi a chioşcurilor musulmane. Deşi desfăcută din încheieturi, cabana rezista încă, iar în interior se mai vedeau urmele vechiului aranjament. Pe lîngă pereţi se înşirau nişte rafturi prăfuite, pline cu pietre, frumos tăiate, încît dacă pe dinafară aveau un înveliş grosolan, în secţiune păreau să fie nişte cristale pline de un zahăr granulat. Şterse de praf, granulele scînteiau în diferite culori, de rubin, ametist sau topaz. Pe jos zăcea o saltea mare descusută, plină cu frunze. Nu putui suporta praful dinăuntru, dar mă gîndii că putea fi curăţat, şi pe urmă s-ar putea locui acolo. Nu plecai imediat, ci mă aşezai pe iarbă cu spatele sprijinit de ciudata construcţie. Spre dreapta descoperii cu privirea prima casă adevărată din tot locul acela : o casă ţărănească, la vreo sută de metri, aşezată cam într-o parte pe o ridicătură dintr-o zonă a defileului ascunsă privirii de sus, din grădină. În afară de cotcodăcitul păsărilor şi grohăitul unui porc, ajungea pînă la mine sunetul unei voci omeneşti ; elemente ale vieţii spre care nu doream să-mi îndrept paşii. Îmi întorsei deci privirea de la casă, ridicînd capul şi privind drept înainte. Vedeam astfel numai fîşia lungă de pajişte în pantă, cu copăcelul alb din fund, a cărui ramură orizontală părea o linie de lumină pe suprafaţa verde.

Mă învălui o adiere caldă, ce sufla peste valea trezită la viaţă întocmai ca o fotografie care iese din ramă şi capătă brusc viaţă, deşi înăuntrul ei nu se mişcă nimic precis, nici un om, nici un animal şi nici un alt corp ; era doar freamătul difuz şi imperceptibil al însăşi naturii. Ştiam acum că în spaţiul acela cineva care ar fi fost pe prag putea intra şi umbla, chiar eu aş fi putut intra şi umbla, deşi pînă atunci nu mă mişcasem înăuntru ci doar pe de lături, într-un spaţiu distinct, ca acela prin care trec spiritele obosite ale morţilor închişi în timpul în care au trăit. Aşteptam o întîlnire. Iarba, cărarea, tufişurile, copacul alb din depărtare îşi împreunaseră spaţiul lor cu al meu, căpătînd realitate. Nu se schimbase nimic, dar totul se transformase, ca printr-un salt imprevizibil, în existenţă.

Închisei pentru o clipă ochii. Aerul cald îmi mîngîia faţa, mirosurile mă pătrundeau şi îmi simţeam inima zvîcnind. Cel care se îndrepta spre mine începuse să coboare din vîrful dealului şi ajunsese foarte aproape. Semăna cu copacul din depărtare, dar gîndul acesta mă părăsi imediat, deoarece îşi însuşise substanţa sa şi nu era decît ea însăşi. Mă orbea adevărul corpului gol care îşi părăsea îmbrăcămintea pentru a deveni o fiinţă abstractă asemeni aştrilor, plantelor sau energiilor necunoscute ale aerului şi focului. Nudul acela mă orbea. Două cerculeţe roşii sus, sigiliul mai jos de mijloc, şi mai jos pata aurie mare, alcătuiau o constelaţie la fel ca stelele pe bolta cerului.

Îmi dădui seama deodată că plîng. De fapt nu plîngeam, îmi curgeau doar lacrimi care, în loc să mă emoţioneze mai tare prin izbucnirea lor spontană, mă îngheţau. Erau reci, şi răceala ce mi-o provocau pe faţă acţiona ca un anestezic asupra mea. Fusesem respins îndărăt şi mă închideam de cealaltă parte din nou. Imaginile trecutului nu îmi mai aparţineau şi nu mai puteam să le consider adevărate. Îmi veneau din nou în minte fantomele nefericite ce se întorc pentru a reintra în viaţă chinuindu-se, fără a reuşi să-şi impună prezenţa ; plîng în felul lor, neînţelese şi incapabile de a înţelege ceva, nişte umbre printre alte umbre inconsistente, pentru care şi amintirile devin confuze. Şi eu coborîsem în scoica aceea, nu pentru a-mi aminti, ci pentru a pierde orice iluzie despre amintiri, deoarece muriseră toate, după cum murisem şi eu aproape, şi îmi rămăsese doar o nelinişte fantomatică lipsită de vigoarea vieţii. Ceea ce îmi propusesem ca o obligaţie era tocmai să văd cum mor o dată cu mine toate rămăşiţele trecutului.

Mă întorsei acasă. Plîngeam şi mergînd, fără a participa la plînsul acela care mi se părea străin acum. Ocolii din nou balta cu trestii, urcai dealul atingînd în treacăt copacul cu flori albe. Reluînd poteca, trecui de şirul de salcîmi şi ajunsei la cîţiva metri depărtare de zidul grădinii. Un zgomot sec de împuşcătură răsună în spatele meu, aproape de necrezut în tăcerea de vid în care mi se părea că merg ; pe lîngă mine trecu parcă suflarea unui animal ; din zid căzură cîteva sfărîmături de pietre.

Mă oprii, dar simţind că picioarele nu mă ajută, mă aruncai spre zid pentru a mă sprijini. Nu eram rănit. Cu mîna vîrîtă în crăpătura dintre două pietre, reuşii să mă întorc dar nu văzui pe nimeni. Glontele fusese tras de cineva care aştepta între salcîmi, dar care acum dispăruse. De la o distanţă atît de mică, ţinta nu putea fi greşită decît cu intenţie. Cel ce se ascunsese nu dorise să mă omoare, ci doar să mă ameninţe. Picioarele mă ţineau acum, dar respiram greu, iar în urechi îmi zvîcneau bubuituri surde ce păreau a veni dinspre cîmpie. Mă întrebam cum de mă putusem speria astfel, tocmai cînd încercam să pun în aplicare faţă de mine însumi tehnica de eliminare.

După ce pornii mai departe, îl văzui pe tata în grădină, la balustradă, puţin schimbat la faţă.

Se uită înainte, apoi în jos, spre cîmp, şi atunci mă observă urcînd treptele cu mîna sprijinită de zid. Mă întrebă : „Cine a tras ?“, iar eu îi răspunsei : „Nu ştiu“.

VII

— Foarte ciudat, spuse tata cînd ajunsei lîngă el. Așa ceva nu s-a mai întîmplat ! S-a tras de-aici, de la cel mult douăzeci de metri, în linie dreaptă.

— Nu sînt vînător, și habar n-am să calculez distanța după ureche.

— Și nici nu e anotimp de vînătoare. Dar ce ai ? Ți-e rău ?

— Eu ? Nu. N-am nimic. Mă simt ca întotdeauna.

— Parcă ai fi bătut. N-ai văzut pe nimeni ?

— Pe nimeni. La revedere, ne vedem mai tîrziu.

La masă probabil eram foarte palid și n-am reușit să mănînc nimic. Tata nu mai vorbea de împușcătură, fiindcă de fapt n-am vorbit de loc, dar desigur că se gîndea la asta. Era absorbit, mă privea mereu. Oboseala mea deveni în pat o stare de epuizare agitată care mă împiedică să adorm. Somnul veni o dată cu soarele care îmi intra în cameră, deoarece seara nu închisesem obloanele. La puțin timp mă treziră niște voci ce se certau și îmi simții imediat capul limpede.

Veneau dinspre grădină. M-am dus la fereastră și am deschis geamurile fără să fac zgomot. Cireșul înflorit, suspendat în văzduh, îmi izbi ochii mai înainte ca privirea să-mi ajungă la pămînt. Strălucea mai compact ca oricînd, deoarece soarele îl lumina din plin. Trebui să mă aplec pentru a privi în jos, spre dreapta. Omul pe care-l cunoșteam nu era singur, ci adusese cu el o fetiță slabă, ce stătea la cîțiva metri în spatele lui privind în jur fără să pară interesată, și desenînd cu vîrful piciorului pe pajiște. Din cînd în cînd făcea cîte un pas într-o doară, la stînga sau la dreapta, bălăngănindu-și brațele ca o păpușă de cîrpă. Omul se postase în fața ușii cu geamuri și se adresa tatei pe care-l zăream numai pe jumătate, fiindcă stătea în prag. Îl recunoșteam foarte bine, după nasul încovoiat ce părea totuna cu orbitele și osul frontal, dîndu-i o înfățișare cavalină. Aparența de omcal i-o confirma și conformația toracelui ieșit în afară, cu șira spinării arcuită deasupra părții posterioare ca pentru a pune o șa. Mușchii întinși din cauza furiei îi accentuau silueta combinată din elemente cavaline și omenești. Țipa, roșu la față :

— Domnul a părăsit-o, prin urmare, și acum se retrage să trăiască aici. Prea comod : mai sînt și eu pe lume. Am spus-o răspicat de la început, e sau nu așa ? N-au decît să stea unde vor, nu mă voi duce după ei. Să-și ducă pe unde vor pielea lor murdară. Dar aici să nu îndrăznească să pună piciorul, nici cu ea, nici de unul singur. Vă atrag atenția că e

pentru ultima oară că repet acest lucru și dacă m-am deranjat să viu pînă aici înseamnă că nu-i de glumă. Îi ordon s-o șteargă imediat : s-a înțeles ? Dacă nu, e vai de el.

Urla lucruri de felul acesta, cu pauze în care-l auzeam gîfîind, și atunci auzeam vocea tatei, încercînd cu timiditate să-l roage zadarnic : „Liniștește-te, liniștește-te“, „Gîndește-te“, „Dă-mi voie și mie să vorbesc“ ; dar calul nebun nu ținea seama. Nu mai înțelegeam ce spune fiindcă atenția îmi fu atrasă de fetița care ridicase pe neașteptate ochii, văzîndu-mă la fereastră. Stătea acum nemișcată, privindu-mă cu un interes transformat repede în surîs. Și eu o priveam cu interes : atras în convorbirea aceea mută, nu mai îndrăzneam să mă retrag, și cu atît mai puțin să surîd sau să răspund într-un fel surîsului ei. Mi-era teamă ca în felul acesta să nu o fac să spună ceva sau să arate prin vreun gest că sînt acolo. Cuvintele celorlalți răsunau într-o zonă unde eram mai puțin prezent, dar o schimbare bruscă mă făcu să fiu din nou atent. Tata începuse să țipe și el.

— Oi fi eu un neghiob bătrîn, dar sînt stăpîn aici. Fiul meu are dreptul să stea acolo unde vrea, chiar și în casa asta. Eu comand aici și primesc pe cine vreau.

Celălalt făcu o săritură înainte și crezui că i-a și dat un pumn. Însă întinsese doar arătătorul.

— N-are decît să stea atunci. Dar nu pentru mult timp. Te avertizez că îi pregătesc una grozavă.

Tata se potolise și acum gîfîia și el. Bombăni doar :

— Ai mai încercat, dar celălalt nu auzi, deoarece se întorsese brusc cu spatele, îndreptîndu-se prin grădină spre aleea care ducea la poartă. La jumătatea drumului își schimbă direcția, mergînd spre treptele ce duceau în vale. Își aminti atunci de fetiță, strigîndu-i : „Hai odată“, fără să se întoarcă sau să încetinească pasul. Ea nu răspunse, mereu nemișcată în mijlocul pajiștei și continuînd să-mi surîdă.

Nu-mi dădea pace gîndul că o mai văzusem undeva, fără să știu unde. Mi-amintii deodată și tulburarea mea crescu. Ea era fetița cu bujori pe fețișoara albă în formă de triunghi și cu ochii albaștri cenușii, care mă considerase mort la clinica din oraș. După o clipă însă înțelesei că o luasem razna cu gîndurile. Fetița din oraș avea vreo nouă sau zece ani, iar aceasta cel puțin cincisprezece. Un sîn aproape matur se desena sub rochița strîmtă în contrast cu umerii înguști. Toate acestea îmi trecură prin minte în cîteva secunde, și începui și eu să surîd, acum cînd nu mai era nimeni. Îi făcui cu mîna, dar nu-mi răspunse, stînd cu privirea ațintită la mine. Acum era ea emoționată, rolurile păreau inversate. Omul coborîse treptele în josul grădinii, cu intenția evidentă de a apuca peste cîmp. Mă așteptam ca din clipă în clipă să se întoarcă și să o strige pe fetița care nu-l urma. Se auzi în schimb chiar sub zid, sec și

apropiat, exact ca în prima seară, zgomotul unei împușcături.

Mă retrăsei dintr-un salt, ca pentru a mă ascunde și căzui pe pat. Aveam aceleași senzații din seara precedentă, dar mai diminuate : slăbiciunea picioarelor, respirația grea, bătăi nebunești ale inimii. Mi-era foarte frig, poate și fiindcă eram în pijama, și mă vîrîi în pat pentru a mă încălzi. Rămăsesem cu imaginea fetiței care la auzul împușcăturii o luase la fugă, chiar în clipa retragerii mele. Nu eram emoționat decît fizic și nu mă gîndeam la nimic : simțeam o silă imensă pentru ceea ce văzusem și nu mai voiam să mă gîndesc. Repulsia mea crescu cînd voci agitate răsunară la fereastră și mă prinse o toropeală.

N-aș putea spune cît timp trecu pînă cînd mă trezi tata. Era neliniștit.

— Și tu stai în pat ! Nici măcar nu te-ai îmbrăcat ! Cu tot ce se întîmplă !

— Dar ce se întîmplă !

— Nimic, nimic. Lucruri fără importanță. A fost omorît.

— Omul care fusese aici ?

— Dacă știi, de ce mai întrebi ?

— Nu știu nimic, presupun doar. Credeam că vor să mă omoare pe mine. Cine a fost ?

— Nu se știe.

— Unde ?

— Aici în față, chiar pe cărarea de sub zid. Pe unde te-ai plimbat tu ieri. La vreo douăzeci și cinci de metri în linie dreaptă. Sfatul meu e să te îmbraci și să cobori.

— De ce ?

— Poți înțelege și singur.

— Nu înțeleg de loc. Mai e acolo ?

— Sigur că e, în mijlocul unei mulțimi de oameni și a poliției. Se așteaptă venirea unui comisar, a unui medic și a nu mai știu cui, doar tu lipsești.

Nu mă încînta să văd mort, poate plin de sînge, un corp, care mă dezgustase și cînd era viu.

— Nu cred că-i necesar să-l văd și eu.

— Ba e foarte necesar.

— Nu înțeleg motivul.

— Pentru ceilalți.

— Nu l-am omorît eu.

— Dar puteai s-o faci. De sus de la ferestrele camerei tale de la etaj se vede cărarea de dincolo de zid. Nu ți-era greu să-l nimerești.

— Cu condiția să știu să trag.

— L-ar fi omorît și un ochitor mediocru. S-a întrebuințat o carabină de mare precizie.

— Aproape că ți-ar face plăcere să-l fi omorît eu. Sînt obligat să te dezamăgesc. N-am avut niciodată arme de foc.

— De aceea nu poți fi tu bănuit. Trebuie însă să lămurești lucrurile, nu să stai închis în cameră și încă întins în pat, cu mortul la doi pași de tine. E ceva anormal. Bagă de seamă că arma n-a fost găsită ; se poate crede că a fost ascunsă.

— Vrei să spui că după ce am tras, am ascuns arma. Foarte bine, mă îmbrac și cobor.

Tata nu se mișcă, părea că mă așteaptă.

— Nu cumva sînt arestat ? Mă îmbrac şi te ajung după ce pleci.

La uşă îl oprii :

— De fapt, ce voia mai înainte de a fi omorît ?

— O ştii prea bine. Era pornit împotriva ta. De cîte ori veneai pe aici, pica şi el să-mi facă scandal, ţi-am mai spus-o. Acum aflase că te-ai despărţit de Ida şi că intenţionezi să rămîi aici. Pot pune mărturie că a repetat acelaşi lucru din ziua în care aţi fugit împreună : nu îi voi urmări, n-au decît să se spînzure unde vor, dar să nu îndrăznească să se mai întoarcă prin locurile astea. Era pur şi simplu jignit, şi poate nu pe nedrept.

— Asta am auzit şi azi-dimineaţă din camera mea.

— Dacă ai auzit, de ce mai întrebi ?

— Voiam să-mi confirmi şi tu. Dar fetiţa aceea cine era ?

— E copilul făcut cu femeia pe care o are acum. Haide, grăbeşte-te.

— În cinci minute sînt jos.

Am spus aşa doar ca să scap de el. Luasem o decizie dictată de instinct : să nu văd niciodată cadavrul acela şi să nu vorbesc cu nimeni despre el. Într-un minut eram îmbrăcat şi am coborît scările ; tata nu mai era. Bucătăria unde nu mai intrasem de vreo douăzeci de ani era goală ; plecaseră toţi la petrecere, să vadă mortul. Mi-am luat ceva de mîncare şi am ieşit. Am ajuns sub zid pe o cale mai lungă, ocolind prin partea opusă ca să evit locul crimei şi mulţimea de oameni.

Am traversat valea aproape în fugă şi am ajuns la cabana de lîngă baltă. Dar nu m-am oprit nici aici, ci într-un loc de pe marginea bălţii, unde o fîşie de pămînt uscat se înfunda printre trestii. M-am aşezat să mănînc şi am adormit.

M-a trezit vîntul de seară ce sufla printre trestii. Acasă am ajuns pe înnoptate ; tata mă luă în primire :

— Poţi fi mulţumit acum.

— Te rog să mă ierţi, dar n-aveam nici un chef, nici să văd, nici să ascult sau să vorbesc. Am venit în casa asta tocmai fiindcă vreau să scap de toate astea. Poţi întreba şi pe doctorul care m-a consultat, fiindcă mă credeam surd.

— Unde-ai fost ?

— Prin împrejurimi. Nu trebuie neapărat să fugi ca să stai ascuns.

— Ştii unde am fost eu ?

— Presupun că la poliţie.

— Şi am fost interogat în locul tău.

— Ce voiau să ştie ?

— O mulţime de lucruri. Trebuie să ştii că sînt foarte bine informaţi. Aici e ca în pustiu. Nu vezi pe nimeni, dar totdeauna e cineva în jurul tău care vede tot ce faci. Ştiau că acum cîţiva ani ai fugit cu Ida. Că soţul ei îţi interzisese să te mai întorci, dacă nu voiai să sfîrşeşti rău. Ştiu că ai mai venit de cîteva ori, dar ai plecat imediat, mai înainte ca el să pună mîna pe tine. Că acum te-ai întors ca stăpîn, cu intenţia de a te instala sfidîndu-l. Că a aflat de îndată şi că a fost azi-dimineaţă la mine pentru a face scandal, ameninţîndu-

mă că se sfîrșește rău dacă nu pleci și că tu îl ascultai de la fereastră fără să te arăți. Se știa de asemeni că ieri s-a tras după tine, chiar în locul unde a fost ucis el, dar cu o altă pușcă, deoarece a lui era încărcată cu niște cartușe foarte puternice, ale căror urme s-au găsit în zid. Deși n-ai fost lovit, știau toți că erai atît de înfricoșat încît nu te mai țineau picioarele. Vezi așadar că motivele pentru care ai fi putut reacționa există și sînt cunoscute.

— Și tu ce-ai răspuns ?

— Am răspuns că n-ai nici un amestec, dar a trebuit să admit cele întîmplate.

— Cine îi informează ?

— Lumea adunată pe aici, cînd tu erai în pat : servitorimea, țăranii. Au fost informați și despre felul tău de a fi.

— Cum sînt, după părerea lor ?

— Vrei să afli ? Iritabil, susceptibil, egoist, distant, abuziv.

— Ai găsit prilejul pentru a-mi spune ce gîndești tu ?

— Nu eu cred asta, ceilalți.

— Puțin îmi pasă. Și pe urmă ?

— Au ajuns să mă întrebe pînă și dacă e adevărat că ești aspru cu mine, și vrei să-mi comanzi mereu. Cineva le-a relatat discuțiile noastre.

— I-ai informat despre trecut, ai spus a cui e casa ?

— N-are rost. Eu în locul tău m-aș ocupa de alte lucruri.

— Spune-le care.

— Vorbele fetiței. E o isterică. Spune că stăteai la fereastră și te ascundeai cînd ea se afla aici cu taică-su. Stătea mai în spate, în mijlocul grădinii, pentru a te supraveghea.

— O fi adevărat. După asta ?

— Cînd tatăl ei s-a întors cu spatele, ea nu l-a urmat imediat, ci continua să te privească, fiindcă era ceva ce nu-i plăcea în atitudinea ta.

— În ce sens ?

— După părerea ei, aveai o figură mînioasă... spune că parcă ai fi fost un monstru.

— E nebună.

— Ce-i mai grav e că povestește că ai dispărut o clipă pentru a te întoarce cu o pușcă cu care ai tras. Atunci ea a luat-o la fugă crezînd că vrei să te răzbuni pe ea și a dat peste taică-su.

— Și ei pot crede povestea asta ?

— E destul de absurdă pentru a fi crezută.

O revăzui pentru o clipă pe fetița care mă fixa surîzătoare, și pe cealaltă, mai mică, din oraș. Pentru prima eram un monstru, pentru cealaltă un mort. Și totuși primei i-am surîs, sau am crezut c-o fac. Mai mult decît acuzațiile mă obseda felul în care îmi descrisese chipul. Dar fetița din oraș ? Cele două imagini se suprapuneau și formau o singură figură ai cărei ochi, cel puțin, coincideau perfect.

— N-ai nimic de spus ?

— Mă gîndeam. Se poate demonstra cu ușurință că are vedenii bolnăvicioase. N-am avut niciodată o pușcă de felul acela, și nici în casă n-a existat vreodată.

— Asta-i partea neplăcută.

— De ce neplăcută ?

Din repertoriul său limitat de expresii, tata alese deodată chipul umilinței.

— A existat. Și chiar o carabină. Am cumpărat-o acum zece ani, de ocazie, pentru a mă duce la vînătoare în munți, dar n-am folosit-o niciodată. Toți știu însă de existența ei.

— Unde e ?

— Am vîndut-o.

— Cum ai făcut cu toate. Ai spus asta la poliție ?

— Nu puteam s-o trec sub tăcere.

— Și atunci ?

— M-au întrebat cui i-am vîndut-o ?

— Foarte simplu.

— În aparență. Își lăsă ochii în jos. Jur că nu-mi amintesc numele celui care a cumpărat-o. Nu-i cineva de aici. Am vîndut-o fiindcă renunțasem la ideea unei vînători în munți. Într-o zi un cunoscut a venit aici cu cumpărătorul. A plătit-o pe loc și s-a dus, dar nu știu nici cine e, nici de unde e și poate că n-am știut-o niciodată fiindcă nu mă interesa.

— Cine era cunoscutul care l-a adus aici ?

— E mai bine să afli : chiar omul pe care l-au omorît. Cine altul ? Era un individ lacom, mereu în căutare de cîștiguri, mari sau mici...

— Ai povestit toate acestea la poliție ?

— Desigur.

— Și te-au crezut ?

— Cred că da. Cel puțin nu mi-au spus că nu mă cred.

— Mă bucură să aflu că aveai legături așa de strînse cu persoana aceea. Mi-am dat seama că urmărea fel de fel de afaceri, în special murdare.

— Nu înțeleg la ce fel de afaceri murdare faci aluzie. Nu încerca să schimbi vorba și să mă acuzi de lucruri care n-au nici o legătură cu treaba asta. Dacă ai necazuri, e vina ta.

— Vina mea este, după cîte înțeleg, că am venit să locuiesc în casa mea.

Tata se înfurie :

— Termină odată : n-am vrut să spun asta. E ridicol să fii suspectat, o știu la fel de bine ca și tine. Dar trebuiau lămurite lucrurile. Să le fi spus și lor ceea ce mi-ai spus mie. Te-am sfătuit să te prezinți. Împreună cu mine, în două minute am fi aranjat totul.

— Ai impresia că semăn cu un asasin ?

— Asasinii n-au neapărat o figură anume. După figură, ai putea foarte bine să fii. Dar n-ai fost, și gata. Dar lor trebuia să le explici asta. Tu însă fugi și te ascunzi. Și unde, mă rog ? În mlaștină. Exact acolo unde s-ar duce oricine ca să scape de o armă. La ce concluzie se ajunge în felul acesta ? Că nu voiai să te arăți mai înainte de a ascunde arma. Și eu aș fi gîndit la fel în locul lor.

— Se poate aranja totul.

— Dar nu comportîndu-te așa cum te-ai comportat pînă acum. Trebuie să răspunzi la un interogatoriu. S-au purtat foarte amabil. Te-au așteptat, și pe urmă au spus că nu contează, să nu mă neliniștesc, fiindcă se vor întoarce mîine să-ți vorbească, dar să am grijă să nu mai pleci. De data asta lucrurile sînt

serioase. Lasă glumele proaste care mă pun şi pe mine în încurcătură.

— Or să vină la noapte ?

— Ţi-am mai spus că erau amabili şi nu păreau nerăbdători. Se vor întoarce mîine dimineaţă. Şi acum să încheiem discuţia.

Deşi tata era foarte sigur că nu se vor mai întoarce, m-am întins îmbrăcat pe pat şi cred că am rămas treaz tot timpul. N-aveam nici o îndoială despre ceea ce voi face ; eram supus unei atracţii pe care nici nu mă gîndeam s-o analizez. Există oare atracţii şi nevoi în regatul morţilor ? Există, dar aceste forţe mute ale inerţiei nu se pot descrie în cuvinte. De îndată ce reflexele albe ale cireşului îmi străluciră prin fereastră, coborîi iar în bucătărie pentru a-mi lua mîncare şi o pornii spre vale.

Nu m-am dus la cabana de lîngă trestii. Tata avusese dreptate cînd spusese că balta era cel mai potrivit loc pentru a arunca un obiect de care vrei să scapi. La fel gîndea şi poliţia, probabil, puteau pune pază mai înainte de a căuta prin noroiul destul de adînc ; după cîte îmi aminteam, balta avea forma unei pîlnii, tot atît de adîncă pe cît era de întinsă suprafaţa acoperită de trestii. Supravegheam locul de pe la jumătatea scoicii. Seara m-am întors acasă, cu multă prudenţă. Tata nu era mînios, după cum m-aş fi aşteptat, ci abătut. Îmi spuse :

— Nu te înţeleg, dar asta ţi-e hotărîrea. Nu mai pot face nimic.

— Ce-au spus ?

— Îţi poţi imagina şi singur.

— Au ameninţat că mă vor închide ?

— Nu.

— De ce nu m-ai strigat de la balustrada grădinii ?

— Nu mă amestec în treburile tale. Eşti liber să te ascunzi. Vrei să citeşti ziarele ?

— Nu.

— E vorba şi despre tine.

— Ce spun ?

— Se dau cîteva date biografice de-ale tale, bineînţeles, se menţionează relaţiile cu mortul, şi aşa mai departe.

— Sînt acuzat ?

— Nu încă, dar se insinuează. Eşti descris. Se mai dau şi alte ştiri.

— Ce ştiri ?

— Despre relaţiile tale cu Ida. Scriu că vă despărţiserăţi de curînd, după nişte scandaluri teribile.

— Inexact.

— Aşa scriu ei. Nu se vorbeşte numai de rău. Se spune că în profesia ta erai foarte apreciat. I-au interogat pe toţi, pe vecini, pe portar, femeia de serviciu, pe colegii de birou şi pe subalterni. Rezultă că ţi-ai părăsit serviciul fără să dai vreo explicaţie, pronunţînd nişte fraze misterioase. Toţi cei care te-au întîlnit în ziua plecării susţin că erai răvăşit la faţă, nu mai ştiai de tine. Se pare că secretara ta şi alţi cîţiva au spus : îţi făcea frică pur şi simplu.

— Un monstru, prin urmare. Trebuie să am totuşi o faţă ciudată. Ce-i mai rău e că mi-o văd numai ceilalţi, eu nu-mi dau seama.

— Chiar aşa.

— Bine, și atunci ce facem ?

— Totdeauna ai făcut cum ai vrut tu : mergi mai departe.

— Atunci îți voi spune ce am de gînd. Nu doresc să fiu interogat. Stai, ascultă-mă. Sîntem tată și fiu, deși cam deosebiți, putem deci să discutăm pe față. Nu vreau să fiu interogat, dar motivul nu ți-l voi explica. Ar trebui să-ți vorbesc despre mine, să mă analizez în fața ta și n-o fac fiindcă nu vreau, fiindcă nu știu, poate n-am ce explica. Din același motiv m-am despărțit și de Ida. Nu mai știam să ascult și să răspund, nu eram lăsat să tac și atunci deveneam dur. N-am nimic de spus, nu mai am răbdarea să suport întrebări pentru care nu găsesc răspuns ; îmi lipsesc cuvintele. Trebuie să mă gîndesc la altceva, vom vedea dacă voi reuși, e un lucru foarte greu ; nici eu nu știu la ce trebuie să mă gîndesc și cum s-o fac. Nu vreau să fiu deranjat. Mă înțelegi ?

— Nu, dar înțeleg că nu vrei să te faci înțeles și gata.

— Îți mulțumesc. Mă voi ascunde. Imposibil ca în gaura asta plină de bîrfitori să nu se descopere pînă la urmă cine a fost criminalul, și atunci mă voi întoarce acasă. Atunci nu voi mai fi interogat sau cel puțin obligat să răspund. N-au decît să facă ce-or ști, eu nu mă pot apăra. De altfel, am nevoie să mă ascund. Nu de cineva anume, ci la modul absolut. De acord ?

— Din cîte mi-ai spus, îți înțeleg starea sufletească, dar nu și ce vrei. Mi-e teamă pentru tine ; nu te voi contrazice. Unde vrei să pleci ?

— Pe aici, pe aproape. În cabana de lîngă trestii se poate locui un timp.

— E prea murdară.

— Nu contează.

Tatei îi dădură lacrimile și-l lăsai să se potolească. Vru neapărat să mă îmbrățișeze ; pe urmă se hotărî deodată să mă ajute. L-am convins că salteaua cu frunze era bună pentru dormit, deși ruptă. Se încăpățînă să meargă spre seară cu mine, cu niște cîrpe și o mătură pentru a face puțină curățenie și-și aminti că îmi trebuiau luminări. Se înviorase ca atunci cînd lucrase la etajeră, sau cînd punea la cale vreo afacere : apăruse din nou în el spiritul aventurii, deși avusese atîtea eșecuri. Am stabilit că în zilele următoare mîncarea să-mi fie adusă de el sau de bătrîna guvernantă. Era și el acum de părere că polițiștii, lipsiți de zel pentru a mă căuta în mod insistent, vor descoperi între timp adevărul. Cînd ne-am despărțit, mă îmbrățișă încă o dată. Cu toate acestea, rămas singur căpătai o certitudine în ceea ce-l privea. Prea repede devenise complice entuziast cu mine : de fapt mă împinsese să fac ceea ce voiam ; în loc să mă descurajeze, el mă întărise în convingerea mea. Sentimentele pe care le nutrea față de mine erau și acum, la fel ca întotdeauna, complicate și contradictorii. Nu mă îndoiam că mă iubea și că era îngrijorat de starea mea, dar mocneau și alte gînduri în el. Îndepărtarea mea de casă făcea parte dintr-un plan al lui.

VIII

Cînd ieşii a doua zi dimineaţa afară, gonit de mirosul sufocant al prafului, valea se întindea în faţa mea ca o scoică transparentă şi luminoasă, dar fără soare, ce nu se ridicase încă deasupra cercului deluros. Copăcelul înflorit răspîndea din depărtare o lumină puternică. Ascunsă prin tufişuri, mulţimea de păsărele ciripea ca într-un plîns nedesluşit în lumina zorilor. Deodată se ridicară în stol, micuţe, zburînd iute între povîrnişurile dealurilor şi centrul scoicii, unde se strîngeau pentru o clipă rotindu-se, apoi se despărţeau şi se întorceau în tufişuri. Făceau laolaltă mult zgomot, dar fără să cînte, scoţînd în timpul zborului ţipete ascuţite, ca îndemnurile insistente ale participanţilor la o cursă. Ajunse în mijloc unele dintre ele ţîşneau în sus parcă supte deodată de un vîrtej de aer, pentru a cădea apoi ca nişte pietre, sau se răsuceau în jurul lor cu zgomot de hîrtie. Am rămas cîtva timp cu ochii la ele. O dată cu înteţirea luminii se retraseră prin tufişurile din care se auzi iarăşi ciripitul lor confuz, apoi un scîrţîit produs parcă de un teasc de lemn şi nu

emis de nişte gîtlejuri vii, după care, în sfîrşit, tăcură.

La revărsatul zorilor, în răsăritul acela singuratic, descopeream în mine ceva nou, nu neapărat faţă de ceea ce era în celelalte zile ale vieţii mele, ci nou la modul absolut, nemaiîntîlnit în nici o altă perioadă a existenţei mele, ca şi cînd un germene străin, rămas pînă atunci în incubaţie, ar fi început să rodească deodată, dînd naştere unei alte fiinţe care căuta să-mi ia locul. Era poate o ciudată formă larvară a fericirii care se năştea însoţită de o imagine sau mai bine zis de o idee abstractă dar precisă, imposibil de confundat cu ceva asemănător ; un sentiment asemenea celui al dezertorului din război, fericit nu fiindcă a reuşit să scape de pericole şi orori, salvîndu-şi viaţa, sau pentru cine ştie ce alte motive, ci fiindcă gustă din plin situaţia însăşi, faptul intrinsec de a fi dezertat. Erau de fapt o situaţie şi un fapt de altă natură decît cele ale omului obişnuit, ce i se substituiau fără a se suprapune. fiind mai elevate şi aproape perfecte.

Primul instinct al noului născut care îmi lua locul era de a se ascunde de orice, mai mult decît o făcusem eu. Mă atrăgea bucata aceea de pămînt uscat, abia suficientă pentru un corp omenesc, înfundată printre trestii, legată, printr-un istm nu mai lat decît un pas de om, de restul terenului, o adîncitură liliputană în care mă adăpostisem din prima zi. După cîţiva metri de drum pe lîngă trestii, ajunsei la istm, îl trecui şi mă făcui nevăzut printre beţele trestiilor. Mă ascunsesem mai bine ca oricînd şi

nevoia aceasta, născocită de mine, îmi dădea o senzaţie asemănătoare bucuriei. E adevărat că a fi fugar din propria casă, era o condiţie pe care mi-o provocasem în mod artificial şi aş fi putut oricînd doream să-mi reiau existenţa obişnuită, probabil fără nici un pericol. Dar nu puteam altfel ; chiar şi înainte explicaţiile, discuţiile şi istorisirile mă îngrozeau şi îmi doream din tot sufletul să alunece într-o tăcere de mormînt ; acum, nevoia de a mă ascunde mergea dincolo de cauzele sale, nu mai era o fugă, ci o cursă pentru o posesiune. Cealaltă fiinţă triumfătoare, dezertorul, nu fugea de nimic, ci trăia din plin, dispensat de trecut şi de amintiri. Eram închis fără putinţă de ieşire, într-o celulă a văzduhului, şi în afara acestor ziduri de aer nu mă mai interesa nimic. Pe aceşti cîţiva metri de pămînt, unde mă retrăsesem, simţeam mai puternic ca oricînd imensitatea universului ce vibra în jur, chemîndu-mă la sine, şi aceasta era pentru mine un motiv de bucurie.

Trupul meu se adapta locului. La început nu reuşisem să stau decît aşezat, acum găsisem modalitatea de a-mi întinde picioarele prin spaţiile dintre trestii, lungindu-mă pe spate. Nu exista panoramă mai cuprinzătoare ca tulpinile segmentate ale trestiilor, ce mergeau de la verde pînă la galben, noduroase, cu frunze lungi atîrnînd în jos, printre care se zărea cerul. Îl fixam într-o contemplaţie ce mă golea reducîndu-mă la ceva ce se găsea în altă parte şi din care eu eram numai o tresărire întîmplătoare.

Mi se părea a fi una dintre micile cochilii netede de pe coaja trestiilor, formate la întîlnirea cu cercurile noduroase, sau o crăpătură verticală din tulpină. Dacă trecea o pasăre pe cer, mi se părea că sînt nu pasărea ci zborul ei fără urme. Mă priveam de la mari distanţe. Era prima treaptă a condiţiei mele de dezertor. Undeva realitatea înconjurătoare era înregistrată aşa cum eram înregistrat şi eu care îi semănam.

Spuneam că toate motivele pentru care mă ascunsesem, de la cele mai recente pînă la cele mai vechi, se destrămaseră o dată cu creşterea celeilalte fiinţe din mine, care nu ştia de nimic. Singura mea enervare era de a mă simţi prea mult asemănător cu mine însumi, nu îndeajuns de transformat, şi că distingeam încă cele două fiinţe din mine, asistînd cum din propria mea făptură ia fiinţă o alta. Fiinţa aceasta, deosebit de frumoasă, se apleca asupra mea cum te apleci deasupra morţilor, iar eu mă simţeam aproape mort, cu o slabă licărire de viaţă, fără să fi simţit vreo durere. Voiam să pier cu totul, pentru a deveni cît mai repede celălalt. Îmi dădeam astfel seama că şi după ce mori mai persistă legea instinctului de conservare, datorită căruia orice fiinţă, vie sau moartă, vrea să fie cît mai complet ea însăşi.

În starea mea de amorţeală începui, în mod surprinzător, să am amintiri. Nu obişnuitele amintiri, ce mă făceau să sufăr şi pe care doream să le distrug, ci amintirile frumoase ale dezertorului, ale fiinţei ascunse care, născută din mine, şedea acum pe mormîntul meu. Îmi apărea trupul Idei, strălucitor în interiorul ca-

banei. Dispăruse cu o zi mai înainte pentru a reveni acum, singura formă lucioasă ce se întorcea după parcurgerea traiectoriei sale pe o orbită circulară. Trupul acela întruchipa adevărul și justiția însăși. Ne contemplam cu admirație în existența noastră perfect echilibrată ; nici unul din noi nu își mai aparținea, și nu mai depindea de celălalt, eram amîndoi copiii naturii ce ne transformase în stele.

Greșiserăm, fuseserăm nedrepți rătăcind pe o orbită străină în seara aceea de toamnă tîrzie, cînd albeața Idei dispăruse pentru ultima dată din fața mea, după ce ieșiserăm afară din cabană, iar eu mă pregăteam să plec fără a ști dacă mă voi mai întoarce. Scoica era roșie. Un vînt rece și iute luase prin surprindere copacii și tufele de mure înghețîndu-le în culoarea aceea. Roșul naturii părea o izbucnire de foc de o răceală minerală. Ida pronunțase cuvintele : „Nu se poate, fiindcă e nedrept", după care urmă nesfîrșita fugă a automobilului, plecarea fără întoarcere acasă. Ființa ce se născuse în mine, dezertorul, contempla acum derularea imaginilor de frumusețe, dreptate, adevăr închise în strălucirea lor absolută, căci în afara lor nu mai exista nici o altă amintire ; era exact opusul celuilalt, căruia aceste imagini cu tot ceea ce aparținea de lumea lor, îi deveniseră de nepătruns.

Mă dusei la bazinul de lîngă pomișorul fructifer pentru a mă spăla pe față. Cineva îmi adusese mîncarea și mi-o pusese în cabană. După ce luai ceva în gură, nevăzînd pe nimeni

primprejur, mă aventurai pînă la zidul grădinii. Mai înainte de a ajunge însă, l-am zărit din depărtare pe tata, ocupat cu o treabă pe care nu puteam s-o deslușesc. Era la mijlocul cărării, la vreo zece metri de locul unde se terminau treptele ce coborau dinspre grădină, cercetînd cu atenție casa rămasă sus, oarecum într-o parte, și cireșul care o ascundea puțin. Din cînd în cînd învîrtea ceva în mîini. Mai de aproape remarcai că obiectul din mîinile lui era un aparat fotografic. Fotografia casa de jos în sus, repetînd de cîteva ori aceeași poziție cu mici variații, dar avînd în permanență drept centru, cireșul. Îmi observase cu siguranță prezența, dar se prefăcea că nu mă vede ; la zgomotul pașilor mei, își încruntă sprîncenele și în loc să se întoarcă, se concentră cu și mai multă ardoare într-o manevră complicată. Continuă să se uite drept înainte și să fotografieze, chiar cînd mă oprii la cîțiva metri de el, ba la dreapta, ba la stînga, înclinîndu-se chiar pentru a schimba poziția. Îl întrebai :

— Ce faci acolo ?

Îmi răspunse cu un sîsîit ce însemna „taci", făcîndu-mi cu mîna semn să mă îndepărtez și termină rolfilmul. Băgă aparatul în cutia ce-i atîrna la gît și în sfîrșit se întoarse spre mine.

— Dacă te ascunzi, nu trebuie să te vadă nimeni, nici măcar eu. Ai primit mîncarea ?

— Da.

— Atunci n-avem ce discuta. Ți-ai făcut-o cu mîna ta : mai rabdă puțin.

— Pot să știu totuși ce făceai ?

— Nu-i nici un mister. N-ai văzut ? Fotografiam.
— Cu ce scop ?
— Ai să afli cînd va trebui.
Îmi întoarse din nou spatele și se îndreptă spre trepte, dar mai înainte de a le urca, mi se adresă răsucindu-se pe jumătate :
— Dacă te interesează, îți pot spune că locul în care m-ai găsit stînd e tocmai punctul în care a fost împușcat omul acela. A rămas nemișcat. Ți-o spun fiindcă n-ai considerat util să constați singur lucrul acesta.
Plecă, iar eu făcui cale întoarsă. Dar nu mai era ca înainte. Eram deprimat ca după o bucurie artificială provocată prin droguri ; din ființa fericită născută din mine nu mai rămăsese nimic ; nici măcar o urmă a prezenței sale. Tata mă tulburase. De ce se comportase așa ? Se întărea în mine certitudinea din clipa în care mă ajutase să mă ascund : voia să mă scoată din joc, închizîndu-mi orice posibilitate de întoarcere. Se opusese fără convingere hotărîrii mele, fiindcă așa se cădea ; ar fi rămas contrariat dacă m-aș fi lăsat convins ; la insistențele mele, trecuse complet de partea mea, plîngînd și îmbrățișîndu-mă sub pretextul că-mi înțelege starea sufletească, și în loc să mă oprească, mă îndemnase să fug cît mai repede. Printre lacrimi, citeai în el o stare de excitație euforică pe care o cunoșteam foarte bine : aceeași pe care o avea cînd urzea pe ascuns cîte o afacere nebunească și nu voia să-i stea nimeni în cale. Era limpede că tata avea nevoie să fie complet liber, neobservat în special de mine, pentru a-și

realiza unul din proiectele sale nechibzuite, cu mine alături, dar incapabil să intervin în vreun fel. Se prefăcuse că nu mă vede, tratîndu-mă ca pe o umbră și gonindu-mă apoi, pentru că îl surprinsesem ocupîndu-se de lucruri de neînțeles. Restul zilei mi-l petrecui frămîntat de asemenea gînduri, plimbîndu-mă neliniștit de colocolo în jurul cabanei, ca prin celulele unei închisori ferecate ; mă țineam departe de casă ; mi-era silă să mă apropii de un loc unde smintitul acela punea ceva la cale; poate chiar împotriva mea. Ce însemna toată ceremonia aceea ridicolă a fotografiatului, cînd nimic de acolo nu merita să fie fotografiat ? De ce nu mi-a dat nici o explicație ? Aveau toate astea vreo legătură cu ideea lui fixă de a vinde casa ? Pe măsură ce timpul trecea, mă invada amărăciunea, ura, sentimente necunoscute în partea unde trăia ființa minunată de azi-dimineață, dar foarte cunoscute în lumea mea. Într-un tîrziu apăru chiar în mijlocul defileului în care se afundau trestiile, departe, în zare, o lună verzuie, ușor înclinată, deși aproape plină, ca și cînd abia ivită n-ar fi reușit să se susțină, gata să se precipite din nou în abisul din care răsărise. Dar prinse puteri și urcă pînă deasupra capului meu, devenind de o albeață violentă ; frunzele de trestii ardeau într-un foc de gheață. Din ce în ce mai des mă cuprindea, fără să vreau, dorința de a plînge, deși nu eram emoționat ; ca să scap de lacrimi și de violența lunii, intrai în cabană, căutînd să dorm.
A doua zi dimineață mă trezii tîrziu. Mă refugiai în ascunzișul meu dintre trestii, dincolo

de istm, ca să nu mă întîlnesc cu acela care-mi aducea mîncarea. Nu voiam nici să văd, nici să știu cine e. Pe la jumătatea după-amiezii m-am întors, găsind mîncarea și cabana curățată cu grijă în interior. Ultimele ore cu soare le petrecui ca și în ziua precedentă, hoinărind prin jur. Dormisem prea mult în dimineața aceea pentru a mai spera să mă cuprindă somnul pe înserate, cînd mă întorceam în culcuș. Eram sigur că nu mă voi întîlni cu nimeni, de aceea mă hotărîi, după un timp, să mă aventurez pînă la marginea hotarului meu, unde-l întîlnisem pe tata. Luna strălucea puternic din înălțimi. Pe cărare, o pată albă, voluminoasă și lungă mă făcu să zoresc pașii cu inima zvîcnind puternic ; aveam în față crima înfăptuită.

Cireșul, smuls din zid, zăcea la pămînt cu vasta sa coroană și rădăcinile rupte. Imensul buchet de flori strivit cu brutalitate, deși era pe moarte, răspîndea în jur atîta energie încît părea că poruncește răzbunarea. În porțiunea de zid unde își infiltrase cireșul rădăcinile se vedea o spărtură, un fel de hrubă săpată în pietre, susținută înăuntru de cîteva prăjini pentru a împiedica prăbușirea. Din gaura făcută căzuseră bulgări de pămînt ; o mică surpătură, niște pietre și rădăcini smulse amestecate cu pămîntul scos de acolo formau un dig, care mă făcu să tresar în timp ce-l priveam.

Eram pradă uneia din acele crize de mînie care îți paralizează pînă la durere membrele și vocea, întocmai ca în vis, cînd cauți zadarnic să te eliberezi printr-un gest sau un strigăt ; sufeream tăcut și nemișcat, incapabil să fac

ceva pe măsura violenței din mine. Iată de ce tata dorea să mă țină departe ; pentru a săvîrși acest act josnic de stăpîn pe care eu i-l interzisesem ; iar cînd aveam să mă întorc eu, totul să fi fost făcut. Abia acum înțelegeam expresia de ironie și reticență cu care mă sprijinise sub aparența sentimentală și ce anume fotografiase pe ascuns, cu o zi mai înainte. Îl fotografiase pe el, pe prietenul meu condamnat la moarte, pentru a-i pătrunde mai adînc viața pe care se hotărîse să i-o nimicească, triumful ucigașului fiind cu atît mai mare în clipa uciderii. Mi-l imaginam privindu-mă de la balustrada grădinii, cîțiva metri mai sus ; stăteam drept în fața lui fără să-l pot ajunge ; începui cu el un duel mînios, dar mut. „Vino mai aproape, vino jos“, urlam în gînd. „Nu pot să mă mișc acum din locul ăsta, dar n-ai să scapi, pot aștepta o noapte întreagă.“ Mi se părea că îi e frică, deși era departe de mine ; dar imediat după aceea își bătea joc de slaba mea vitejie : „Dacă ai curaj, vino tu încoace, fac mai multe parale decît tine chiar dacă sînt bătrîn“. Lucrul acesta făcu să crească furia mea neputincioasă ; disperat, reușii să-mi mișc brațul printr-o smucitură și încercai să iau o piatră ca să-l lovesc. Dar aruncai prea slab și piatra în loc să ajungă sus, se izbi de zid, căzînd înapoi ; îmi imaginasem că între timp tata se îndepărtase. Un alt val de mînie ce fierbea în mine, provocat de motive mai vechi și mai noi, îmi năpădi trupul. Ida îmi apăru din nou ; la fel ca în vise, cînd reușești să te dezmeticești, dădui drumul unui strigăt autentic :

— De ce mi-ai spus că sînt un monstru ? De ce ? De ce ?

Aruncam în zid cu tot ce găseam pe jos, pietre, bulgări de pămînt, bucăţi de lemn şi eram cît pe aci să mă avînt spre trepte cînd mă opri o voce :

— Liniştiţi-vă ; sper că n-aveţi de gînd să faceţi vreo prostie ?

Era o voce adevărată şi nu simplă închipuire ; chiar în starea în care mă aflam puteam să văd diferenţa. Cînd mă întorsei, văzui un om, mai degrabă mic de statură, la cîţiva metri de mine. Lumina înşelătoare a lunii, care doar pare a contura forma lucrurilor, dar de fapt le deformează ca printr-un văl, nu-mi permitea să-i disting chipul, cu atît mai mult cu cît strălucirea lentilelor rotunde de la ochelari îi ascundea ochii. Vocea în schimb îmi răsună limpede în ureche, cînd începu din nou să vorbească :

— Vă observ de cîtva timp.

— Cine sînteţi ? îl întrebai, puţin ruşinat şi cu răsuflarea încă întretăiată.

— Nu vă temeţi : sînt de la poliţie.

— Am înţeles. Sînt arestat.

— N-aţi înţeles nimic ; n-am nici cea mai mică intenţie de a vă aresta.

— Atunci ce sens are să mă spionaţi ? N-am chef de glumă.

— Eu, vă spionez ? S-ar putea să mă jigniţi. Vă observam doar.

Nu-mi venisem în fire şi continuam să gîfîi. Nu-i răspunsei.

— Nu vedeţi în ce hal sînteţi ?

Se apropie de mine şi adăugă încet :

— Îmi dau seama că vă datorez o explicaţie. Vă atrag atenţia însă de la început că pe moment nu vă pot oferi decît o explicaţie formală. V-aţi băgat în bucluc. Între noi fie vorba, sînt convins că n-aveţi nici o vină. Am vrut să vă ţin sub observaţie, dar nu ca pe un vinovat. Vă cunosc destul de bine acum şi am înţeles din prima clipă că nu fugiseţi. Ştiam că aţi rămas aici. Întocmai ca insectele care vor să scape cînd sînt privite, rămînînd nemişcate şi simulînd moartea. Dacă nu vă face plăcere sau găsiţi comparaţia nepotrivită, vă rog să mă scuzaţi. În orice caz, nu e pentru prima dată cînd vă văd. Vă observam de pe cînd dădeaţi tîrcoale cabanei aceleia, sau vă înfundaţi prin trestii. Pot afirma că n-am scăpat din ochi nici o mişcare de-a dumneavoastră, şi nu fiindcă mi-ar fi dat cineva ordin, ci din proprie curiozitate. Nici nu vă puteţi închipui ce interesant e să asişti la existenţa zilnică a cuiva, clipă de clipă, de parcă ar fi sub un clopot de sticlă. Ştiu şi povestea cu fotografiile. Ne-am obişnuit să urmărim fără a fi descoperiţi, şi ne este cu atît mai uşor aici unde nu-i nevoie decît să stai liniştit după o piatră sau un tufiş ; ai senzaţia că în toată valea asta nu respiră nimeni. Cel ce se mişcă însă se oferă privirii fără posibilitate de scăpare.

— M-am făcut de rîs.

— Dar de loc. Cînd observăm pe cineva fără întrerupere, aşa cum v-am spus, fără să ascundă nimic, nu ni se mai pare ridicol, ci cît se poate de natural. Ca o sălbăticiune. Ştiu şi

de ce v-ați ascuns. Mă refer la intențiile reale, și nu la crima pe care n-ați făptuit-o dumneavoastră. Trebuia s-o faceți, sînt de acord ; orice cîine are dreptul să-și caute singur iarba care îl lecuiește. De aceea n-am vrut să mă amestec. Dar acum, ce aveați de gînd să faceți ? Să ucideți pe cineva ? Să vă ucideți singur prin furie ? Să înnebuniți ? Doar așa mi-am permis să intervin...

— Nu mi-ați spus cu ce scop.

— Pentru moment e bine să cunoașteți doar faptele. Scopul ? Sînt prea multe de spus. Sînt obosit, dumneavoastră la fel, discutăm pentru prima dată împreună, v-am luat prin surprindere, încît probabil că vă îndoiți încă dacă exist sau nu cu adevărat. Și mai e și luna asta, înșelătoare ; o cunoștință făcută la lumina lunii n-are nimic autentic în ea. Trebuie să mîncați, n-ați luat nimic în gură pînă acum, și pe urmă să vă odihniți după o emoție atît de puternică. Vom relua convorbirea mîine, pe lumina normală de zi, cînd veți fi mai liniștit.

— Sînt foarte liniștit.

— Emoțiile cele mai puternice încep abia atunci cînd nu le mai poți înregistra. Ele există, dar nu le mai simți. E ca atunci cînd răcești fără să-ți fie frig. Sau, se întîmplă uneori și asta, plîngi fără să încerci vreo durere. Astea sînt emoțiile care ucid într-adevăr, fiindcă te afli fără apărare în fața lor. Haideți, faceți un mic efort și veniți cu mine. N-am să vă trădez. Vă conduc la locul dumneavoastră din noaptea trecută. V-am spus doar că vă dau dreptate.

Îmi luă cu delicatețe brațul și se îndreptă spre ascunzătoarea mea, mergînd încet de parcă aș fi fost bolnav. La braț cu el puteam să-l văd mai îndeaproape. Era ceva mai scund decît mine, dar mult mai voinic, îmbrăcat cu grijă, chiar pedant, cu o haină de culoare închisă și pantaloni deschiși. Îi dădeai vreo patruzeci de ani. Ochii îi erau ascunși în spatele ochelarilor, dar nu puteam să le deosebesc expresia ; pe fața rotundă, un nas lung și cărnos îi atîrna deasupra gurii. Nu avea nici un accent deosebit în voce, dar timbrul ei era amabil. Nu mi-era teamă, doar o oboseală imensă îmi turna plumb în oase. Atîrnam greu la brațul lui și mă lăsam tîrît, ca un orb, iar el mă conducea chiar ca pe un orb, susținîndu-mă să nu mă poticnesc și atrăgîndu-mi atenția la orice piedică. Pe tot parcursul drumului, singurul cuvînt pe care-l pronunță fu „atenție", urmat de răspunsul mecanic — mulțumesc.

— Acum trebuie să mîncați ceva și pe urmă să vă culcați, spuse cînd intrarăm în cabană și aprinse lumînările. Nu-mi pot petrece noaptea cu dumneavoastră. Aș putea rămîne, dar e inutil, și vă mărturisesc că mi se pare cam incomod aici. Mă voi întoarce mîine dimineață ; la lumina soarelui vă veți încredința că nu sînt

o fantomă. Vă voi explica totul, dar trebuie să avem mintea limpede. Relatarea mea cere exactitate ; pentru asta e necesar să avem timp și să găsesc tonul adecvat. Acum e mai bine să nu vă mai gîndiți, nu mai plecați nicăieri și promiteți-mi că nu veți face prostii. Din partea mea, aveți cuvîntul că nu vă voi mai deranja de pe domeniul ales pînă cînd veți dori. Poftă bună și somn ușor.

Ieși și se îndepărtă pe pajiște.

IX

Mînia produsă la vederea trupului cireșului ucis mă adusese într-o stare de mare epuizare morală. Nu-mi puteam fixa de loc gîndul asupra individului întîlnit la lumina lunii. Frînturi de gînduri îmi străbăteau cu intermitență spiritul ce lîncezea : să fie un nebun, un palavragiu caraghios, un om trimis de tata pentru a mă calma ?... Nu puteam să nu recunosc înrîurirea lui liniștitoare asupra mea. Adormii, într-adevăr, în cîteva minute.

A doua zi dimineață cînd deschisei ochii, era lîngă mine. Făcea curățenie. Văzînd că m-am trezit, luă de pe etajeră un termos și deșurubîndu-i capacul, turnă cafeaua.

— Gustați, nu-i bine să nu iei ceva cald dimineața.

Cafeaua îmi făcu plăcere. De cînd mă ascunsesem, nu pusesem în gură nimic cald, mîncare sau băutură, ca să nu mă întîlnesc cu cel care mi le aducea. Cafeaua era gustoasă.

— Foarte bună, mult mai bună decît cea preparată acasă la tata.

— V-am adus tot ce vă trebuie pentru a vă spăla mai cu grijă. Cînd ai neplăceri morale, curățenia corpului e foarte importantă. Aseară

am avut impresia că deveniţi cam prea sălbatec, lucru absolut nefolositor.

— Cine vă trimite şi cui trebuie să-i mulţumesc pentru atenţie ?

— E inutil să căutaţi pe cineva în spatele acţiunilor mele. Iniţiativa îmi aparţine, aşa că-mi puteţi mulţumi mie.

— Dar nici nu vă cunosc.

— Dacă vă referiţi la nume, fiţi pe pace, nu e un nume ieşit din comun. Spuneţi-mi Sergio, dacă doriţi. Importantă e profesia mea, cred că m-am recomandat aseară, mai înainte de a vă odihni.

— Eram obosit şi nervos. Fireşte, nu în cea mai bună dispoziţie pentru a asculta un necunoscut. Şi pe urmă, cine-mi garanta autenticitatea celor spuse de dumneavoastră ?

— Ce sens ar avea să mint ? E prea complicat.

— E tot atît de complicat şi să spui adevărul ; nu reuşeşti de fapt niciodată s-o faci. N-am de loc chef de discuţii. Prin urmare, de ce vă interesez ?

— Fiindcă sînt un filozof.

— Parcă aţi spus că sînteţi poliţist.

— Chiar aşa. Constat că memoria vă revine, eraţi mai puţin tulburat decît credeaţi. Ia gîndiţi-vă, ar putea fi valabil şi pentru cei care pretind că sînt surzi sau chiar orbi. Foarte bine, deci, să precizez. Sînt un poliţist cu pasiuni filozofice.

Omul se aşezase pe un colţ al saltelei şi îl puteam vedea în lumina soarelui. Brunet, cu fire argintii, avea părul bogat, fără a fi rar spre tîmple, fruntea părea chiar îngustă din cauza implantării joase a firelor de păr. Avea părul complet lins, atît de bine pieptănat pe spate încît părea lipit de craniul rotund. Obrajii îi erau plini, iar ochii, tot adînciţi şi în lumina soarelui, aveau o expresie afectuoasă. Trăsăturile îi erau regulate cînd îl priveai din faţă, din profil însă nasul lui era prea lung şi arcuit. Îi dădeam acum între patruzeci şi cincizeci de ani. În mare era cam aşa cum îl văzusem seara. Un singur lucru observam în plus : pielea lui părea mai îmbătrînită decît restul feţei. Mi-am întrerupt examinarea pentru a-i spune :

— Nu văd nici o legătură.

— Am venit pentru a vă explica. Mai întîi să reiau într-o anumită ordine ceea ce ieri v-am expus cam haotic. De ce v-am urmărit, o ştiţi.

— Prea puţin.

— Ba da. E vorba de omul care a fost omorît.

— N-am nici un amestec.

— Ştiu, şi asta e primul punct precizat.

— De ce sînteţi atît de sigur ?

— Unul dintre motive, doar unul dintre ele, este că bănuim cine e făptaşul.

Reluă după o scurtă pauză :

— Nu vreţi să ştiţi cine e ?

— Nu mă interesează.

— Aveţi dreptate. E o crimă oarecare. Atît mortul, cît şi făptaşul sînt neinteresanţi. Aş categorisi-o drept o decepţie. Totuşi, nimic nu e lămurit încă. Dumneavoastră, care v-aţi as-

cuns, aveați motive să faceți crima și ați fost acuzat de asta de un martor, adevărat sau mincinos.

— O fetișcană isterică.

— Dați-mi voie să continui : știu și asta. Totuși, e un martor mincinos pe care trebuie să-l dovedim ca atare. Puteam să vă cerem o explicație în acest sens.

— De ce nu mă arestați, atunci ?

— Aici e partea mai dificilă. Nu puteam merge pînă la arestare. Am hotărît să vă căutăm noi. Nu era greu să fiți găsit, după cum credeți, și trebuia s-o facă cineva mai mic decît mine. Atunci am spus : „Lăsați-mă să mă duc chiar eu". Iată-mă aici deci, din propria mea voință, pentru a vă veni în ajutor.

— Tot nu înțeleg pentru ce motiv ?

— Voi ajunge și acolo. Pentru ce motiv credeți că un om intră în poliție ?

— N-am nici o idee. Presupun că pentru majoritatea oamenilor este o posibilitate ca oricare alta de a avea un venit fix. Dacă-i vorba de o alegere, atunci se caută satisfacerea unui instinct de afirmare a puterii fără riscuri, chiar fiind vorba de un om mărunt.

— Nu mă simt jignit. Deși judecata e cam convențională, o accept. Un instinct de afirmare a puterii, de dominație, de ordine. Să luăm, de pildă, un tînăr cum eram eu, cu studii destul de meritorii, care-și ia banala sa diplomă în științe juridice în mod strălucit, își cunoaște inteligența și înțelege că depășește mediocritatea fără a ieși totuși din obișnuit. Să se amestece cu ceilalți ? Nu poate. Are prea

multă stimă pentru sine pentru a risca să piardă, și prea puțină pentru a se crede în mod sigur un învingător. Și atunci face o alegere. Nu vrea să fie laolaltă cu ceilalți luați împreună. Ei acționează ; el îi supraveghează, îi controlează, îi ține în frîu. Nu face nimic propriu zis în societate, dar munca sa asigură echilibrul acesteia.

— Dar astea-s simptomele unui bolnav mintal. M-ați căutat pentru a vă spovedi ?

— N-o luați așa, vă rog. Boală mintală ? E foarte banală, universal răspîndită, chiar dacă nu se manifestă în același fel la toți. Ascultați mai departe. Ce-am realizat pînă azi din momentul alegerii ? Nimic personal. Am observat, am cercetat, m-am băgat în treburile celorlalți. Ultimul caz tipic, aș spune cazul limită, sînteți dumneavoastră. Vă mai amintiți cîte ceva din ce v-am spus ieri ? V-ați închis aici, într-o colivie de dealuri, pajiști, tufișuri și trestii. Chiar așa, o colivie cu gratii. Ca și păsările din valea asta, ce nu zboară niciodată în afara zonei lor de baștină pentru că nu pot s-o facă. Și totuși văzduhul e mult mai întins, în toate direcțiile, mereu aceleași. Acolo unde pentru noi e însă spațiu liber, teren neutru, pentru ele e un fel de plasă. Cu siguranță că nu vor găsi locul de trecere. Mergeați de colo colo, ba sus, ba jos, străbăteați drumul dintre grădina casei și trestii, gesticulînd, plîngînd și vorbind de unul singur. Nici măcar nu m-ați observat cum vă urmăream. Îmi spuneam : merge într-una, dar nu va depăși trestiile și nici nu va urca dealul.

Rămîneați mereu în fața ochilor mei, ca o pasăre prinsă în colivie.

— După cîte văd, eu eram animalul, iar dumneavoastră Dumnezeu.

— Da, într-un fel, doar fiindcă acestea erau rolurile noastre în piesă. Fără nici o pretenție, mi-am ales plin de modestie rolul lui Dumnezeu. Dar am făcut un salt prea brusc. Interesul pe care vi-l acord, acest sistem al meu de observație, marchează sfîrșitul unei evoluții... Îți petreci viața privind și cercetînd faptele celorlalți ; și cînd ai ajuns la capătul cercetării, țîșnește de undeva ceva complet diferit și totodată obișnuit, un nou animal născut din cel vechi. Nu ajungem toți aici, doar cîțiva ; majoritatea celor din meseria mea rămîn cu evoluția la mijloc, sau n-o încep niciodată. Adevăratul polițist, din instinct sau din vocație, devine filozof. Filozoful nu-i oare și el un fel de polițist universal ? El observă, cercetează și conferă o nouă ordine lumii, în meditațiile sale. Cel care vă stă alături nutrește o pasiune filozofică pură. V-ați gîndit oare ce este mintea ? E lumea care se gîndește pe sine, un veșnic auto-observator. Poate acum ați înțeles de ce arestarea cuiva ca fapt concret nu înseamnă nimic pentru mine. Mereu arestez pe cineva, dar în felul meu. Aceasta presupune renunțarea la orice putere. Acum o clipă mi-ați spus, puțin ironic, că vreau să joc rolul lui Dumnezeu. Se prea poate, dar v-am replicat : cu toată modestia. Și într-adevăr eram modest, fiindcă Dumnezeu n-are nici o putere. E ființa cea mai lipsită de putere posibilă. Iată prima parte a explicațiilor mele.

— Nu doriți să mă arestați, după cîte înțeleg, pentru a mă ține mai departe închis într-o colivie din care singur nu pot ieși și în care mă puteți privi după plac. Binevoiți chiar să intrați dumneavoastră în ea, în loc să rămîneți dincolo de gratii. Cu ce scop ? Pentru a discuta filozofie. Vă atrag atenția că n-am să vă fiu de prea mare folos. Nu mă interesează nici un fel de filozofie, n-am această pasiune filozofică, nu-mi pasă de nimic și nu știu să port o discuție.

— Scopul meu nu-i nici pe departe acesta.

— Atunci, care este ?

— Am expus numai prima parte a explicațiilor. V-am vorbit de primul salt, care-l transformă pe polițist în filozof, aș spune chiar în cel mai pur filozof dintre toate ființele existente. Dar nu se oprește aici. E o situație care evoluează, încetul cu încetul, așa cum își schimbă și atmosfera culoarea. Mai întîi e numai contemplație. Pe măsură ce timpul trece, în mod irezistibil, contemplația devine milă. Iar pasiunea filozofică e ceva și mai puternic, tiranic chiar, e compasiune filozofică. Abia atunci evoluția a ajuns la capăt. Iubim ființa pe care o observăm ? Cîtuși de puțin. Să fie clar : nu încerc nici un sentiment de dragoste pentru dumneavoastră. Aici nu încape iubirea : e vorba de compasiune, de mîngîiere, de grijă. Sînt lucruri care n-au nici o legătură cu dragostea, sînt complet diferite. Ceea ce facem izvorăște dintr-o necesitate a naturii filozofice

ajunsă la perfecțiune, la fel cum o pasăre zboară, și o fiară atacă. Eu întruchipez pe polițistul care consolează, cel care v-a convins aseară să dormiți și s-a întors azi-dimineață cu cafeaua.

— Dar eu nu sînt un caz care să stîrnească mila, și nu am nimic care să atragă interesul cuiva în acest sens. Nu-mi fac milă nici mie însumi.

— Fiindcă nu sînteți filozof. Dacă erați, v-ar fi fost milă de dumneavoastră. Fără să fie nevoie să vă iubiți. De altfel, v-am arătat unul din motivele compasiunii mele. Plîngeți fără emoție, fără să știți de ce. Durerile mari, v-am explicat ieri, nu le simțim niciodată. Sînt atît de adînc înrădăcinate, încît distrug însăși capacitatea noastră emotivă. Dar ele există : sînteți bolnav, sînteți în primejdie de a muri fără să vă așteptați, fiindcă nu vă dați seama. Credeți-mă, vă cunosc bine, v-am observat îndelung. Ore în șir am stat așa, eu de o parte, dumneavoastră de alta ; nu puteați să-mi ascundeți nimic, nici măcar lucrurile de care nu vă dădeați seama. Știu aproape perfect de ce v-ați întors acasă, și cum nu v-ați înțeles cu tatăl dumneavoastră. Vom mai discuta despre asta : avem timp. După aceea, v-am văzut hoinărind în scoica asta, sau colivie, cum vreți să-i spuneți. Vă ascundeați printre trestii, pentru a nu întîlni persoana care vă aducea mîncare. V-am văzut pradă crizelor de mînie, crize adevărate ; v-am urmărit în timp ce tatăl dumneavoastră fotografia cireșul, și m-am apropiat atunci cînd ați început să urlați, da, da, urlați

în fața ultimului dumneavoastră mort. Știți că dacă v-aș fi lăsat singur, de data aceasta erați în stare să ucideți cu adevărat pe cineva, fie și numai pentru a scăpa de paralizia ce vă făcea rău. Vă urmăream cum contemplați dansul rotit al păsărilor din valea asta ; după cîte vedeți, veneam dis-de-dimineață ; probabil că n-ați remarcat atunci că nici una din ele nu depășea o anumită limită a văzduhului, mai evidentă decît un zid, chiar dacă plonjau vertiginos prin aer. Sînteți bolnav, nu încape îndoială : și doresc să vă îngrijesc. De aceea m-am hotărît să vă ofer sprijinul meu. Vă repet, stă în firea mea, e consecința normală a unei vocații.

— Nu sînt bolnav, n-am nevoie de sprijin și doresc să rămîn singur.

— Dar am eu nevoie să vă ajut. Aș începe provocîndu-vă o durere. Voi întrebuința tehnica, cum îi spun specialiștii ? a reanimării.

— Nu vreau să sufăr.

— Prea bine. Atunci vă voi ține tovărășie. Nu vreți să ne plimbăm puțin ? E o dimineață splendidă.

Se ridicase, întinzîndu-mi mîna ca să mă ridic și eu. Îl mai privii o dată cu atenție și mi se păru oarecum schimbat. Fața nu-i mai era așa de sănătoasă, părea mai trasă și mai bătrînicioasă, mai urîtă chiar. Nasul ieșea prea tare în evidență. În general parcă își pierduse prospețimea. Ochii lui aveau o expresie grijulie, arzătoare, tandră pot spune, de o tandrețe poruncitoare. Privindu-l, în timp ce se apleca să-mi ofere mîna, mă încercă o durere acută,

de parcă mi-ar fi atins o rană interioară ce fusese anesteziată pînă atunci. Ființa sa radia o putere de vindecare, care pipăindu-mi probabil partea rănită, devenită insensibilă, îmi trezea din nou durerea. Mă simții ușurat totuși.

— Cum vreți, spuse omul ce se prezentase drept Sergio. Credeam că doriți să revedeți bietul cireș.

— E exact ceea ce nu vreau.

— Da, da, trebuie.

Mă lăsai condus. Ajunși pînă la locul unde fusese doborît cireșul, văzurăm doar cîteva flori strivite amestecate cu pămînt, ultimul semn trecător al existenței sale.

Tovarășul meu păru surprins.

— Vă jur că nu știam nimic. Azi-dimineață, cînd am trecut pe aici ca să vă aduc cafeaua, mai zăcea la pămînt. L-au luat în timp ce stăteam de vorbă. Nu pot să-mi explic graba asta. Vă rog să nu vă înfuriați iarăși. Mai bine să plecăm. N-aveți de ce vă teme : sîntem numai noi doi.

În zilele care urmară eram ca amorțit, ca în momentele acelea de somn bolnăvicios cînd începi un vis, îl părăsești și-l iei de la cap, cu fragmente de imagini ce alcătuiesc apoi un tot. Parcă aș fi citit o poveste, sărind mereu paginile cărții. Prezența omului aceluia devenise o obișnuință. Insista să ne plimbăm, dînd ocol mereu scoicii din care nu voiam să ies, ca un infirmier ce-și conduce bolnavul prin parcul unei clinici. În timpul plimbării căuta să mă provoace la discuții, mai întîi despre lucruri fără importanță, referitor la natură, la schimbarea anotimpului, la lună, copaci, păsări, spunîndu-mi povestea locurilor acelea pe care le cunoșteam prea puțin, sau azvîrlind cîte o idee pentru a mă incita la reflecție, dar eu o lăsam baltă și, în general, răspundeam foarte laconic. Uneori însă, trecea brusc de la discuțiile acelea nemotivate, la întrebări ce mă priveau direct, alegînd parcă intenționat pe cele care m-ar fi putut irita sau îndurera : despre tata, despre casă sau despre cireș, iar o dată, pe neașteptate, se interesă de legăturile mele cu Ida. Dispărea atunci orice urmă de tact din el, scoțînd la iveală o aplecare spre indiscreție. Cred că-l îngrijora indiferența cu care primeam îngrijirile sale, fără să-l contrazic, și-și propunea să-mi provoace șocuri, pentru a mă vedea reacționînd. Deși părea că toate astea nu-i reușeau, efectul vocii sale era același de la început : îmi trezea dureri, ca după trecerea unei anestezii generale. Era o durere pe care o primeam încă pasiv, și nu ajungea nici la creier, nici la inimă. Dar el se apropia de țintă. Mă angajasem într-o călătorie al cărei punct terminus însemna o puternică durere, cu care voiam să mă întîlnesc cît mai tîrziu. În jurul acestei dureri presimțite, cuvintele lui Sergio creau o atmosferă de compasiune universală ce mă învăluia și pe mine.

Îmi vorbise de Ida, nu primise răspuns și atunci se îndepărtase de acest subiect. Cum stăteam așezat lîngă cabană, vedeam în fața mea, dincolo de pajiștea în pantă, micul pom fructifer ce supraviețuise măcelului. Amintirea

Idei prinse deodată viață. Mă întreba : „Nu-ți iei rămas bun cel puțin de la părinții tăi ?“, iar eu îi răspundeam : „Altădată, acum să plecăm mai repede“, mă urcam în mașină și o porneam spre oraș. Amintirea căpătă pentru prima dată o claritate insuportabilă ; evidența ei mă aduse în pragul furiei. O furie spasmodică mă cuprinse ca în fața cireșului tăiat, înăbușindu-mi respirația și puterea de a mă mai mișca, și căutam să mă eliberez luptîndu-mă aproape corp la corp cu un dușman ce mă strivea. În timpul luptei creștea în mine o ură de asasin care e gata să-și lovească rivalul ce nu se mai putea salva decît rezistînd în înlănțuirea crîncenă. Din cauza agitației mi se păru că devin liber, și culegînd o piatră de pe jos, o aruncai în direcția pomișorului ; dar mișcarea fu prea slabă și piatra căzu la cîțiva metri de pajiște. Disperarea mea crescu și, în lipsa pietrelor, smulgeam iarba și o aruncam, și furia deveni tot mai cumplită, pînă cînd din gît îmi țîșni un urlet :

— Nu sînt un monstru.

Simții atunci cum sînt apucat de braț și criza cedă pe moment, făcîndu-mă să mă simt rușinat.

— O luăm de la cap ? mă întrebă însoțitorul meu. Gata acum. Pe cine vreți să loviți ? Un om ca dumneavoastră se apucă să arunce cu pietre și nici nu știe în cine ? În nimeni, de fapt. Vedeți unde ați ajuns ? Mă faceți să cred că pe undeva simulați. Speram că ați progresat întrucîtva...

Mă așeză cu forța, cercetîndu-mi pulsul. Cînd bătaia deveni normală, mă luă de braț, cum obișnuia, și pornirăm la plimbare. De data aceasta, pe drum, el vorbi foarte puțin, și eu mult. Îi vorbeam despre toate deodată, și în special despre Ida ; aruncam acuzații, insulte, iar cînd furia mă strîngea de gît, mă oprea spunîndu-mi :

— Vă înțeleg, liniștiți-vă.

Ajunsesem pînă sub zidul grădinii, soarele nu apusese de tot, iar ziua era acum tot mai lungă. Mă oprii deodată. Chiar în fața spărturii mari din zid, de unde fusese smuls cireșul, stătea un om cu mîinile încolăcite în jurul genunchilor. Nu privea spre noi, ci în jos, genunchii și pămîntul, și părea că sta așa în urma unei căzături și nu fiindcă ar fi vrut el. Din cînd în cînd își desfăcea mîinile pentru a-și scutura haina, dar pierzîndu-și echilibrul, le strîngea din nou. Dorii să mă întorc.

— Ce s-a întîmplat ? mă întrebă tovarășul meu.

Îi arătai omul așezat.

— L-am văzut. E doar un om. Vă e frică de un om ? E și bătrîn, după cît mi se pare. Poate că are nevoie de ajutor.

Mă lăsai dus spre el. Cînd ajunsei în fața lui, omul ridică ochii spre noi. Era bărbos, dar deși la față părea bătrîn, barba nu-i era albă. Avea o haină de oraș, deși cam uzată, care mi se păru ieșită din comun, deoarece vestonul era lung pînă la jumătatea gambei. Putea fi foarte bine o haină luată de la cineva mult mai înalt.

Era murdar tot de noroi, deşi pămîntul din jur era uscat, şi nu purta cravată. Parcă ieşise din hruba umedă deschisă în zidul din spatele său. În primul moment privirea sa mă făcu să-l socotesc un vagabond smintit, din cei care trăiesc cerşind pe la ţară. Pronunţă apoi cîteva cuvinte neînţelese. Sergio şi cu mine ne uitarăm unul la altul ; mă gîndii din nou : „E un idiot". Dar omul vorbi din nou pe un ton politicos :

— *Mon nom est Fedor Dostoevski.*

X

Mă uitai din nou la cel care mă întovărăşea, aşteptînd să ne spunem din priviri : „E un smintit", sau ceva de genul ăsta. Dar nu-i mai întîlnii privirea. Era aplecat deasupra omului şi îl cerceta cu atenţie. Spuse :

— V-aţi lovit ? Vreţi să vă ajut ?

Neprimind răspuns, repetă întrebarea în franţuzeşte. Celălalt nu-i dădu nici o atenţie în continuare. Se lăsa examinat de Sergio fără a-l lua în seamă, lăsîndu-şi ochii din nou în pămînt. Rămăsese în poziţia aceea incomodă, continuînd să se curețe pe pantaloni şi pe mîneci, cu lovituri mici şi repezi de mînă, ca o insectă scăpată dintr-o pînză de păianjen oprită pe o rămurică pentru a-şi curăţa trupul de substanţa lipicioasă. Am avut impresia că auzise întrebarea lui Sergio, dar îşi ferea privirea şi nu răspundea, fiindcă era încă dezorientat. Mişcările mîinii, din ce în ce mai iuţi, aducînd acum a insectă ce scoate sunete prin frecarea aripioarelor, îi dădeau timpul necesar pentru a-şi limpezi gîndurile. Trecu o bucată de vreme destul de lungă şi penibilă. În sfîrşit reuşi să închege o frază. Se opri, ridicîndu-şi

capul, şi vorbi în franţuzeşte, cum făcu de altfel tot timpul după aceea.

— Unde mă aflu ?

— O să aflaţi de îndată, spuse Sergio. Întîi repet întrebarea : V-aţi lovit cumva ?

Făcu semn că nu.

— Cum aţi căzut ?

— N-am căzut. Unde sînt ?

— Sînteţi la... Sergio spuse numele localităţii.

— În ce ţară ?

— În Italia.

Se concentră o clipă, apoi reluă ca un ecou :

— În Italia.

— Vreţi să mai spuneţi o dată cum vă numiţi ?

— Feodor Dostoievski.

— La fel cu marele scriitor.

— Eu sînt scriitorul.

— Dar a murit.

— Da, murisem ; dar acum nu mai ştiu. Vreţi să-mi explicaţi exact unde am nimerit ?

— Vă voi arăta pe hartă. În orice caz, e unul din locurile de pe pămînt unde locuiesc cei ce n-au murit încă.

— Mi se părea că am înţeles asta. Mai înainte însă de a crede, aş vrea să am o dovadă.

Intervenii în discuţie puţin enervat.

— Ce dovadă ? Nu dumneavoastră, ci noi ar trebui să primim una.

Sergio îmi făcu semn să tac, socotind intervenţia mea inoportună. Omul însă, fără să înţeleagă ceea ce-i ceream, îmi răspunse :

— Aş vrea să mă încredinţez de ceea ce acum mi se pare doar, şi să nu mă înşel descoperind (sau poate nedescoperind) că e vorba doar de o transformare teatrală a lumii în care mă aflam pe cînd...

— Pe cînd ?

— Nu mai ştiu.

Părea că-şi revenise acum. Simţeam că mă enervez iar, dar Sergio interveni cu un glas plin de respect.

— Nu vă mai gîndiţi. Trebuie să vă odihniţi : vă veţi aminti cu încetul. Daţi-mi voie să vă ajut să vă ridicaţi. Am putea să vă luăm cu noi, bineînţeles dacă nu aveţi nimic împotrivă.

Omul rămase nemişcat. Sergio îl apucă de braţ şi îl sprijini încetişor pentru a se ridica în picioare.

— Mi s-au murdărit hainele de tot.

— N-are nici o importanţă, o să găsim altele.

Îi priveam neliniştit. După uşurinţa cu care Sergio doar printr-un slab impuls al braţului îl ridicase pe om, se putea deduce că trupul său nu atîrna prea greu. Nu se putea ţine pe picioare şi în mod instinctiv vrui să-l susţin pentru a nu cădea ; dar rămăsei cu mîna întinsă fiindcă braţul lui Sergio fu de ajuns. Uşoara însufleţire, ce urmase dezorientării pe care i-o observasem pe cînd stătea ghemuit, pierise acum din nou ; i se stinsese şi glasul şi privirea. Mai mult decît înfăţişarea lui mă tulbura un zgomot foarte slab, pe care, o clipă, fui înclinat să-l atribui hainelor pline de noroi uscat. Era un zgomot uşor, ce putea fi surprins doar de o ureche foarte fină, şi care părea a proveni de la fîşîitul unei hîrtii groase, sau mai degrabă de la frunze uscate de porumb ; venea

ca de la o mare adîncime, precum chiorăitul mațelor sau o respirație, auzite de departe. Aveam în mare impresia că mă aflu în fața unui om în carne și oase, căruia îi lipsea totuși ceva, nu știam ce.

Sergio spuse :

— Hai să mergem. Dumneavoastră țineți-l de brațul celălalt : vă e teamă ?

Îl ascultai și îl apucai pe om de brațul rămas liber. Pornirăm încet spre vale. Prima mea impresie fu confirmată de greutatea mult prea mică a omului, fără nici o legătură cu slăbiciunea unui bolnav sau a unui bătrîn descărnat. Cotul pe care-l strîngeam era ascuțit dar nu slab, comunicîndu-mi din cînd în cînd, așa mic cum era, vibrația unui trup viu. I-am atins mîna și am văzut că era caldă. Fîșîitul acela nu încetase, deși era atît de slab încît mă îndoiam că vine chiar de lîngă mine, ca un foșnet de foi uscate de porumb. Îmi amintea de un copac pe care-l văzusem într-o călătorie făcută pe cînd lucram la Companie, gol pe dinăuntru, dar imens, o buruiană crescută anormal. Trunchiul înalt și fragil, ce se putea prăvăli cu o lovitură de picior, părea un sac umplut la refuz cu pachete de foi de cărți pe care focul le pătează și le îngălbenește fără să le ardă. Simțeam prin contactul cu brațul său că omul își revenea treptat ; se susținea singur pe picioare, pierzînd din înfățișarea de marionetă pe care o avusese cînd se ridicase. În apropierea cabanei părea tot atît de animat ca atunci cînd ne vorbise așezat pe pămînt. La

ultimii metri de teren neted, Sergio îmi făcu semn să-i dau drumul la braț fără să simtă ; continuă să meargă normal.

— După cum vedeți, spuse Sergio, vă puteți ține pe picioare ; felicitări ! Dar nu trebuie să faceți exces. S-a făcut noapte, pe aici pe la noi noaptea se doarme. O să intrați înăuntru și o să vă odihniți pînă la răsăritul soarelui.

— Pretutindeni noaptea se doarme, răspunse omul puțin șocat de remarca lui Sergio, presupunînd că „noapte“ și „a dormi“ păstrează peste tot aceleași semnificații.

Intrase în cabană și Sergio îi arătă salteaua, invitîndu-l să se culce pe ea. Omul se uită la saltea și spuse :

— Cred că obiceiurile din părțile acestea diferă de cele de care îmi amintesc eu.

— Nu e chiar așa cum vi se pare la început. Ați întîlnit doi oameni care duc o viață ieșită din comun. Dar să lăsăm discuțiile pentru mîine.

Deoarece nu se putea hotărî, îl ajutarăm pe noul venit să se întindă pe saltea și auzii pentru ultima oară fîșîitul de foi uscate, dar mai slab și mai îndepărtat. Sergio se îndreptă spre ușă, și fără a mai spune ceva îmi făcu la revedere cu mîna, în timp ce ieșea.

Musafirul se culcase întins pe spate pe o margine a saltelei ; doream să-l las singur, dar ieșind afară mă cuprinse frigul și intrai din nou ; scaune nu erau, așa că m-am întins și eu de partea cealaltă a saltelei. Sergio făcuse el totul, din prima clipă a întîlnirii, în timp ce eu rămăsesem pasiv, fără să deschid

gura ; doream să fac tot așa pînă la întoarcerea lui. Țineam cu îndîrjire la această atitudine, deoarece hotărîsem ca nimic din ce se întîmplă în jurul meu să nu mă intereseze, sau să-mi stîrnească curiozitatea. Adevăratul mort, îmi spuneam, eram eu ; ce putea fi curios în faptul că întîlnisem un altul, probabil mai puțin mort decît mine ? De aceea, cînd nu știui ce să fac cu lumînarea, dacă s-o las sau nu aprinsă, îmi spusei că nu trebuia să țin cont de celălalt și o stinsei fără o vorbă, culcîndu-mă imediat. Nici măcar nu voiam să mă gîndesc la cele întîmplate, și pentru asta adoptai părerea, fără a fi prea convins însă, că la mijloc era o glumă proastă ; mai bine să aștept ca adevărul să se dezvăluie de la sine decît să-mi obosesc eu mintea. Somnul întîrzia să vină, îmi aminteam de respectul pe care i-l arătase Sergio individului acestuia bărbos. Comportarea lui îl arăta a fi un om cu educație aleasă ; deși nu dormea, stătea liniștit în întuneric, păstrînd aceeași distanță între corpurile noastre. Oricît eram de atent, nu mai auzeam nici un foșnet. Din cînd în cînd suspina, ca un om treaz, apoi bolborosea, de parcă gîndurile, în ciuda voinței sale, se transformau în cuvinte formulate pe jumătate, fără să ajungă la cuvinte adevărate. O singură dată se ridică și vorbi foarte limpede, nu știu dacă pentru mine sau pentru el însuși.

— Înseamnă că îmi amintesc bine timpurile acelea, din moment ce pot face diferența între felul de a dormi de atunci și cel de acum.

— Ssst, făcui. Stați liniștit, vă rog, și-l auzii imediat cum se întinde ascultător. Căzui în obișnuita mea somnolență, dar un gînd obsedant mă trezi cu totul : ce-ar fi ca Sergio să nu mai apară, lăsîndu-mă singur cu nepoftitul acesta. Teama mea luă sfîrșit în zori, cînd apăru Sergio aducînd cafea caldă, un pachet voluminos și o carte. Deschise ferestrele și se adresă imediat omului ce se sculase fără nici un efort.

— V-am adus o cafea.

Omul luă ceașca, o privi cu îndoială o clipă, apoi o duse la gură.

— Da, spuse după aceea, am băut-o cu poftă. Pentru mine asta înseamnă o dovadă și sînt mulțumit.

— Acum e rîndul nostru. Cartea aceasta face parte din opera lui Dostoievski în traducere franceză, și are pe copertă o fotografie care mi s-a părut că vă seamănă cel mai mult. Aș vrea să o confruntăm împreună, dacă sînteți de acord. O recunoașteți ?

— E fotografia făcută în Germania de Ana Grigorievna.

— Aș vrea să vă aranjați puțin. În pachet veți găsi o haină care probabil că vi se va potrivi și sper să vă mulțumească. Noi doi vom ieși, pentru a vă putea schimba.

Ieșirăm, și Sergio luă cartea cu el.

— Să ne așezăm. Probabil că va dura destul... Nodul de la cravată o să i-l facem noi.

Mă cuprinse nerăbdarea.

— Dar cine e în fond individul ăsta ?

— Identitatea lui nu se pune în discuție. S-a prezentat de la primele cuvinte. Priviți

cu atenţie fotografia aceasta, şi nu vă mai prefaceţi că nu credeţi.

— Poate fi o dublură perfectă.

— De loc.

Negarea aceasta hotărîtă mă făcu să privesc fotografia pentru a găsi ceva de obiectat. Dar nu găsii nimic şi îmi fixai privirea pe frunzele căzătoare ale trestiilor din faţa noastră, pînă cînd îl auzii pe Sergio :

— Aţi terminat ? E mai bine să intrăm şi noi. Poate are nevoie de o mînă de ajutor...

Nu avea nevoie, îl găsirăm stînd în picioare în mijlocul cabanei. Se îmbrăcase cu haina adusă de Sergio, aproape nouă, dintr-o ţesătură destul de groasă, de culoare maro-verzuie. Îşi pusese şi cămaşa albă cerută de costum ; nu părea uimit de schimbările modei. Cu capul aplecat într-o parte, privea o cravată verde cu roşu, ce-i atîrna pe o mînă ca un şarpe. Cu un deget de la cealaltă mînă ţinea de sfoara cu care erau legate două pacheţele care fuseseră probabil puse în pachetul cel mare.

— Da, spuse Sergio, uitasem să vă spun. În ele se află o perie şi crema pentru pantofi ; n-am ştiut ce număr purtaţi, aşa că n-am adus alţii noi ; aseară am omis să mă uit la pantofii dumneavoastră. Dincoace aveţi săpun, pastă de dinţi şi periuţa. Apa e afară. Dar să începem cu pantofii. Nu vreţi să ieşim ? Vom găsi imediat o piatră destul de mare.

Dostoievski se supuse şi, desfăcînd un pacheţel, Sergio începu să cureţe noroiul de pe pantofi pentru a-i face apoi cu cremă. Era o treabă destul de grea, fiindcă scoase din

buzunar un fel de sulă ca să-i cureţe cum trebuie.

— S-a întărit de tot noroiul ăsta, îmi spuse în italiană, cine ştie de unde o fi venind. E cam greu de curăţat. Merită s-o faci pentru Dostoievski, deşi nu prea ştiu ce valoare mai are el acum.

Îl priveam, cu gîndul la fotografie. Nu încăpea nici o îndoială. Singura nedumerire mi-o provoca asemănarea prea mare cu fotografia, ca şi cînd natura l-ar fi reprodus bazîndu-se pe acea unică imagine, imitîndu-i pe cei care-i pictează pe morţi fără a-i cunoaşte. Făcînd abstracţie de această asemănare exagerată, aveai în faţă un om oarecare, de vreo şaizeci de ani, mic de statură, slăbuţ, cu părul rar pe la tîmple dar bogat la ceafă. Barba era moale şi rară, de o lungime inegală, şi părea că-i alunecă pe bărbie ; acoperindu-i în întregime obrajii, se unea cu părul şi apoi cu mustăţile, încît părea a fi o barbă falsă. Fruntea şi craniul se măreau ca şi cînd ar fi fost umflate, dar partea de jos a feţei era îngustă şi uscată ; umerii obrajilor formau un fel de scăriţă ce-i împărţea figura în două părţi distincte. Pielea îi era de o culoare bolnăvicioasă, avînd o nuanţă gălbuie-maronie. Sub arcadele sprîncenelor, ieşite mult în afară, ochii erau mici şi cenuşii, cu privirea sfredelitoare, fixă : o expresie orgolioasă ce ascundea în fond teama. Mi se păru că ochii lui aparţineau unei a doua feţe, secrete, ascunsă sub cea aparentă, de parcă ar fi purtat o mască cu două tăieturi, pe după care putea spiona

în jur. Mă impresionă mai ales faptul că atitudinea în care îl găsisem privindu-şi cravata ce-i atîrna pe mînă, dintr-o parte şi nu din faţă, îi era caracteristică. Foarte rar privea de-a dreptul la cel cu care vorbea, fixîndu-l mai degrabă dintr-o parte, cu fruntea încreţită şi buzele strînse, cu ochii mici îndreptaţi nu se ştie încotro, mai întotdeauna în jos, de parcă ar fi descoperit ceva plin de interes, o umbră, de exemplu, sau o insectă. Rămase aşa, privind nemişcat dintr-o parte şi în jos, în timp ce Sergio îi curăţa pantofii. Nu ştiam de fapt dacă ochii săi erau într-adevăr mici, sau păreau astfel din cauză că îi ţinea mereu pe jumătate închişi, îndreptaţi într-o parte.

— Capul drept, vă rog, şi bărbia sus, fu nevoit să-l corecteze Sergio, în timp ce-i aranja cravata, fiindcă şi atunci Dostoievski căuta să-şi încline capul. Sînteţi gata. Acum, dacă vreţi, să mergem la fîntînă, să vă spălaţi cel puţin pe mîini şi pe faţă. Nu văd cum aţi putea să faceţi acum o baie, dar în următoarele zile voi avea eu grijă şi de asta.

Musafirul nostru nu părea nerăbdător să se spele: se obişnuise probabil cu lipsa apei. Spuse:

— Să lăsăm pe mai tîrziu: mi-e foame. Nu mi s-a mai întîmplat asta de mult.

— După cîte am înţeles, spuse Sergio, aţi dus o existenţă extrem de personală, despre care n-am reuşit încă să ne facem vreo idee.

Se pare că nu auzi, continuînd să privească pe de lături, cu ochii ficşi, preocupaţi, şi chiar puţin posomorîţi.

— Nu m-aţi auzit?

— Aud foarte bine; numai că n-am chef de vorbă.

— Nu vrem să vă impunem desigur lucruri pe care nu doriţi să le faceţi. Dar pentru masă trebuie să aşteptăm. V-aş propune să ne însoţiţi într-o mică plimbare; aveţi nevoie să vă refaceţi.

Voia să ascundă prezenţa lui Dostoievski, evitînd o întîlnire cu cel care aducea mîncarea. Nici eu nu doream această întîlnire. Mă adresai lui Sergio:

— Să facă ce vrea, eu plec singur.

Îmi dădeam seama că noaptea petrecută fără să dorm mă obosise mai mult decît crezusem la început. Dostoievski fusese scriitorul pe care-l iubisem cel mai mult, dar de la o vreme nu mă mai gîndeam la asta şi nu doream de loc să-mi sacrific odihna pentru el. Mă culcai printre trestii şi cînd ieşii din adăpostul meu, i-am găsit pe ceilalţi mîncînd, Dostoievski cu mare lăcomie, absorbit de propriile sale gînduri, sau poate de un vid fără gînduri. Cînd sfîrşi de mîncat, începu să vorbească.

— N-am nici un motiv să nu vă relatez despre felul în care am dus-o pînă cu cîteva ore sau minute mai înainte de a mă întîlni cu voi. Nici măcar nu-mi repugnă. Deoarece trebuie să îndeplinesc acest lucru, mai bine să-l fac numaidecît. Un singur lucru mă contrariază, de altfel în mod relativ, pe un om ca mine în special: povestea nu e interesantă.

XI

— Susţineţi, spuse Sergio, că existenţa de dincolo (prezenţa dumneavoastră printre noi e o probă că viaţa se continuă şi acolo) nu prezintă nici un interes ?

— Prea mic, cel puţin pentru mine. E foarte neplăcut pentru cine a scris cum am scris eu, să vină... da, de acolo de unde vin eu, şi să nu aducă nici măcar o poveste acceptabilă. Ar fi preferabil să imaginezi ceva, dar nu se poate. Sau să taci, lucrul cel mai bun.

— Dar ne poate interesa pe noi, care nu avem reticenţe profesionale.

— E o poveste mediocră. În sfîrşit, începutul e neclar, nu ţi-l mai aminteşti, e ca şi cînd te naşti pe lumea asta. Fără a mai spune că acolo fiecare se naşte singur, de la sine, şi nimeni nu se poate lămuri cum se întîmplă. Un fel de renaştere, dacă vreţi, dar mult mai puţin strălucitoare, şi oarecum diferită de ceea ce ni se promisese. Nu ştim nici măcar cînd începe această frumoasă a doua viaţă, imediat după moarte, sau la interval de ani, de secole...

— Adică ?

— E foarte limpede. S-ar putea să te naşti acolo imediat după ce ţi-ai dat ultima suflare pe pămînt. Dar mortul trezit acolo nu va şti niciodată, în cazul că există un interval de totală nefiinţă, dacă acesta durează o secundă, un secol sau un milion de secole. Discutam despre asta între noi, dar ca pentru toate părerile de acolo, nu aveam nici un fel de dovezi.

— Un milion de secole şi chiar mai puţin e imposibil în cazul dumneavoastră. Am calculat azi-dimineaţă ; cel mult optzeci de ani, dacă a existat un interval.

— Da, dar asta o aflu acum. Atunci puteam crede că a trecut o veşnicie de cînd eram mort. Dacă vreţi să aflaţi însă atîta cît ştiu, nu mă mai întrerupeţi. Întrebatul mă oboseşte.

— La un interval de timp, pe care nu-l voi şti niciodată, de la ultima mea suflare, la o oră imposibil de precizat, m-am pomenit nu ştiu unde. Deasupra, dedesubtul pămîntului ? Aş inclina să cred acuma, conform tradiţiei, că era dedesubt ; pe atunci însă nu aveam nici un argument pentru fixarea locului sau a intervalului de timp, între moarte şi renaştere. Dacă ne aflam dedesubt, cum se explica prezenţa atmosferei ? Soare nu exista ; se difuza o lumină însă (de unde venea ? era un mister) aproape normală, nu prea puternică şi colorată puţin în galben, ca o acadea dizolvată în multă apă. Ni se părea că sîntem cu toţii galbeni : prima impresie era chiar că sufeream toţi de icter, dar mai pe urmă ne dădeam seama că totul provenea dintr-o cauză exterioară. Era neîndoios reflexul unui strat

de luminozitate transparentă, vag orbitoare, uniform răspîndită, la o înălțime nu prea mare și lipsită de umiditate, care acoperea cerul (dacă era cer), fără a lăsa să se vadă ceva dincolo de el. Cînd m-am desmeticit în mijlocul acelui peisaj, am remarcat deodată, dezamăgit, că lumea aceasta de dincolo era mult mai asemănătoare celei păgîne decît celei creștine; nu la modul convențional, firește; să nu vă închipuiți că era o întindere mlăștinoasă, cețoasă sau plină de prăpăstii groaznice și de peșteri. Era un teren accidentat, cu fîșii de iarbă ce se strecurau printre cratere mici, dar destul de abrupte. Păduri mici din arbori de înălțime mijlocie, al căror nume îmi pare rău că nu-l știu, dar întîlniți în mod obișnuit la șes, se întindeau de-a lungul craterelor acelora sau se afundau în interior, fără a împiedica privirea, prin desimea lor, să pătrundă printre copaci. Din cînd în cînd se ridica vreo creastă de munte, printre nenumăratele suișuri și coborîșuri, cînd acoperită de iarbă, cînd stîncoasă, ori acoperită de tufișuri sau păduri. Torentele care săpaseră gropile acelea păreau secate, dar de coborai pe fundul lor, observai că pămîntul mustea de apă, și uneori prin iarbă vedeai bălți încă neabsorbite. Fîșii de pămînt umed erau pretutindeni, ca după ploaie (deși nu ploua niciodată), dar din fericire dădeai și peste lungi porțiuni de teren uscat. Anotimpul era ciudat, deoarece rămînea neschimbat, dar abia mai tîrziu mi-am dat seama de asta. Era pe timpul cînd iarna devine primăvară, lucru ce putea

explica umezeala pămîntului. La marginile craterelor, pe pămîntul presărat cu iarbă, sau din cînd în cînd cu cîte un copac, creșteau printre trunchiuri nenumărate flori, al căror nume îl cunosc. Flori foarte răspîndite: primule galbene, ghiocei, narcise, merișori, tufe de violete. Copacii păreau goi la prima vedere, dar dacă-i priveai cu atenție, observai că erau plini de frunzulițe verzi, care însă nu mai creșteau ci rămîneau în același stadiu. În schimb, nu vedeai nicăieri vreo frunză moartă, nici pe pămînt, nici în copaci, nici măcar vreun ciot sau mărăcini uscați, din cei care murdăresc terenul și înțeapă degetele. Vă rog să fiți foarte atenți la aceste amănunte, fiindcă, după cum veți vedea, ele își au rolul lor în feluritele ipoteze pe care încercam să ni le propunem cu privire la starea noastră.

E limpede că acum anticipez o serie de observații pe care nu le puteam face de îndată ce m-am trezit acolo, ci mult mai tîrziu, în perioada nu știu dacă lungă sau scurtă a existenței mele acolo. M-am dezmeticit deodată, îmbrăcat cu haina pe care am lepădat-o pe jos, în cabană; presupun că era aceeași haină cu care mă îmbrăcase Ana Grigorievna, după ce am murit, dar cu siguranță că nu a fost murdară de noroi, în tot timpul petrecut acolo, așa cum m-am trezit cu ea aici. La trezire mă aflam întins pe spate, ca și cum aș fi stat în pat, fără a fi țeapăn, aruncat cam de-a curmezișul, pe marginea unui crater. Am putut să mă ridic imediat, fără nici o greutate, și am văzut în jurul meu multă lume, răspîndită

pe un spațiu mare, în grupuri, pe fîșiile de iarbă ce alcătuiau un fel de drumuri, sau ghemuită în gropile unde fiecare se putea așeza fără a deranja pe alții. Înfățișarea oamenilor, de vîrste diferite, dar în majoritatea lor bătrîni, nu se deosebea de a voastră, de exemplu, și mă gîndeam că fuseseră reproduși așa cum se aflau în momentul morții, dar în stare normală, fără nici un semn de boală, sau de agonie, liniștită sau chinuită, și cu atît mai puțin marcați de vreun accident mortal. Singura deosebire între mulțimea aceea și una de pe pămînt, pe care am sesizat-o numaidecît, ținea de gradul diferit de reliefare a corpurilor; unii se desenau în spațiu cu claritate, ca oricare alt obiect al naturii, alții se estompau din ce în ce mai mult, încît lăsau impresia unei reproduceri prost realizate. Fața nu puteam să mi-o văd, doar mîinile, haina și pantofii, trăgînd concluzia că sînt la fel cu ceilalți, așa cum arătam pe pămînt în momentul morții. Totuși aveam o slăbiciune generală, în special la cap, și nu-mi puteam aduna gîndurile, așa cum i se întîmplă unui om de pe pămînt atunci cînd e gata să adoarmă și se străduie în zadar să ajungă la o concluzie mai înainte de a-l prinde complet somnul. În ciuda acestei slăbiciuni a rațiunii, vechiul meu pesimism își păstrase forța de sentiment și de instinct. Mă vedeam din exterior, dar cum să mă regăsesc totodată și în interiorul corpului meu? Hotărîi totuși că starea aceasta nu putea dura; eram un conglomerat de celule neputincioase, fără o coeziune reală,

menite să se desfacă de îndată, ca și toți cei din jurul meu. Cu mare greutate am început să formulez o ipoteză : suflul acela vital ce ne ține în viață și care alcătuiește ființa noastră, mai înainte de a se separa de corpul fără de care nu înseamnă nimic, dispersîndu-se ca o suflare, reușește pentru un timp să mai păstreze amprenta corpului pierdut : reușește astfel foarte slab să raționeze, să se miște, să-și amintească și să simtă cum a fost odată ; ba chiar să se bucure că a putut supraviețui, și să creadă într-o renaștere. O a doua agonie însă îl așteaptă, cea definitivă și ultimă, prin urmare adevărata moarte se produce acolo și nu aici, după cîteva clipe de reînviere iluzorie, care are cel puțin un lucru bun : sîntem prea inconștienți ca să putem suferi. Cu stropul de mînie pe care mi-l mai putea stîrni acea comedie zadarnică, voiam să mă întind din nou la pămînt, așteptînd să mor din nou. Dar nu era chiar așa de simplu. Lîngă mine văzui deodată o femeie mititică, exaltată, cu părul cărunt, care-mi spuse :

„Hai, frățioare, scoală-te și vino cu noi spre grădinile Domnului ; drumul e lung".

Imediat în spatele ei, un om gras și chel începu să chicotească spunînd :

„Paște murgule iarbă verde".

Femeia se întoarse, privindu-l cu dispreț și făcu cu mîna un gest brusc ca pentru a-l îndepărta de mine. „Să nu ne pierdem timpul", spuse ea, și luîndu-mă de mînă începu să meargă. Pornii și eu în mod mașinal. Observai că senzația de atingere a mîinii de către mîna

femeii era aceeași pe care aș fi avut-o și în viață. La un pas în spatele nostru, omul cel gras continua să chicotească, deși fusese izgonit. O întrebai pe femeie :

„Și dumneata te-ai trezit, ca să spun așa, în locurile astea ?"

„Pe mine mă întrebi ?" spuse ea dîndu-mi să înțeleg că nu avea nimic comun cu cel din spate. „Vrei să știi dacă locul unde te-am găsit e același loc în care m-am renăscut și eu ?"

„Cam așa ceva."

„Nu, îmi răspunse femeia luîndu-și un aer sever, eu am venit mult mai înainte. Am mers foarte mult înainte de a ajunge aici."

„Iar eu și mai mult", spuse omul rînjind, dar de data asta nimeni nu se mai întoarse spre el.

„Deci tu ai renăscut aici ?" mă întrebă femeia.

„M-am trezit pe neașteptate, acum o clipă."

„Aha ! Înțeleg acum de ce pari așa de amețit. O să-ți treacă repede, ai să vezi. Ai să te simți puternic, sigur de tine, cutezător. Spune-ți în gînd mereu : eu am reînviat. Să repetăm chiar împreună : eu am reînviat."

„Am înțeles : am reînviat."

„Trebuie să fii mai sigur pe voce și să pronunți mai tare. Fii atent : primele clipe sînt cele mai importante aici. Ai avut mare noroc că m-ai întîlnit imediat pe mine ; voi fi îngerul tău păzitor."

O privii pe ascuns și-mi spusei că trebuie să scap cît mai repede de ea ; o mai întrebai însă ceva :

„Importante pentru ce anume ?"

„Trebuie să-ți păstrezi credința, credința cea mare, cu toată tăria".

Începu să-mi țină un discurs înflăcărat, plin de fraze ca acestea : „Să nu crezi în moarte", sau : „Nu te gîndi niciodată la moarte", dar eu nu-i mai dădeam atenție. Mă interesa un alt zgomot. Mi se păruse că îl mai auzisem, mai întîi ca de la o mare depărtare, atît de slab și de nelămurit încît crezusem că mă înșel, îndoindu-mă dacă în starea în care mă aflam mai puteam să mă bazez pe mine. Acum se întărise însă, devenea din ce în ce mai puternic, parcă aș fi ieșit din fundul gropii de-a lungul căreia mergeam. Era un lătrat de bucurie, de regăsire, și din cînd în cînd parcă ar fi fost un scheunat de cîine : nu un cîine oarecare, ci Niko, cîinele meu ciobănesc de rasă germană, ce murise cu puțin înaintea mea. Lătratul deveni la un moment dat atît de puternic, încît mă îndepărtai de femeie pentru a mă uita în groapă ; nici urmă de cîine, doar o piatră mare în spatele căreia putea să fie ascuns. Femeia mă mustră, luîndu-mă iar de mînă :

„Nu trebuie să te gîndești la altceva".

Previziunea mea referitoare la o rapidă destrămare se dovedi neadevărată. Deveneam din ce în ce mai sigur pe mine și chiar gîndirea, deși lîncezea, era mai continuă și mai coerentă. Mergeam în rînd cu toată mulțimea aceea.

După cîte îmi relatase femeia, am înțeles că mă trezisem într-un loc oarecare din lumea aceea a morților (ea îmi interzicea însă să le spun morți) ; în spate sau în față, nu știam să mă orientez corect, în sfîrșit, pretutindeni se întindeau spații vaste în care renășteau mereu alți oameni ce se alăturau celor în mers ; de exemplu, tot drumul parcurs de femeiușca aceea enervantă înainte de a da peste mine. Noțiunea de în spate sau în față erau doar presupuneri, fiindcă mergeam cu toții oarecum în aceeași direcție, fără a întîlni pe cineva care să vină din partea opusă, deși nu toți urmau același drum. Nenumăratele pajiști întinse între colinele muntoase și gropi ofereau căi de acces diferite. Fiecare mergea pe cîte un drum, direcția rămînînd aceeași ; totuși, împrăștiindu-se și despărțindu-se, drumurile se îndepărtau unul de celălalt. Și așa trebuie să fi fost, fiindcă așa cum am observat după cîteva ore de mers, dacă mă desprindeam de un grup pentru a merge mai repede pe o potecă mai puțin aglomerată, nu-i mai întîlneam pe oamenii aceia. În afara cîtorva cazuri, nu se stabileau relații de nici un fel între indivizi, și nu exista întîlnire care să dureze mai mult de o oră. Trebuie să adaug că durata unei relații prelungite peste această limită mi se părea de neacceptat, ea nefăcînd decît să sporească oboseala morții. Terenul fiind foarte accidentat, după cum v-am spus, nu ne dădeam seama de spațiul ce se întindea înaintea noastră ; peisajul era însă mereu același, astfel încît avui impresia că mă aflu pe o imensă

întindere în genul taigalei siberiene. Nu așteptați de la mine relatarea vreunor întîmplări din lungul meu drum. Mai întîi fiindcă nu mi s-a întîmplat nimic cu adevărat interesant, nimic ieșit din comun : fiecare etapă a drumului semăna cu cea anterioară. Memoria mea, slăbită la maximum, nu mai înregistra decît puține amintiri, și chiar astăzi nu mi-au mai rămas în minte decît lucruri absolut generale. Aș putea să inventez, dar nu mă trage inima ; nici nu știu dacă aș mai putea s-o fac cu adevărat. Mi-au revenit unele facultăți, dar nu și fantezia, care mi se pare total inertă.

Deși îmi revenisem fizic, eram obosit din punct de vedere mental, incapabil de a urmări și a formula un raționament. Tot așa cred că erau și cei ce mă întovărășeau. În schimb, nu știu ce simțeau ceilalți, dar îmi dispăruse orice urmă de oboseală fizică. Înaintam fără nici un efort. Cîteodată, drumul din fața noastră se aglomera ; se întîmpla însă să ajungem în regiunea unor coline muntoase, cratere și pajiști, fără a întîlni pe nimeni ; mersul ne devenea mai sprinten și dădeam imediat iarăși peste un val de oameni. Prima impresie pe care o avusesem, că s-ar merge în grupuri, se dovedi neadevărată. Pe porțiunile unde lumea se rărea puteai distinge indivizi izolați sau perechi singuratice, ce se iveau de pe undeva lateral sau din adîncurile gropilor. Se respira ca și pe pămînt ; alte nevoi fizice nu aveam (să mîncăm, de exemplu), nici dureri sau suferințe care să necesite îngrijiri ; aveam însă nevoie de somn. Nu existau, bine-

înțeles, case sau adăposturi, care nu ne-ar fi folosit la nimic, ci doar natura în sine. La un moment dat, toți trebuiau să se oprească, deși n-aș putea spune că se lăsa noaptea, deoarece lumina de care v-am vorbit rămînea mereu aceeași. În grupuri sau singuri, mai întotdeauna însă în grupuri, ne căutam o bucată de pămînt uscat. De fapt, umezeala nu ne producea nici o neplăcere, dar mai păstram un fel de inhibiție mentală, amestecată cu senzația de a fi un fel de hidrofili, în așa fel alcătuiți încît ne puteam îmbiba cu o materie lichidă care să ne dizolve și să ne anihileze. Întotdeauna găseam terenul potrivit. După discuțiile despre care vă voi relata imediat, ne lungeam pe jos și cădeam într-o stare de inconștiență, ce semăna atît cu somnul cît și cu moartea, deoarece nu aveam vise și nu ne dădeam seama că dormim. Această pieire, ca și cea dintre moarte și renaștere, ținea o perioadă de timp imposibil de calculat de fiecare dată. Ne trezeam brusc, ca și prima dată, pentru a porni din nou la drum.

După cîteva etape, mi-am dat seama de o altă impresie greșită căpătată la început. Nu era adevărat că peisajul rămînea neschimbat. Era același, dar mereu variat, pe anumite porțiuni era înfloritor, deschis, plin de păduri, plăcut ochiului, în alte părți devenea stîncos și arid. Uneori se lărgea foarte mult ; fîșiile de iarbă deveneau pajiști întinse, presărate cu boschete, iar în depărtări înălțimile căpătau aspectul misterios al unor munți adevărați. Și nici toate torentele de pe fundul gropilor nu

erau secate. Uneori întîlneai cîte unul în care curgea apa. Dar n-aș putea spune că priveliștea se schimba în mai bine. Mai binele și mai răul se alternau pe un fundal de uniformitate. În ansamblul lui nu te puteai bucura de un peisaj atît de monoton ; îți putea face plăcere doar cîte un amănunt, concentrîndu-ți atenția pe coroana unui copac, pe o bucățică de pămînt acoperită cu flori, sau pe un lucru oarecare. Regăseam în felul acesta ideea variației infinite. Descopeream că am capacitatea viziunii analitice asupra lucrurilor, ceea ce nu realizasem în romanele mele, după cîte mai puteam să-mi amintesc, și regretam asemenea neglijență.

Din amintirile vagi ale acelui timp, nedefinit ca durată, o mică întîmplare nu s-a contopit cu celelalte, doar fiindcă a fost prima dintr-o serie de întîmplări asemănătoare ce au urmat. Mă săturasem pînă peste cap de femeiușca aceea care, în opoziție cu indiferența celorlalți, se agățase de mine, ca și de însoțitorul ei, grăsunul ce rînjea mereu în spate și cu care se dușmănea. Nu înceta o clipă să vorbească, nu-mi dădea de loc drumul mîinii ; își accentua discursurile cu mîna ei micuță care îmi rîcîia în palme. Eram teribil de enervat din cauza gîdiliturii aceleia, dar nu reușeam s-o potolesc. Dacă grăbeam pasul, venea și ea tropăind scurt pe piciorușele ei, fără a se plînge, și continuînd cu rîcîiala. Mă uitam la ea numai cu coada ochiului ; slăbuță, osoasă, plină de energie, poruncitoare, cu ochi de obsedată. Îmi evoca femeile misionare ce

propovăduiesc religia sau fac opere de caritate, sau pe fanaticele, acuzatoarele, neobositele instigatoare, ţînţarii aceştia travestiţi în oameni, mai rele decît omonimii lor bărbaţi. Indiferent de ceea ce aş fi gîndit în timpul vieţii mele, acum mă simţeam teribil de scîrbit. Cu vocea ei ca un bîzîit de ţînţar, ce mă tutuia de-a lungul unor interminabile discursuri pe care căutam să nu le mai ascult, dar din care, împotriva voinţei mele tot auzeam cîte ceva, continua să repete aceleaşi fraze din repertoriul ei. De exemplu : „Trebuie să-ţi păstrezi credinţa", „Ştiu de ce eşti trist, credinţa ta nu-i încă deplină, fără credinţă omul e sortit suferinţei", „Duşmanii noştri sînt tristeţea şi îndoiala", „Dar alături de tine voi fi eu şi ochii tăi vor putea vedea", „Ne aşteaptă fericirea", „Uită trecutul şi gîndeşte-te doar la viitor". În starea în care mă aflam, nu reuşeam să înţeleg nici sensul şi nici scopul acestor fraze, ce-mi provocau doar un fel de greaţă, ca şi cînd aş fi fost ţinta unor dorinţe obscene. Între timp, omuleţul din spate, cu vocea lui nu de ţînţar, ci de şoarec, o întrerupea cu obişnuitele lui refrene : „Paşte murgule...", „Ih, ihî", „Hai să ne veselim", „O să vezi tu, prostule", „O să tot mergi aşa", „Dacă nu te duci pe copcă pînă atunci".

Povestea s-a prelungit toată ziua. Cînd în sfîrşit ne aşezarăm pentru a petrece, hai să-i zicem ca pe aici, noaptea, profitai de un moment în care femeia pipăia cu mîna pămîntul ca să fie sigură că este uscat, mă amestecai într-un alt grup, pe după o ridicătură, şi n-o

mai văzui niciodată. Mai tîrziu am observat că oriunde mă duceam exista întotdeauna cineva, femeie sau bărbat, tînăr sau bătrîn, ba chiar şi copil, care să-şi asume rolul de a propaga credinţa în viitor, fără a fi în slujba cuiva, după cîte am aflat ; adeseori se lua după ei cîte un parazit opozant, chicotind şi batjocorind. Misionarii morţi treceau de la un grup la altul, agăţîndu-se de cine puteau ; eu nu-i puteam suferi şi mă purtam chiar grosolan cu ei, pentru a-i îndepărta încă de la primele cuvinte. Deşi cu mintea încă slăbită, nu m-am pretat la spectacolul luptei dintre bine şi rău pe care-l dădeau fiinţele acelea dezgustătoare.

Dintre primele observaţii făcute, şi poate una din cele mai importante, mi se confirmă neliniştea încercată imediat după dezmeticirea mea, referitoare la lipsa de substanţă a corpului, menit să se disperseze. Cu regularitate, sub privirile mele, vedeam dispărînd nenumăraţi oameni ; nu ştiu cîţi piereau pe zi, deoarece nu puteam cuprinde cu privirea decît mici sectoare ale unei lumi de o vastitate necunoscută. Dispariţia survenea treptat. Încă din primele clipe mă frapase, după cum v-am mai spus, gradul diferit de reliefare în spaţiu a corpurilor ; unii indivizi erau normali, alţii însă, mai puţini la număr, erau palizi, înceţoşaţi, ca şi cînd n-ar fi fost luminaţi în egală măsură. O dată ce deveneau aşa, nu-şi mai puteau reveni ; pierdeau mereu din contur ; fără a fi bolnavi, densitatea corpurilor lor slăbea din ce în ce mai mult. Intrau astfel într-o stare de descompunere, fără a le mai putea distinge în-

fățișarea, care și așa se deforma prin dizolvarea lor. Poate că greșesc spunînd că nimeni nu-și mai revenea, deoarece mă bazez numai pe cazurile văzute de mine în timp ce mergeam, fără a urmări o evoluție a lor în întregime, dar cred că așa era. Mereu mi se întîmpla să văd pe cîte unul din ei în ultima fază a destrămării sale, ce avea loc în general la trezirea din somn, dacă putem să-i spunem somn, ca și cînd procesul descompunerii s-ar fi accelerat în acel răstimp. Asta mă face să cred că intervalele acelea de somn erau mult mai lungi decît gîndeam noi, total diferite de nopțile de pe pămînt. Mulți îndeplineau deci, în timp ce alții se ridicau și-și reluau drumul, o a doua moarte ce nu mai impresiona pe nimeni, deoarece, prin veșnica schimbare de grupuri nu reușeam să ne deosebim între noi și nu știam cine este cel care urma să dispară. De la primii pași dădeam peste corpuri atît de descompuse încît nu mai aveau trăsături de nici un fel ; trebuie să adaug însă că nu erau respingătoare, ci dimpotrivă, și dacă am întrebuințat cuvîntul „descompunere“ e fiindcă nu eram în stare să inventăm un limbaj corespunzător noii noastre existențe. Să nu credeți că arătau ca niște cadavre ce putrezesc în aer sau în morminte. Se vedeau niște pete albe, limpezi, semilichide, semigazoase, un fel de ceață gelatinoasă topită pe pămînt, și devenite atît de transparente încît se putea zări ce era sub ele, primulele, merișorii, viorelele ; îți sugerau foarte vag și contururile unei figuri fanteziste omenești devenită parte a naturii înflorite. Nu

răspîndeau nici un miros. Unele pete reduse la minimum puteai nici să nu le observi din mers, cu excepția celor care aveau o poziție favorabilă, cum e de pildă iarba rară într-un deșert de nisip ; alteori substanța rămasă strălucea în lumină. Deși mai erau acolo, te puteai îndoi ; gîndiți-vă la unele porțiuni de pămînt scurmat, ale căror adîncituri și șanțuri par a închipui un corp inexistent, numai că aici era unul adevărat. Puteai culege o floare de pe locul acela fără să întîmpini nici o rezistență. Pînă la urmă rămînea doar o pată umedă, puțin înspumată, pe care pămîntul o sugea cu repeziciune. Luați bine seama la toate acestea, deoarece pentru noi era o preocupare majoră. În jurul fiecărui corp dizolvat perorau femeiuștile și omuleții mînioși. Eu nu simțeam nici o tendință spre dizolvare, ci din contra, deveneam tot mai puternic, dar n-aveam de unde să știu ce mă poate aștepta într-o bună zi.

Faptele pe care vi le povestesc erau toate înăuntrul puterii mele de a vedea ; în schimb, un lucru inexplicabil îmi rămînea mereu în afara ei. V-am spus că auzisem, din primele clipe, cum lătra, parcă a chemare, cîinele meu și că mă aplecasem chiar să privesc într-una din gropi, crezîndu-l la cîtiva metri de mine. Tăcuse o vreme, dar începuse din nou ; îl auzeam din ce în ce mai des ; acum lătra aproape tot timpul, ca în nopțile cu lună de pe pămînt. Niko însă nu era singur. Lătrau și alți cîini, îi deosebeam de-al meu, iar oamenii deveneau neliniștiți auzindu-i. Mergeam înconjurați de larma aceasta, cînd mai aproape, cînd mai de-

parte, ca în țara mea cînd gonești pe zăpadă urmărit de haite de lupi nevăzuți. Uneori ajungeau foarte aproape, dar nu-i puteai surprinde nici dacă mergeai fără zgomot pînă la o cotitură pentru a te întoarce apoi brusc, sau dacă dădeai fuga să privești după un tufiș ori după o piatră. Nu erau glasuri dușmănoase, sunetul lor era chiar afectuos și rugător, dar ne întrerupeau încontinuu șirul gîndurilor, pe care și-așa le formulam cu greutate.

XII

N-aș vrea să aveți impresia că, încercuiți de lătratul cîinilor, alcătuiam o lume de umbre tăcute. Viața era relativ plăcută, deoarece nu aveam nici un fel de nevoi ; nu ne chinuia nici frigul, nici foamea, nici setea ; apa și fructele sălbatice făceau parte din decor. Nu cunoșteam boli ori suferințe, în afara unei senzații de vlăguire, de gol sau de rătăcire a minții, dar cu care ne obișnuisem. Cu o singură excepție, despre care vă voi spune imediat, sentimentele sau amintirea acestora erau atît de slabe încît semănau cu atonia. Dorințele sexuale erau anihilate chiar și la tineri ; bărbații și femeile erau elemente neutre ale unei aceleiași mulțimi uniforme ; aceeași indiferență o aveam și pentru persoanele iubite rămase pe pămînt. Nu se formau nici prietenii stabile, nici simpatii trecătoare ; nu aveam preferințe, nu stabileam relații între noi, deoarece, fiind într-o continuă mișcare, ne lipsea timpul. Rămîneam niște necunoscuți, unul pentru celălalt, și asta chiar doream ; dacă cineva se prezenta celorlalți cu un nume oarecare, de persoană ilustră sau obscură, gata să-și poves-

tească trecutul (lucrul se întîmpla numai cu noii veniţi), nu găsea pe nimeni dispus să-l asculte. Una din puţinele reguli oarecum morale ale acelei societăţi mi se pare a fi reprobarea celui ce încerca să se prezinte, cît de puţin, ca şi cînd ar fi vrut să-i încarce pe cei din jur cu o greutate prea mare pentru puterile lor. Era ca şi cum ai fi vorbit unui om adormit despre nişte afaceri încurcate, sau i-ai citi un text dificil unui bolnav sau unui bătrîn decrepit. Astfel încît despre ce fusese odată pe pămînt nu se vorbea ; singura senzaţie ce o mai păstram era cît de împovărătoare fuseseră dragostea, afecţiunea, admiraţia, amintirile, cunoaşterea şi înţelegerea celorlalţi, lucruri pentru care încercam acum o repulsie instinctivă. Dar poate că această repulsie nu avea altă cauză decît slăbiciunea noastră fizică. Am făcut şi eu greşeala de a vorbi despre mine ; imediat după ce am scăpat de femeiuşca aceea odioasă, am spus : „Eu, care sînt Dostoievski..." Vorbele mele au fost primite cu aceeaşi indiferenţă, de parcă aş fi spus : „Eu, care am fost cizmar..." ; am aflat mai pe urmă că în spatele indiferenţei se ascundea în aceste cazuri şi plictisul, enervarea şi chiar dezgustul. Pentru moment am rămas rău impresionat, şi m-am gîndit că nu făcea, într-adevăr, să fi scris atîtea cărţi şi să fi pătimit pentru ele atîta ; dar mi-a trecut ; nu aveam nici motive şi nici dorinţa de a cultiva pasiuni. Îmi vine acum să rîd de poeţii care şi i-au închipuit pe Ahile sau pe Vergiliu, după moartea lor, ca pe nişte monarhi puternici, înconjuraţi de o mulţime de curteni.

Nu aveam de făcut nimic altceva decît să vorbim, să discutăm, ca nişte necunoscuţi în public, nu despre noi şi despre trecutul nostru, ci despre situaţia în care ne aflam cu toţii. Ne cheltuiam astfel toate forţele, fără a mai fi apţi de altceva. Un singur sentiment ne stăpînea. Nu era vorba de un ataşament faţă de propriile noastre persoane, lipsite de nume, care de fapt nu mai existau, nici de dragoste de viaţă ; era frica de moarte, de moartea văzută acolo, de pieirea ce nu lăsa nici măcar un cadavru în urma sa. Toţi deveniserăm filozofi şi teologi, unica noastră ocupaţie era vorbitul, după cum păsările de curte nu fac altceva decît să ciugulească de pe jos. Discuţiile acestea îndîrjite erau totdeauna nereuşite din cauza lîncezelii ce ne cuprinsese minţile. Cu greu se putea termina o discuţie, deoarece pierdeam firul, o luam razna, rămîneam cu fraza neterminată şi atunci imediat intervenea un altul, şi apoi un al doilea şi un al treilea, încît ne era foarte greu să mai reluăm firul subiectului în acelaşi grup. Teoriile erau numeroase şi contradictorii, deşi simplificate s-ar putea reduce doar la cîteva ; dar nimeni nu le simplifica, şi pînă la urmă rămîneam încurcaţi în amănunte. Din cîte v-am povestit, aţi înţeles poate că nici o teorie nu-şi avea reprezentanţii ei, o şcoală sau un loc de cult ; n-aveam timp de asemenea individualizări ; instabilitatea noastră ne făcea să reluăm ca atare o discuţie dintr-un grup de necunoscuţi şi s-o ducem în grupul următor de necunoscuţi. Era, mai degrabă, un fel de înşiruire monotonă de argumente des-

personalizate decît o ciocnire între gînditori individuali, ce se producea peste tot, pe terenurile ierboase, pe marginea vreunei gropi, oriunde erau oameni, la fel cum foșnesc ramurile acolo unde există vegetație. Purtate parcă de vînt, discuțiile treceau de la un grup la altul, din gură în gură, fără să se schimbe vreodată. Nu exista un gînditor care să fie superior altora, nimeni nu avea autoritate și nimeni nu era ascultat ; exista o totală democrație a gîndirii. Tot timpul petrecut în tovărășia aceea s-a scurs într-o convorbire întreruptă doar de așa-zisul somn. Și în vreme ce noi vorbeam, se agitau în jurul nostru unicele ființe pe care le distingeai în mulțime, omuleții și femeiuștile spurcate, exaltînd sau batjocorind credința.

Deși discursurile însoțitorilor mei, ca și ale mele, erau stufoase, plictisitoare și mereu întretăiate, adevărate maimuțăreli de oratorie, le-am auzit atît de des încît adunate laolaltă aș putea reconstitui cîteva din acele teze, în întregime. E semn bun : n-aș fi putut să fac asta în timp ce eram, dați-mi voie să spun, acolo jos ; să nu credeți însă că oricare altcineva ar fi putut exprima cu claritate ceea ce gîndea, cum pot face eu doar acum.

Cauza principală a dezbaterii aceleia continue o alcătuia destrămarea și dispariția corpurilor. Unii susțineau că nu era vorba de o moarte adevărată. După ei, corpurile renășteau într-o a treia lume pentru a treia oară, lume imposibil de descris, deoarece ne lipsea orice experiență, orice revelație.

„Sigur că da ! spuneau ei mînioși. Cum puteți crede că o ființă în carne și oase devine lichid, abur, o pată umedă pe pămînt și la sfîrșit nu mai rămîne nimic ? Nu se distruge nimic în natură, și deoarece corpul dispare în totalitate, înseamnă că el se reface altundeva ; e ca un lichid ce alunecă deasupra unui material bine întins ; se decantează și dispare, dar continuă să rămînă dedesubt. Asta-i doar unul din argumente. Dar faptul că după moarte am deschis ochii în această lume deodată, în chip misterios, fără a ști cum s-a întîmplat, nu e o dovadă suficientă că noi nu murim niciodată, deși trecem prin încercări atît de cumplite ? Ne amintim cu toții cît e de groaznic să mori, cît de chinuitor e, și totuși iată-ne aici, mai vii ca oricînd. Și dacă ceva inexplicabil se produce o dată, de ce nu s-ar putea și a doua oară ? Nemurirea e dovedită ; asta ar trebui să ne vindece de frică pentru totdeauna. Făcînd comparație între felul de a muri pe pămînt și maniera în care dispar tovarășii noștri de aici, vedem foarte clar că ne aflăm într-o lume mai bună. Nu există suferințe sau agonie, doar o dispariție lipsită de dureri, pașnică, chiar frumoasă, fără chinuitoare rezistențe, ca și ceața risipită de vîntul slab al dimineții ; se poate nega progresul ? Oamenii dispar fără a lăsa în urma lor vreun cadavru..."

„Tocmai asta dovedește contrariul, spuneau opozanții. Faptul că acum corpul dispare din lume înseamnă că e vorba de o moarte într-adevăr totală, fără a mai avea parte de acel in-

terval neaşteptat şi stupid, în care ne aflăm acum, cînd nu sîntem nici morţi, nici vii."

„Ceea ce voi numiţi interval, a survenit pe neaşteptate : aţi fost de acord. Faptele v-au dezminţit o dată spusele, o vor face şi a doua oară."

„Nu, spusele noastre n-au fost dezminţite. Nu facem decît să prelungim în mod zadarnic şi fără plăcere viaţa de mai înainte. Sîntem o rămăşiţă a materiei, reziduurile unei stări de agregare ; ne-a mai rămas doar puţintel suflet ; într-un mormînt mai mare decît am fi crezut, pieirea lui va fi desăvîrşită. Şi de ce ar fi această a doua moarte mai bună decît cea pe care am îndurat-o ? De acord, e fără dureri, liniştită, fără rezistenţă ; dar asta pentru că nu-i decît sfîrşitul a ceea ce nu mai are o existenţă reală. Foarte bine aţi spus, ca o ceaţă suflată de vînt. Oare ceaţa suferă, se plînge ?"

„Va trebui să admiteţi cel puţin că dispariţiile acestea nu pot fi explicate ; sau explicaţi-le voi dacă puteţi."

„În natură, totul e inexplicabil."

„Dar legile rămîn aceleaşi. De exemplu, nimic nu dispare. Dacă dispare ceva, atunci e vorba de o minune ; iar minunea presupune pe cineva care s-o îndeplinească. Devine evident elementul supranatural. Aţi văzut pe pămînt dispărînd vreun corp ? Şi ce aţi fi avut de spus dacă s-ar fi întîmplat asta ?"

„Fiecare natură îşi are legile ei, tot aşa şi asta de aici. În lumea cealaltă aveam alte legi, tot atît de nepătrunse."

„Şi ce puteţi spune despre progresul pe care simţim cu toţii că l-am făcut trecînd dintr-o lume într-alta ? Nu observaţi că urcăm o scară, potrivit unui plan, căruia nu-i cunoaştem substratul final ?"

„Şi în ce mod stăm, mă rog, mai bine decît înainte ?"

„Atunci, n-are sens să mai discutăm ; a nu recunoaşte că lucrurile stau mai bine e prejudecată şi reacredinţă. Toţi oamenii cinstiţi de aici simt că au devenit mai viguroşi, mai perfecţi, mai apropiaţi de scopul final. Înainte ne chinuiam, sufeream de foame şi de frig, oboseam dacă mergeam mai mult de-o oră, sau de zece, nu contează, ne copleşeau bolile, bătrîneţea, teama de moarte, de neant sau de lumea de dincolo, nu puteam trăi fără case, paturi, soţii, copii, dragoste, bani, succese ; ce-au devenit acuma toate aceste lucruri inutile ? Am obţinut aici o detaşare, absenţa nevoilor, puterea de a ne mişca mereu doar într-o singură direcţie, îndreptîndu-ne spre salvare, am devenit cu toţii egali ; sînt semne care ne arată că străbatem o ultimă etapă spre viaţa adevărată."

„Din contra, asta înseamnă reacredinţă, cînd iei drept progres rămăşiţa de viaţă pe care o mai avem, complăcîndu-ne să devenim spumă. Dacă moartea era o jignire, această repetare fără rost a ei e o dublă jignire. Mai şi minţiţi : ştiţi şi voi că sînteţi morţi, chiar dacă natura v-a impus o scurtă supravieţuire de cadavre vii."

Aș putea continua în felul acesta la infinit, întocmai ca tovarășii mei de drum ; discuțiile se repetau precum foșnetul veșnic al pădurii. Toate argumentele se puteau reduce de fapt doar la două : „Dacă mai trăim încă după moarte, înseamnă că sîntem nemuritori și că vom trăi în vecii vecilor", sau : „Ne-am învins moartea, sîntem niște ființe dezorientate, care vom sfîrși prin a muri". Aceste idei contradictorii dădeau loc la fel de fel de interpretări, la poziții de mijloc, mai puțin radicale sau nesigure ; nu pot însă să le enumăr pe toate.

Mișcarea continuă a indivizilor în grupuri nu-mi dădea voie să urmăresc dacă un adversar al uneia din idei continua s-o susțină sau dacă, trecînd în alt grup, nu devenea adeptul celeilalte idei, așa cum ramurile unui copac nu cunosc decît sunetul mereu schimbător al vîntului. Nu am avut ocazia să ascult de două ori pe un același individ, deci n-am putut controla coerența oratorilor. Nici nu putea fi vorba de o adevărată coerență. Oamenii erau sau încăpățînați, sau schimbători. Vă întrebați, probabil, dacă participam și eu la discuțiile acelea. Vă răspund rușinat că da. Parcă m-ar fi îndemnat la vorbă aerul pe care-l respiram ; nu eram capabili de tăcere. Dar rușinea o simțeam și atunci, și mă pot mîndri că am vorbit mai puțin decît majoritatea celor de acolo. Adesea reușeam să merg cîțiva kilometri în tăcere. Poate că în toată amestecătura aceea erau cîte unii care mai și tăceau, dar nu-i puteai deosebi în gălăgia generală. Trebuie să mărturisesc sincer : tăcerile mele intermitente

nu proveneau dintr-o noblețe morală autentică. Nimeni din noi nu mai avea noblețe morală. Dar îmi dădeam seama că vorbind nu spuneam nimic mai de soi și nici nu ajungeam la vreo concluzie față de alții ; făceam zgomot și atît. Mi-aminteam cu greu și fără nici o strîngere de inimă existența mea terestră, dar nu puteam uita că fusesem cineva. Decît să vorbesc ca un nou-sosit celor ce de-abia soseau și ei, preferam să tac, să rămîn fără nume, egal cu ei ; dacă vorbeam, vedeam și mai limpede că nu aveam succes și, departe de a mă consola faptul că tuturor li se întîmplă la fel, mă simțeam umilit și înciudat. Dar nici măcar sentimentul acesta nu reușea să dureze acolo. Fără a le îmbrățișa cu totul, din instinct înclinam spre părerile negativiste. Nimerisem într-o lume slabă, sterilă și neputincioasă ; nu-mi plăcea viața aceea, dar îmi repugna ideea unei dizolvări, și totuși mă puteam aștepta și la asta.

O altă problemă de discutat era motivul mersului nostru continuu. Într-adevăr, una din două : sau călătoria avea o limită, și ne îndrepta către un anume loc, neștiut încă de nimeni ; sau sfîrșitul era de fapt acea destrămare a corpurilor la care asistam la orice pas, fie că prin aceasta cîștigam o a treia renaștere, fie că însemna neantul. Dacă destrămarea era destinul nostru comun așa cum, gîndind prin analogie, toți oamenii de pe pămînt pînă la urmă mor, atunci mersul nostru era lipsit de sens. Mai bine să fi stat jos și să fi așteptat. Dar lucrul acesta era imposibil ;

mergeam cu toţii şi noii sosiţi se integrau curentului ; a te opri era contrar firii, şi credeam poate că aşa ne grăbeam dispariţia. Apărătorii credinţei admiteau existenţa unui mister, un mister care evident era în folosul nostru. Tocmai fiindcă părea atît de zadarnic, mersul acesta trebuia să aibă un scop ascuns, o ţintă sigură deși îndepărtată. Lipsa unei motivări a mersului aceluia nesfîrșit, ce alcătuia de fapt baza naturală şi instinctivă a unei societăţi de oameni ca noi, era contrarie raţiunii şi oricărei logici : nimic nu se întîmplă zadarnic.

„Nu mai sîntem oameni, sîntem doar morţi, strigau cei lipsiţi de credinţă. Frumoasă societate alcătuim. Mergem înainte ca niște automate ; fără voia noastră ne tîrîm pașii, unul după altul, apoi ne întindem să dormim și pînă la urmă dispărem, dizolvîndu-ne."

„Tocmai fiindcă e fără voia noastră, cineva sau ceva ne determină să mergem cu un anumit scop."

După părerea celor credincioşi, nu toţi trebuiau să urmeze acelaşi parcurs. Deşi unii se lichefiau, majoritatea aveau să ajungă la capăt prin propriile lor mijloace ; misterul se va lămuri atunci grație unei minunate revelaţii. A te dizolva sau a merge, acestea erau cele două căi prin care ajungeai la acelaşi rezultat : nemurirea. De neînţeles rămînea de ce unii apucau pe o cale, iar alţii pe alta ; poate că dispariţia era doar o grăbire ce se datora unui privilegiu ascuns. Peisajul însuşi era o mărturie a înaintării lente dar continue spre locuri fericite. Într-adevăr, natura se schimba în jurul nostru. Devenea din ce în ce mai frumoasă, prin schimbări abia vizibile, în fiecare zi apărea o nouă floare, o frunză în plus, un colorit de un verde mai strălucitor ; chiar şi lumina se intensifica, deoarece ne îndreptam spre sursa ei. Pentru a ne convinge că mergeam de la bine spre mai bine, nu trebuia să comparăm priveliştea cu cea de ieri, ci cu cea lăsată în urmă la sute sau chiar mii de kilometri. La aceste argumente cei fără credinţă ridicau din umeri şi spuneau că numai un halucinat putea să observe înfrumuseţări în peisajul acela uniform, atît de monoton şi de mărginit, învăluit în culoarea bolnăvicioasă a icterului. Credincioşii îi făceau atunci insensibili, grosolani, incapabili să sesizeze nuanţele frumosului din natură ; iar omuleţii şi femeiuştile, ce repetau într-una „Paşte, murgule", îngerii negativişti se dezlănţuiau ca niciodată în momentele acestea de laudă a naturii. Strigau : „Ce frumuseţe, ce splendoare, un adevărat paradis", se roteau pe călcîie, se băteau cu mîinile pe burtă şi ţipau ascuţit ca păsările.

„Doar la sfîrşitul drumului vi se va revela misterul călătoriei noastre !" strigau credincioşii. Cum ? De către cine ? Era clar că toate aceste discuţii presupuneau o altă întrebare : exista sau nu exista Dumnezeu ? Pentru unii, tot ce se întîmpla era un răspuns clar la aceste întrebări : ce mai voiau altceva ? Eram morţi de-a binelea, ne aflam pe lumea cealaltă, dar

de Dumnezeu nici vorbă. Dacă nu-l găseam nici după moarte, unde era să-l mai căutăm ?

„Nu, nu, vă rog", li se răspundea. Știm că pînă acum nu s-a arătat. Chestiunea se pune doar aparent în termenii de pe pămînt : era invizibil acolo, e invizibil și aici. Dar dacă stai să te gîndești, problema e de fapt rezolvată. Semnele vizibile ale dumnezeirii sînt atît de multe, încît nu mai încape nici o îndoială. Îl simțim lîngă noi".

(Răspunsul : „Nu simțim nimic".)

„Dacă n-ar exista Dumnezeu, am fi morți și gata. În schimb, pînă la proba contrarie, în starea actuală în care ne găsim, noi am învins moartea (desigur că nu e meritul nostru), ne-am regăsit vii".

(„O să mai stăm de vorbă cînd veți începe să vă dizolvați.")

„Cum explicați atunci tot ceea ce se întîmplă, dacă n-ar exista Dumnezeu ? De cînd am murit și pînă acum totul n-a fost decît minune. Agonizezi, te stingi, ca să deschizi ochii într-o lume pe care n-o bănuiai ; explicați asta, dacă puteți, doar cu legile naturii."

(„Ce știm noi despre legile naturii ? Abia cunoaștem pe cele cîteva de pe pămînt ; pe cele de aici cu atît mai puțin.")

„Ciudată natură și asta, în care te naști deja adult, cu același corp creat parcă pentru a doua oară, dar pe care l-ai lăsat de fapt să putrezească sub pămînt."

(„Lucruri evident nemaiîntîlnite, dar care nu probează nimic.")

„Ei, hai ! continuați, spuneți-ne cine a făcut lumea asta în care am intrat, dar care seamănă cu cealaltă doar ca stadiu de tranziție."

(„Obișnuitul argument, mult prea mărunt și depășit : dacă lumea există, înseamnă că a creat-o cineva. Nici un filozof nu l-ar lua în serios.")

„Peste tot întîlnești numai minuni. O primăvară veșnică, copaci, flori, frunze, nici o floare veștedă, nici un trunchi uscat, nici o frunză îngălbenită."

(„Într-adevăr, totul e nemișcat, în afară de noi ; moartea e verde, galbenă, roșie, o moarte înghețată.")

„Dar lumina, care nu știm de unde vine ? O sursă trebuie să existe. Și corpurile care se dizolvă fără urme ? Dacă ați fi văzut așa ceva pe pămînt, ați fi căzut în genunchi."

(„Trebuie să recunoaștem că e un mod foarte original de a putrezi.")

„Dar cîinii care ne urmăresc pretutindeni de foarte aproape, fără ca cineva să-i poată vedea ?"

(„Chiar așa. Arătați-ne un cîine. Poate că într-o zi ni-l veți putea arăta pe Dumnezeu.")

„Dar cum se poate concepe lungul drum la care am pornit fără cineva care să ne miște, atrăgîndu-ne și dorindu-ne la sine ?"

Atunci se auzi un cor de voci :

„Am luat-o de la capăt".

Există, nu există ; o mare parte din argumentele de pe pămînt, dar nu toate, erau folosite la întîmplare, fără nici un discernămînt, de nu mai înțelegeai nimic. Unii, mai prudenți,

erau de părere că, pentru a discuta în cunoștință de cauză, ar fi trebuit să auzim și să reînviem pentru a doua oară, dar părerea, aparținînd doar cîtorva spirite critice, nu prea era luată în seamă. Imensa majoritate dorea o rezolvare imediată. Îmi dau seama însă acum că am trecut ceva cu vederea. Eu am mers întotdeauna în grup, și nu rămîneam singur decît numai pentru un moment, cînd treceam dintr-un grup într-altul, și ați dedus, probabil, că toți făceau așa. Dar, dacă vă mai amintiți, v-am spus la început, uitînd apoi să reiau ideea, că existau și singuratici, bărbați, femei, copii ; da, erau și copii. Puteau fi văzuți acolo unde terenul devenea o pajiște, de exemplu ; se răspîndeau pe ea spre înălțimile din depărtări, fără a se apropia unul de celălalt, dornici de a scăpa de tovărășii și zgomote. Mult mai rar erau perechi. Dar, mai înainte de a vorbi despre aceștia, trebuie să fac o digresiune.

Am arătat că în discuțiile despre Dumnezeu erau folosite aproape toate argumentele pămîntești, dar nu chiar toate ; lipseau cele de natură morală. Nimănui nu-i trecea prin minte că ne așepta o recompensă sau o pedeapsă, că ar exista infernuri, paradisuri, purgatorii, urmînd să fie răsplătiți fiecare după faptele sale. Nu exista nici măcar noțiunea de judecată, iertare sau condamnare, și lucrul își avea o motivare a sa : nu mai exista ideea de bine sau de rău, nici pentru viața pămîntească, nici pentru cea de acolo. Asta nu însemna că după o reflectare am fi respins ideea unei morale, a binelui sau a răului, ci pur și simplu

că ne dispăruse din minte și nu poți reflecta asupra unei idei care nu mai există. Alternativa era aceasta, a supraviețui sau a dispare, soarta urma să fie egală pentru toți, orice ar fi spus sau gîndit despre suflet sau despre Dumnezeu. Oare era corect să spui : a gîndi ? Nu mai existau nici greșelile gîndirii, a crede sau a nu crede, și pentru că vorbeam fără să mai gîndim. V-am spus că totul părea un foșnet ; eram avîntați, dar fără continuitate și coerență. Opiniile erau impersonale și se schimbau de la un grup la altul, așa cum îi venea fiecăruia pe limbă ; un foșnet, nu un raționament, dar și mînie dezlănțuită împotriva părerii opuse.

Lucruri ca dragostea, care aveau o importanță atît de mare pe pămînt, aici nu mai existau ; dispăruseră din mintea noastră fiindcă dispăruseră și din natură. Trăiam ca niște necunoscuți și nu doream să ne cunoaștem. Nu ne iubeam, dar nici nu ne uram ; fiindu-ne indiferenți unul altuia, nu ne lega decît o iritare și o antipatie de suprafață, cauzate de discursurile noastre contradictorii și mereu întrerupte. Toate acestea le sesizez acum fiindcă m-am întors pe pămînt ; acolo n-aș fi putut să fac asta. N-aș fi putut nici eu să-mi dau seama de lipsa principiilor de morală, dragoste, bine sau rău ; nu puteam să văd că lipsește un lucru pe care nu mi-l mai aminteam și de care nu mai aveam nevoie. Dar, în afară de asta, pot să observ acum că o morală exista printre noi, de alt gen, și fără a purta aceeași denumire.

Două lucruri nemulțumeau în mod obișnuit populația acelor locuri : pe unul vi l-am spus, era cînd cineva își spunea numele, fapt disprețuit și chiar interzis ; celălalt consta în a presupune că denumirile de fantomă, umbră, spectru, spiriduș, strigoi, apariție ascundeau o realitate. Nimeni de acolo nu dorea să semene nici pe departe cu ființele acelea necuviincioase ; în general, eram cu toții oameni searbăzi. A denumi pe cineva sau pe toată lumea, inclusiv pe tine, cu unul din termenii aceia discreditați, pentru a susține cu mai mult succes opiniile negative, era singura mare jignire unanim reprobată, deși reprobarea nu avea nici o urmare practică. Într-adevăr, denumirile acelea nu erau întrebuințate decît de femeiuștile și omuleții care ațîțau la necredință și care aveau darul de a enerva pe toată lumea ; în ceea ce mă privește, mă enervau mult mai puțin decît cei care propovăduiau credința. V-am povestit destule acum pentru a ne putea întoarce la acei mulți sau puțini care mergeau singuri.

Nu m-am apropiat niciodată de vreunul dintre ei, atît din cauza mea cît și din a lor. De aceea nu pot să confirm anumite lucruri care se spuneau despre ei. Nu știu dacă singuraticii aceia îi disprețuiau pe ceilalți, dar știu că ei erau disprețuiți : era unicul caz de ostilitate generală și permanentă, deși nemanifestată altfel decît prin vorbe și gînduri. În sufletul lor, dar fără a o spune, oamenii credeau că aceștia erau singurii care urmăreau să devină

asemănători ființelor acelora scîrboase, pe jumătate moarte, pe care le-am enumerat mai sus. Părerea generală era că ei erau niște nenorociți însemnați, așa cum sînt pe pămînt cocoșații și schilozii, doar că la ei infirmitatea aceasta naturală survenise în timpul trecerii dintr-o viață în alta, mutilîndu-i doar în a doua viață. Infirmitatea consta în păstrarea unor legături anormale cu existența precedentă, continuînd cîte o pasiune nesatisfăcută : amanții dispersați, oamenii uciși, condamnații, umiliții și jigniții, victimele de orice fel, cei ambițioși, decepționații, poeții fără glorie, conducătorii decăzuți, industriașii sărăciți, copiii pe care mama lor nu apucase să-i urască. Neputînd să se destăinuie, urau orice tovărășie și singurul lor gînd era să găsească un locșor de trecere pentru a se reîntoarce pe pămînt. Unii care se depărtau, scăpînd de privirile celorlalți, poate că reușeau. Dintre ei se recrutau pe pămînt, probabil, spectrele, fantomele, spiridușii, strigoii sau alte apariții, care nu existau decît pe acolo. Ei erau sortiți să ducă o existență efemeră. Dornici de a pătrunde și a trăi printre oamenii vii de pe pămînt, obsedați de a se face cunoscuți, de a-i ajuta pe oameni, sau de a-i chinui, povestindu-le și stînd de vorbă cu ei, dar fluizi, incapabili de a ridica o frunză, sau de a formula un gînd, prostiți, urmînd să dispară pentru totdeauna după o existență aparentă.

După un timp începui să cred că discuțiile noastre ascundeau o ciudată disperare, dar că nu ne provocau suferință doar din cauza lipsei

de sensibilitate și a neputinței de a raționa pînă la capăt. Dispersarea exista fără a atinge inima sau creierul, ca o voce care nu găsește urechi care să o audă, sau instrumente care s-o înregistreze. Aveam noi oare inimă sau creier ? Neavînd nevoie de hrană și de apă, nu puteam ști dacă organele mele interne erau tot cele care mă chinuiseră atîta pe pămînt. Aspectul exterior neschimbat părea a spune că da, rațiunea, cît era ea în stare să judece, spunea că nu : nu puteam crede că mai purtam în mine toate lucrurile acelea inutile decît, eventual, numai în mod provizoriu, înainte de moartea absolută, așa cum la bătrîni rămîne organul sexual fără a le mai servi la ceva. Uneori mi se părea că aud un sunet ca de frunze uscate și foi de porumb, și mă întrebam dacă nu cumva eram căptușit cu o materie asemănătoare. Poate că discutînd am fi lămurit aceste senzații, dar nu era permisă nici o destăinuire personală. Mă mai întrebam dacă cineva credea într-adevăr că indivizii care se lichefiau se mai nășteau o dată ; de altfel, convingerile noastre se reduceau la zgomotul cuvintelor ce erau pronunțate pe moment. Exista o diferență majoră între noi și sărmanele spectre defăimate, sau eram doar un popor de spectre ce căutau să-și facă iluzii ? S-ar putea, ba chiar sînt sigur, că eu încerc acum un fel de interpretare a viselor, după ce te trezești. Acum, cînd stau de vorbă cu voi, gîndurile și dilemele mele de acolo apar deformate, deoarece mi-am recăpătat puterea de judecată și logica pămîntească, așa după cum

mi-am recăpătat stomacul, dacă l-am pierdut vreodată. De aceea am fost mulțumit cînd am văzut că pot mînca și bea.

Nu v-am mai spus nimic despre cîini. Toți erau neliniștiți de acele voci, dar cîinele meu era mai rău ca alții, nu se liniștea și nu mă lăsa de loc în pace. Se apropia din ce în ce mai tare. Cînd era în spatele meu, nu mă puteam întoarce la timp ; cînd era în față, pe după un copac, la o cotitură, sau ascuns după un pietroi, nu fugeam destul de repede. Uneori cînd ajungeam pe un teren neted, îi vedeam fluturînd blana de un cenușiu-argintiu în clipa în care fugea în spatele vreunei ascunzători și începea iar să mă cheme.

V-am spus, cred, că peisajul uniform se schimbase puțin pe ici pe colo. Odată, aș spune chiar recent, fără să fiu sigur însă, mă găseam pe marginea unei gropi mari, mai frumoasă și mai adîncă decît în mod obișnuit. Apa curgea din belșug, răsfirată în multe pîrîiașe ce alcătuiau un fel de rețea, cu insule micuțe la mijloc. Malurile, mai degrabă abrupte și surpate, erau acoperite de mușchi și tufișuri de flori, și nefiind nimic uscat, totul era strălucitor, de o perfecțiune ciudată. Pe maluri și pe fund, printre ochiurile de apă, se ridicau copaci asemănători între ei, pe care îi știam ce nume poartă. Mi se păru că nu mai întîlnisem pînă atunci asemenea copaci în drumul meu, deși n-aș putea jura. Erau niște meste-

ceni cu trunchiul alb ; vă dați seama că-i cunoșteam destul de bine. Deodată am auzit lătratul cîinelui meu foarte apropiat ; era un lătrat care chema, întrerupt de gemete de nerăbdare, cum scot cîinii care rămîn locului nemișcați, și așteaptă să alerge după o piatră pe care le-o arunci în joacă. Lătra din fundul gropii, ascuns după o ieșitură de stîncă, pe după care cotea torentul. Mă repezii la mal ; ajungînd la apă, după ce coborîi vreo cinci metri, auzii în spatele meu chemările ascuțite ca de liliac ale unei femeiuști misionare ce-mi striga să mă întorc. Doream să-mi găsesc cîinele, dar și să mă îndepărtez de vocea aceea scîrboasă. Cotind pe după pintenul acela, nu văzui nici un cîine, totuși lătratul venea și mai de-aproape, dinăuntrul unei stînci despicate, care se deschidea chiar acolo. Am pătruns în crăpătură, care după cîțiva metri cotea la stînga, apoi la dreapta, apoi iar la stînga, dar cîinele meu era mereu înainte. Intrasem într-un labirint în miniatură, de stîncă ; pereții se înălțau cam pînă deasupra capului meu. Ultima bucată de drum dădea într-un loc neted, și o altă deschizătură se crăpa în stîncă de partea cealaltă ; acolo se băgase cîinele, chemîndu-mă. Intrarea era însă blocată acum de ceva atît de neobișnuit încît mi se părea un intrus în natura acelor locuri, ceva nou și cu mult mai frumos decît tot ce văzusem eu pe parcursul întregului meu drum. Era un pom fructifer, probabil un cireș fără frunze, dar acoperit complet de flori, de un alb imaculat ; rădăcinile, în loc să fie la pămînt, se prinseseră în stîncă la jumătatea înălțimii ei ; trunchiul, în loc să crească vertical, se răsucea, întinzîndu-se în fața deschizăturii, blocînd-o, apoi se ridica în sus. M-am strecurat pe sub el pentru a pătrunde acolo. Am văzut parcă, confuz, o grotă în pămînt, dar un val de pămînt s-a surpat peste mine și m-am trezit cu hainele murdare, acolo unde v-am întîlnit.

XIII

— Vă voi mai spune și alte amănunte, încheie Dostoievski, pe măsură ce mi le voi aminti. Timp avem destul; deși, ca să vă spun sincer, văd că de la o clipă la alta amintirile îmi devin tot mai neclare și mi-e frică că o să le denaturez de tot. Acum însă, mi-e foame.

Sergio privi în jur și observă că se întunecase aproape.

— Putem mînca mai devreme. Judecînd după noi, probabil că vă încearcă o foame cumplită.

Plecă pentru o jumătate de oră și se întoarse cu alimente tocmai cînd luna, în descreștere acum, răsărea pe vale. Dostoievski mînca mai mult decît noi și cu o plăcere vizibilă. Mă gîndeam că, mai mult decît hrana în sine, îl bucura siguranța de a-și fi păstrat sau recăpătat funcțiile organelor.

— Acum, spuse Dostoievski după ce mîncă, aș vrea să dorm. Noaptea trecută am dormit foarte puțin și astăzi m-a obosit vorbitul. A fost un efort cam mare pentru un creier tracasat de atîtea schimbări neașteptate. Totuși

mîine, mai înainte de a uita totul, aș vrea să repet ceea ce am povestit astăzi cuiva capabil de o discuție serioasă. De exemplu, unui teolog adevărat. Sper că mai există încă și că pot găsi și eu o asemenea persoană prin părțile astea; la noi, pe timpul meu, existau chiar prea mulți.

— Vom găsi, vom găsi, răspunse Sergio. Majoritatea, e adevărat, are alte orientări acum. Nouă ne trebuie cineva care să creadă în viața de dincolo.

— Oare mai sînt biserici, de exemplu, catolică, luterană sau ortodoxă ?

— Sînt, sînt, au rămas aceleași. Vă convine oricare din ele ?

— N-are importanță de ce fel este..

— Atunci lăsați totul în seama mea. Dacă vă mulțumiți cu o persoană din partea locului, știu cui să mă adresez. Va trebui să mergem însă noi la el, pe jos, și să plecăm foarte devreme.

— Nu-mi pasă de drumuri, sînt obișnuit să merg. Am umblat timp de un secol, răspunse Dostoievski, devenind dintr-o dată vesel.

— Exagerați din nou. Am făcut calculul, nu vă mai amintiți ? Au trecut cel mult optzeci de ani.

Sergio mi se adresă pe urmă mie :

— Veniți și dumneavoastră ; trebuie să ieșiți de aici și împreună cu mine nu-i nici un risc. Dacă am hotărît să facem vizita asta mîine dimineață, trebuie să-l anunț pe cel în cauză din seara asta. Sau mai precis, din noaptea asta. Dacă ne-am duce pe neașteptate, l-am

putea speria, sau s-ar convinge cu greu. Voi dormi cam puțin în noaptea asta, între un drum și altul.

— N-am putea merge cu mașina ?

— Aș putea cere de la poliție, dar mi-ar da și un șofer și nu cred că e cazul să-l fac cunoscut pe Dostoievski. Dar dacă țineți, puteți lua mașina folosită de tatăl dumneavoastră...

— Asta în nici un caz.

— Vedeți ! De altfel, mersul pe jos e soluția cea mai discretă.

Am petrecut noaptea în compania lui Dostoievski, care de data asta a dormit adînc. Faptele povestite îl ajutaseră să se liniștească și să-și destindă nervii.

Sergio sosi mai tîrziu decît în alte dimineți, cu obișnuita cafea fierbinte. Spuse :

— Am obosit de-a binelea. Trei ore la dus, pe o lună splendidă. Am ajuns la miezul nopții. Două ore pline mi-au trebuit ca să-l pregătesc pe om pentru vizita noastră ; n-a fost ușor să-i explic ce s-a întîmplat. A trebuit să înnoptez la el și peste vreo trei ore, sau mai puțin, am pornit-o din nou.

— Cine e cel care ne așteaptă ?

— Preotul paroh de la Lugo. Gata, putem merge ? Trebuie să plecăm de îndată.

Pornirăm : Sergio în frunte, urma Dostoievski și la urmă eu, în direcția opusă casei mele, pe poteca abruptă care ducea în vîrful colinei, cea pe care altădată venea cineva ca să se întîlnească cu mine. Dar găsindu-mă în afara perimetrului în care mă izolasem, nu aveam decît senzația unui convalescent care

iese la aer după o boală lungă. Urcușul îmi cerea eforturi ; de mulți ani ocoleam efortul fizic și mă dezobișnuisem să merg. Urcușul era totuși mai scurt decît părea de jos ; ajunși în vîrf, alte văi și coline se deschideau, cu cîteva case risipite printre ele ; una din ele era a omului de a cărui moarte fusesem acuzat. O lăsarăm în urmă. Cărarea dădea într-un drum mai comod, ce pătrundea printre dealuri, dintr-o vale în alta, cu multe serpentine pe care le tăiam mergînd pe scurtături.

Regiunea cuprinsă între dealuri se deosebea mult de cea de care trecusem și care se îmblînzise prin prezența de secole a oamenilor. Omul pătrunsese pînă la marginile ei, sau cel puțin așa lăsa impresia ; deodată parcă intrai într-o mare rezervație, cu un peisaj sălbatic. Eu, care eram din partea locului, venisem rareori pe aici și mi-aminteam prea puțin peisajul, încît aveam senzația că-l văd pentru prima oară. Era un loc sălbatic, dar primitor în lumina dimineții ; un șirag de vîrfuri ce păreau grupate în amfiteatru, acoperite de păduri dese, nu prea întunecate, nefiind brazi. Frunzișul nu era însă prea des pentru a forma o cortină și ochiul pătrundea printre ramurile pline cu frunze micuțe, muguri și flori, sau se adîncea urmărind fuga trunchiurilor, cînd noduroase, cînd netede, acoperite uneori de iederă. După un timp îți dădeai seama că prima impresie de pustietate era falsă. În vîrful cîte unei coline apărea deodată un sătuc cu biserica și turnul subțire al clopotniței, al cărui nume Sergio îl știa ; imediat însă, pierea din nou. Lumina

era dulce şi limpede ca la mare, poate mult prea limpede, aşa cum vezi la capătul orizontului cînd încep să se formeze fenomene de iluzie optică. Regiunea nu era stîncoasă, iar micile porţiuni de stîncă neacoperite de vegetaţie erau găurite, poroase, pline de eroziuni, sugerînd că altădată acolo fusese un fund de mare. Amfiteatrul de înălţimi, ce păreau foarte mari, era de fapt alcătuit din mici coline, succedîndu-se destul de repede. În serpentinele pe care le făcea, drumul părăsi pentru cîteva sute de metri acropola păduroasă, ieşind la loc neted fără a se ridica prea mult deasupra cîmpiei ; de aici îţi dădeai seama că înălţimea dealurilor era tot o iluzie optică. Păreau înalte doar de pe cele care se aflau înăuntrul lor, nefiind alt element de comparaţie. Într-un luminiş, printre copaci, se înălţau, dominînd terenul, nişte stînci erodate semicircular, ca o fortăreaţă în miniatură ; era poate singurul loc ce atrăgea atenţia în peisajul acela mereu acelaşi.

— Ştiţi cum se numeşte locul acesta ? mă întrebă Sergio.

— Mi se pare cam greu să ştiu.

— Se numeşte Ucigaşii.

— De ce ? întrebă Dostoievski.

— Sînt nişte poveşti care circulă pe aici. Dealurile acestea, care par atît de nelocuite, sînt de fapt locaşul unor întîmplări de demult ; trecutul stă ascuns acolo înăuntru, sub pietre şi copaci. Vreţi să aflaţi povestea ?

— Desigur.

Chiar mai înainte de a începe nu mi-a plăcut nici tonul, cam înfumurat, al lui Sergio, şi nici ce anunţa că vrea să povestească. Nu ştiu ce anume mă făcu să cred că îşi pregătise pe drum povestirea, invidios pe cele spuse de Dostoievski, şi pentru a nu rămîne mai prejos. Descopeream că Sergio e indiscret, încrezut şi băgăreţ, lucruri pe care le ascunsese pînă atunci. Enervarea mea crescu de îndată ce începu să vorbească.

— Cu vreo cinci sute de ani în urmă, aşezarea cea mai apropiată de aici era greu încercată de foamete, ca urmare a războaielor. Partida care a luat puterea a decis, se pare, să scape de bătrîni, fără a provoca vărsare de sînge, refuzîndu-le porţia de mîncare. Am spus „se pare“ deoarece documentele sînt prea puţine, neclare şi ascund adevărul ; cele mai multe documente sînt încuiate în arhivele Episcopatului, fără ca cineva să le fi putut citi. Străzile au fost invadate de văicăreala cerşetorilor bătrîni ; nimeni nu se uita la ei. Deodată dispărură şi se răspîndi zvonul că fuseseră omorîţi pe ascuns. Dar ei fugiseră şi se ascunseseră aici. Şeful lor era un anume Polo, un bătrîn viteaz, de vreo optzeci de ani. Fantezia poporului îi dă vreo sută de ani, creînd legenda că ar fi fost copilul unui drac şi al unei vrăjitoare, el însuşi fiind un diavol cu faţă de cadavru şi ochii plini de o strălucire înfiorătoare. Cei mai slabi muriseră de foame în oraş, şi mulţi alţii din cauza neajunsurilor vieţii în aer liber ; rămăseseră doar cei puternici, cam vreo sută, deşi legenda spune că erau

o mie. A fost un caz, aş spune, unic, de banditism senil organizat.

Sergio făcu o pauză pentru a se uita la Dostoievski, care nu-l privea însă. Povestea cu talent, căutînd efecte teatrale, ca pentru a ieşi învingător din comparaţia cu celălalt, sau vrînd să-i dea de-a dreptul o lecţie ; Dostoievski povestise prost, e adevărat. Pentru mine era limpede că nimic nu era adevărat din povestea aceea cutremurătoare. Sergio îşi dădea aere, în faţa noastră, de scriitor cu imaginaţie.

— Înarmaţi cu cuţite, pumnale şi archebuze, pe care le luaseră la plecarea din oraş, continuă Sergio, banditii coborîră în cîmpie. După cum vedeţi, distanţa nu depăşeşte puterile unui bătrîn viguros. Pîndeau la drumul mare, invadau fermele de ţară, uneori şi satele, băgau spaima în oameni mai mult cu înfăţişarea lor decît cu armele, prin amestecul acela de cruzime şi bătrîneţe, de feţe de cadavru şi cuţite, de slăbiciune şi ură. După spusele legendei, cel mai de temut era şeful lor. Vedeai o faţă de bătrîn decăzut, care dovedea mai apoi o nebănuită forţă de luptător. Probabil că Polo îi sfătuia pe oamenii săi să-şi accentueze cît puteau mai mult aspectul vlăguit şi senil al înfăţişării lor. Trebuiau să-şi expună faţa la căldura focului pentru a se usca şi mai tare, şi ochii să li se înroşească, iar cînd porneau la atac, dintre zdrenţe le apăreau muşchii căzuţi şi marcaţi de toate semnele decăderii fizice. Au respins de mai multe ori atacul soldaţilor din oraş, baricadaţi printre pietroaie, dar adevărul e că soldaţii se speriau şi ei de măştile acelea, neîndrăznind să mai înainteze. Episcopul care era şi Principele cetăţii a găsit soluţia. Bătrînii au fost declaraţi vrăjitori, de neînvins cu arme omeneşti, hotărînd să se pornească la atac sub semnul crucii. Protejaţi de o cruce, soldaţii înaintară şi la prima încăierare corp la corp văzură că duşmanii cedau, muindu-se ca nişte cîrpe în mîinile lor. Bătrînii au fost spînzuraţi de copacii aceştia ; privindu-i acum nu-ţi vine să crezi, dar printre dealurile pe care le traversăm s-au întîmplat lucruri cel puţin tot atît de ciudate ca şi cele de pe lumea cealaltă.

Sfîrşitul, ca şi comparaţia fără sens de la urmă, îmi displăcură şi mai mult. Mă întrebam dacă în afară de plăcerea de a concura cu Dostoievski în povestire, Sergio nu avusese şi o intenţie răutăcioasă de a-l jigni. Dorise probabil să-i asemuie pe bătrînii aceia înfricoşători şi dezlănţuiţi cu indivizii (mai mult decît bătrîni) pe care Dostoievski îi părăsise de curînd, sau să-i asemuie chiar cu el, care fusese tovarăşul lor. În orice caz, a vorbi unui fost mort despre oameni oribili ce păreau diavoli cu „faţa cadaverică" nu era o dovadă de delicateţe. Cred că Dostoievski gîndea la fel ca mine. Nu spuse absolut nimic, iar Sergio, care aştepta să fie lăudat, trebuie să se fi simţit prost. Tăcerea lui Dostoievski mă făcu să uit de mine pentru a urmări reacţiile lui. Era indispus. Cu siguranţă că povestirea aceea stupidă marcase o cotitură în relaţiile noastre, care nu au mai fost aceleaşi. Întîlnirea cu teologul urma să aibă loc în împrejurări nefavorabile.

Lăsasem în urmă pietrele bătrînilor care nu existaseră niciodată, pătrunzînd din nou printre coline. Nu se mai vedea cîmpia, ci doar o adîncitură împădurită, ce părea de aici rotundă ca un crater stins ; în zare apărea un lac mic, în umbră, fără nici o casă ; dealurile dimprejur păreau mai înalte. Dostoievski se opri deodată şi spuse :

— Am obosit.

Asta îmi confirmă presupunerea că dispoziţia lui se schimbase şi că îşi pierduse elanul.

— Ciudat, adăugă el. Am obosit aşa deodată. Din nou mersul mi se pare obositor.

Sergio răspunse :

— E un semn bun. În mod paradoxal, înseamnă că faceţi progrese. Dacă sînteţi obosit, odihniţi-vă.

— O întrebare, continuă Dostoievski, după ce se aşează pe o ridicătură acoperită cu iarbă de la marginea drumului, nu v-am pus-o încă deoarece speram să vorbiţi dumneavoastră mai întîi. Dacă n-aţi făcut-o, e semn rău. Totuşi m-aţi recunoscut imediat, şi asta e semn bun. Lumea mai vorbeşte de mine ?

— Ce întrebare ? răspunse Sergio. Aţi văzut bine că pentru a fi siguri de identitatea dumneavoastră v-am confruntat cu fotografia de pe coperta unei cărţi. Trebuie să ştiţi, dacă asta vă face plăcere, că gloria dumneavoastră creşte mereu. Dostoievski e studiat şi răsstudiat, imitat, se scrie sub influenţa lui, personajele sale sînt cunoscute tuturor, într-un cuvînt, fără Dostoievski lumea asta mare n-ar mai fi ceea ce e.

— Aşadar lumea mă consideră un mare scriitor.

— Unul din cei mai mari care au existat vreodată.

— Mai mare decît Tolstoi ?

— Depinde de gusturi.

Dostoievski rămase o clipă pe gînduri.

— Dacă lucrurile stau aşa, e de datoria mea să-mi fac cunoscută reîntoarcerea. Voi trezi un interes mai mare decît printre oamenii cu care mergeam acolo.

— Ce-aţi vrea să faceţi ?

— Nu ştiu, să încep cu teologul ; aş putea vorbi pe urmă cu ziariştii, cu publicul...

— Nu vă sfătuiesc, spuse Sergio.

Dostoievski mi se păru contrariat din nou şi întrebă care ar fi motivul.

— Mă gîndeam, chiar acum, că trebuie să fie vreo raţiune din moment ce nu v-am vorbit despre gloria dumneavoastră. N-am făcut-o dinadins ; lucrurile au venit de la sine. Dar oricare dintre noi ar fi făcut la fel. Răspunsul e unul singur. Ceea ce vă caracterizează nu mai e faptul că aţi fost odată Dostoievski. Acum sînteţi altceva.

— Cum adică altceva ?

— Un mort reînviat.

— Vreţi să spuneţi Dostoievski reînviat.

— Mi-e teamă că în cazul acesta numele trece pe planul doi. Scriitori mari ca dumneavoastră au fost prea puţini, de acord, dar morţi reînviaţi, nici unul. Nici unul reînviat astfel încît să se întoarcă printre cei vii, să mănînce, să doarmă, să vorbească, să descrie lumea de

dincolo. Chiar și eu, un cititor fidel al dumneavoastră, de cînd v-am întîlnit nu m-am mai gîndit că sînteți autorul cărților pe care le-ați scris. Pentru mine există acum doi Dostoievski, cel care a scris cărțile, și dumneavoastră, caz unic în istorie ; privindu-vă, nu mă mai pot gîndi la celălalt. Dar ia să ne gîndim la mulțime. Oamenii vor tăbărî pe dumneavoastră, nu vă vor mai da pace, numai pentru că ați reînviat ; cînd o să vă referiți la prima dumneavoastră viață, nici nu veți mai fi ascultat. Vor spune : de ce să pierdem timpul povestindu-ne despre lucruri cunoscute de toți, cînd tu ai fost în locurile de unde nu s-a mai întors nimeni. Vorbește-ne de ceea ce reprezintă pentru noi viață și moarte. Ne-ați spus că pe lumea cealaltă fantomele provoacă oroare ; dar în felul acesta ați deveni cea mai sigură și mai perfectă fantomă care a apărut vreodată pe pămînt. Stînd și judecînd, n-ar avea ei oare dreptate ? Cărțile dumneavoastră sînt importante, dar e vorba de o importanță relativă ; e mult mai interesant să știi dacă există într-adevăr o lume de dincolo și cum e ea. De aceea vă dau un sfat : dacă voiți într-adevăr să vorbiți despre Dostoievski de dragul laudelor, nu spuneți că sînteți Dostoievski. Spuneți că-i semănați, sau puneți-vă o mască și treceți sub tăcere lumea de unde veniți. Și mai e ceva neplăcut. Amintirile din lumea cealaltă sau dintr-o altă lume (nu pot crede încă că există numai cea pe care ați descris-o dumneavoastră) provoacă mai degrabă decepție. Omenirea va reacționa cu atît mai puternic cu cît iluziile ei sînt mai mari.

Gîndiți-vă : va crede că are un noroc nemaiîntîlnit, pe care nu l-a avut nicicînd, de a vorbi cu un fost mort și încă cu unul de talia dumneavoastră ; va asculta povestirea pe care le veți spune-o, fără a se alege cu nici o consolare, ba chiar își va da seama că nu află nimic nou. Oamenii vor fi dezamăgiți, se vor considera înșelați, vor spune că sînteți un diavol, un mincinos rău intenționat sau de-a dreptul un imbecil. Unul care ajunge în lumea de dincolo fără a putea spune mai nimic despre ea. O fantomă, desigur, dar o fantomă stupidă... Gloria dumneavoastră va spune : ce va deveni Dostoievski ? Cel mult un fenomen de bîlci. Dar să vorbim și cu teologul, care poate va fi de altă părere.

— Înțeleg, spuse Dostoievski, mă voi mai gîndi.

Reluarăm drumul. Sergio ne arăta satul Lugo, ce se zărea acum pe o colină, printre copaci. Urcușul a fost și de data aceasta mai ușor decît crezusem, și ajunserăm în sat ceva mai devreme. Schimbarea de dispoziție a lui Dostoievski devenise și mai vizibilă. De la întîlnirea noastră de sub zid și pînă la nefericita povestire despre bătrîni căpătase o vioiciune și o degajare în atitudini tot mai mare, așa cum își revine o floare veștejită pusă în apă. Acum, dispoziția lui făcea cale întoarsă. Privea fix, cu ochi sticloși, pe unde călca ; cuta de pe frunte i se adîncise și părea că nu mai dorește întîlnirea cu teologul, deși ceruse acest lucru. Niciodată nu fusese mai prost pregătită o întîlnire. S-ar fi putut spune că Sergio își pro-

pusese în mod deliberat să-l enerveze. Îi spuse cu ipocrizie, mai înainte de a sosi : „Îmi pare rău dacă am spus ceva nelalocul lui, dar trebuie să fiu sincer ; poate că am greşit ; de altfel, sînteţi în stare să judecaţi şi singur". Dostoievski bolborosi un fel de aprobare, dînd cu piciorul într-o piatră de pe drum. Ajunşi în vîrf, n-a mai fost nevoie să trecem prin sat. Primele clădiri întîlnite la capătul urcuşului erau chiar biserica, cu un turn subţire triunghiular, şi casa parohului. Uşa, pe care ne-a deschis-o o femeie, dădea spre o scară mică ce ducea la o anticameră lungă, dar îngustă. Acolo se aflau o pisică şi un căţel de pripas. Căţelul se gudură pe lîngă toţi, iar pisica rămase indiferentă. Atitudinea lor putea să-l liniştească pe cel care ne aştepta îngrijorat. Se ştie că animalele sînt foarte sensibile. Dacă omul care era cu noi ar fi fost un mort sau chiar o fantomă cu o înfăţişare omenească ciudată, animalele ar fi dat semne de spaimă, ar fi scheunat sau mîrîit, zbîrlindu-şi blana şi pufnind. Îl considerau însă ca pe un om obişnuit. Nu era exclus ca preotul să fi avut nevoie de această certitudine, înainte de-a apărea el ; la un minut după aceea, uşa se deschise şi ne ieşi în întîmpinare stăpînul casei. Era un om de vreo patruzeci şi cinci de ani, înalt, cu o carură atletică, îmbrăcat cu haine de casă. Faţa îi era rotundă, ca de copil, după bărbie, dar nu şi după ochii foarte pătrunzători în spatele ochelarilor. Îşi pusese neglijent o haină preoţească, cu pulover pe gît ; buzunarele deformate ale hainei trădau obiceiul de a-şi ţine

mîinile vîrîte în ele. Îl primi pe Dostoievski respectuos, înclinîndu-se şi declarîndu-se onorat de a-l avea oaspete „în împrejurări extraordinare" ; spuse totul la repezeală ca pentru a scăpa cît mai repede de obligaţiile ceremonialului. Ne pofti apoi într-un birou modest, împodobit cu resturi de fosile, scoici, peştişori carbonizaţi parcă şi striviţi pe dale de piatră şi alte obiecte preistorice, prea puţin interesante. Lucruri care se găsesc peste tot prin părţile acelea, mai ales în jurul lacului. Stăpînul casei ne prezentă el însuşi pe scurt fosilele, timp de două minute, pentru a rupe gheaţa. Mi se păru că Dostoievski nu-l ascultă. Teologul aduse în discuţie motivul vizitei noastre, dar parcă prea repede.

— Domnule Dostoievski, am fost informat pe larg despre întîmplările care v-au adus aici după... să-i spunem, apariţia dumneavoastră. Asta ne dispensează de a le mai discuta, doar dacă nu mai vreţi să adăugaţi ceva. Vreau mai întîi să vă mulţumesc că aţi dorit să discutaţi cu mine înainte de a continua să... trăiţi, să trăiţi printre noi. Pentru mine e o onoare, ba chiar o mare onoare. Vă voi dovedi respectul meu spunîndu-vă sincer : vă cred. Fapt pentru care mi-am permis să mă adresez spunîndu-vă pe nume. L-am ascultat pe prietenul meu, am văzut fotografia, acum sînteţi aici în faţa mea, n-am nici o îndoială ; sînteţi chiar dumneavoastră. Şi eu sînt încă din tinereţe un cititor pasionat al dumneavoastră. Mi-a plăcut în special *Amintiri din Infern...*

Dostoievski tresări. Titlul era inexact.

— ...În ceea ce privește experiența avută mai înainte de a vă întoarce, nu mă pot mulțumi cu versiuni de mîna a doua și ar trebui să aud personal povestea dumneavoastră. Vă rog să repetați ceea ce ați văzut, să spunem în calitate de explorator al locurilor unde ați petrecut mult timp, deși nu știți exact cît.

Dostoievski acceptă, dar era limpede că nerăbdarea pe care o avusese ieri și chiar de dimineață de a vorbi îi pierise cu totul. Povestea fără nici un chef, absent și uneori părea că amintirile îl indispuneau, din cauza oboselii sau a plictiselii. Își privea fix pantofii ; printre pleoapele strînse, ochii mici și sfredelitori abia i se vedeau. Îmi evoca pe cineva care traversează cu repeziciune o cameră avînd în mînă un obiect murdar, de care vrea să scape cît mai repede. Eu, care îl mai ascultasem o dată, îmi dădeam seama că sărea peste amănunte ; fără a schimba nimic din fondul lucrurilor, povestirea devenea și mai insipidă, sumară, neconcludentă și lipsită de viață, decît fusese pentru noi. De exemplu, trecu sub tăcere apariția cireșului. Din cînd în cînd se întrerupea, ca și cînd ar fi așteptat ca teologul să spună ceva și el. Dar acesta îi spunea doar : „Continuați, continuați“, făcîndu-i din bărbie un semn de aprobare. Dar ultimul „continuați“ spus pe un ton grav îl enervă pe Dostoievski, care se opri fiindcă povestise tot.

— Gata, spuse, am terminat. Am impresia că e prea mult.

— Da. Ați terminat. Bine, credeam că mai aveți ceva de spus.

— Astea sînt faptele.

— Faptele, poate, da. Dar nu ajunge. Există multe puncte nelămurite în relatarea dumneavoastră. Credeam că o să observați singur.

— Dacă sînt, nu știu cum le-aș putea lămuri eu, acum cînd nu mă mai aflu acolo, de vreme ce n-am putut-o face nici atunci.

— Adevărul e altul. Să analizăm puțin. Ați admis că acolo jos, spun așa pentru a ne înțelege mai ușor, vă simțeați, cum să zic, incompleți. Hai să spunem, cu mintea slăbită. Poate zguduiți încă de încercările morții. Și credeți că nu e posibilă o revenire după atîția ani ? Nu știu ; poate că acolo anii durează doar cîteva minute. Totuși e greu de închipuit o lume de dincolo atît de neutră, de ilogică, de lipsită de sensuri, de bucurii sau chinuri, de remușcare, de speranță, în sfîrșit, fără nimic. Oamenii de acolo sau și-au pierdut credința, sau gîndesc altfel decît noi. Dar să admitem, pentru moment, ca o ipoteză provizorie, că dumneavoastră ați sesizat bine lucrurile, în limitele posibilităților. Trebuie să reținem însă că nu aveați forța mintală suficientă pentru a aprecia înțelesul celor ce se întîmplau. Și poate din cauza asta nu înțelegeați nici natura locului unde vă aflați, dacă era un loc al fericirii sau al chinurilor. Iată prima judecată de la care putem porni și pe care o propun : nu erați capabili să înțelegeți ceea ce faptele vă demonstrau în mod clar. Acum, în schimb, aveți marele privilegiu de a o face ; nu vă puteți opri la fapte așa cum vă apăreau ele acolo. De aceea m-a uimit că v-ați oprit : mă așteptam

ca de-acum încolo să-mi spuneţi lucrurile cele mai interesante.

— Ce bucurie sau ce durere poate fi aceea pe care nimeni nu o simte ? V-am relatat în mod sincer condiţiile în care ne aflam ; nu ştiu nimic în plus, n-am nimic de adăugat.

— N-aţi ţinut seama de un cuvînt pronunţat de mine : incompleţi. Rezultă limpede că eraţi incompleţi. Asta presupune o întregire ce urma să aibă loc cu timpul, pentru a înţelege ceea ce vă scăpa încă. Aţi fi înţeles şi dumneavoastră, dacă printr-o întîmplare misterioasă, poate providenţială, n-aţi fi fost ales pentru a vă întoarce printre noi mai înainte de a vă naşte în întregime de cealaltă parte.

— Se prea poate, dar n-am nici cea mai mică dovadă, iar experienţa mea e doar asta. Şi pe aici sînt destui tîmpiţi care rămîn incompleţi.

Dostoievski îl săgeta pe preotul paroh cu o privire rapidă. Mi-era teamă ca întîlnirea să nu sfîrşească prost. Dar preotul nu se tulbură.

— Experienţa nu-i suficientă, trebuie să medităm asupra ei. Chiar în povestirea dumneavoastră e ceva atît de evident încît sare în ochi.

— Ce anume ?

— Păi, să ne gîndim. Deci aţi murit şi vă treziţi viu pe lumea cealaltă. Apoi vă regăsiţi încă o dată viu pe lumea asta. Puteţi trage concluzia cea mai simplă, cea mai uşoară şi mai normală pentru oricine : eu sînt dovada vie a faptului că omul nu moare.

— S-ar putea face şi dovada contrarie. Dacă ar fi aşa cum spuneţi, ar fi trebuit ca acolo să

mă regăsesc mai viu decît aici, cu o mai mare siguranţă a vieţii. Dar speranţa e total pierdută, fiindcă trezirea pe lumea cealaltă e o întîmplare stupidă, nu recăpătăm decît un strop din noi înşine, sîntem o fantomă care dispare prin dizolvare. Credem într-o lume de dincolo, iar cînd ajungem acolo, vedem că e doar o groapă de gunoaie unde sînt azvîrlite corpurile ce urmează să dispară. Pe lumea asta nu-i speranţă, pe cealaltă cu atît mai puţin ; e un cerc vicios, nu există loc pentru supravieţuire.

— Dar e un paradox absurd ! Tocmai reînvierea să anihileze speranţa ! Repetaţi argumentele nefericiţilor aceia şi acum mă întreb chiar dacă nu sînt doar ale dumneavoastră, atribuite în mod deliberat şi lor, fiindcă aveaţi, cum să spun, o predispoziţie sufletească.

— Aş vrea să vă atrag atunci atenţia că mulţi din cei de acolo susţineau exact aceleaşi argumente ca şi dumneavoastră, în ciuda slăbiciunii mintale la care v-aţi referit.

— Dacă mi-amintesc bine, cînd eraţi un om mare aţi afirmat un adevăr de neuitat : fără credinţă în Dumnezeu şi în supravieţuire, nimic nu poate rezista.

— N-am scris chiar aşa, replică Dostoievski, enervat de vulgaritatea interpretării. S-ar putea păstra doar concluzia : nimic nu poate rezista. Nu văd cum v-aş putea lămuri altfel. Vă relatez doar experienţa mea şi nu pot s-o modific pentru plăcerea dumneavoastră.

— Să reînvii de două ori şi să nu crezi în Dumnezeu !

— Vă rog să rămîneţi în limita celor spuse de mine : anumite lucruri se discutau acolo ca şi pe aici, şi în aceeaşi manieră. E un amănunt pe care trebuie să-l corectez. Am afirmat că discuţiile de acolo nu duceau la nici o concluzie, din cauza stării noastre de confuzie şi slăbiciune mentală. Am fost prea aspru. Senzaţia mea e că şi pe lumea asta, de exemplu acuma, noi doi discutăm tot atît de inconcludent. Există doar avantajul de a ne întrerupe atunci cînd ne săturăm.

— Prea bine, spuse teologul. Vreau să spun că-i rău, dar expresia e aceeaşi. Să lăsăm pentru moment problemele cele mai grave. Mai există însă şi o credinţă implicită, inconştientă chiar. Dragostea...

— Tocmai sentimentul acesta nu mai exista. Noţiunea se pierduse, dispăruse din natură. N-are sens să mai continuăm. Dacă mi-aţi fi spus acolo ceea ce vreţi să afirmaţi acum despre caritate şi dragoste, n-aş fi înţeles absolut nimic.

— Să lăsăm prostiile astea ! interveni preotul, bătînd tactul cu degetele pe genunchi. În partea de jos a feţei sale de copil, buzele i se bosumflară parcă ; era probabil la el un semn de indignare ascunsă. Presupun că era foarte indignat văzînd pe cineva care, mort fiind, deşi se întorsese pe lumea asta, îl contrazicea făţiş.

— Cele ce-mi spuneţi îmi demonstrează o dată în plus că nu reuşiţi să vă înţelegeţi nici pe dumneavoastră, nici pe ceilalţi, cu atît mai puţin motivul propriilor acţiuni. Există un punct din povestire care m-a impresionat mult,

domnule Dostoievski, aş spune chiar singurul lucru. Vă mai amintiţi ? Tovarăşii dumneavoastră de drum îi renegau pe cei care rătăceau singuratici, refuzîndu-se unui destin comun, căutînd o cale de scăpare, dornici de a deveni fantome, alegînd de bună voie nu un drum ce-şi avea un scop, ci apariţia lor spectrală cît mai grabnică pe pămînt. Erau dispreţuiţi de toată lumea, în afară de dumneavoastră, şi asta explică multe lucruri, ca şi resentimentul cu care vorbiţi despre „omuleţii" şi „femeiuştile" ce voiau să vă încurajeze ; v-aţi referit la ei numai cu cuvinte injurioase. Ceilalţi însă nu ! Nu erau ca dumneavoastră ! Ce denumire puteţi da forţei aceleia care-i obliga să stea şi să meargă uniţi, mereu împreună, vorbind între ei doar despre soarta comună ? Dragostea se exprimă mai ales prin fapte, chiar dacă nu vrem s-o numim aşa, ea ni se înfăţişează...

Pe măsură ce preotul vorbea, Dostoievski se ghemuia ca un om supus la chinuri, devenea mai mic parcă. Îşi ridicase umerii, lăsîndu-şi barba în piept ; buzele îi erau strînse, ca şi ochii ce parcă voiau să se închidă ; îi deschidea din cînd în cînd, lansînd cîte o privire mînioasă. Culoarea gălbuie şi aspectul bolnăvicios din prima zi i se întipăriseră din nou pe faţă. Nu mai rezistă mult şi la cuvintele „se înfăţişează", îi tăie vorba teologului, dar nu cu un glas furios, cum m-aş fi aşteptat, ci plin de sarcasm.

— Vă asigur că aţi pornit pe un drum greşit, dacă vreţi să rămînem la fapte. Despre

dragoste, nici nu poate fi vorba. Deşi mergeam în turmă, doream tot timpul să scăpăm unul de altul. Singura şi adevărata enervare pe care o încercam era cînd cineva, lipsit de experienţă, dorea să se prezinte celorlalţi, ce abia aşteptau să-i închidă gura. Ne anihilam, ne desfiinţam pe rînd, vă spun, ne detestam, aşa cum se întîmplă într-o adunătură de fiinţe lipsite de sensibilitate. Dumneavoastră puteţi, desigur, gîndi cum doriţi. Vă pot spune doar atît, că nu ajungeam să bem sînge sau să mîncăm carne de om pentru motivul că acolo nu se bea sînge şi nu se mînca nimic ; nu pot garanta însă lucrul acesta, deoarece nu ştiu nimic despre soarta celor ce fugeau, dacă reuşeau să fugă.

Teologul se ridică.

— Domnule Dostoievski, spuse, pentru astăzi e destul. Sînteţi încă sub starea de şoc. După cele îndurate, vă înţeleg oarecum. Vreţi să fiţi orb şi nu e nimic de făcut împotriva unei orbiri dorite conştient. Spusele dumneavoastră sînt diabolice. Am aruncat cuvîntul acesta demodat fără a dori să trag concluziile cele mai grave ; puteţi să-l uitaţi chiar ; prefer să cred pentru moment că este vorba de o proastă dispoziţie omenească. Vom relua discuţia după ce veţi mai medita, deoarece acum eu ştiu mai multe lucruri decît dumneavoastră despre tot ceea ce aţi văzut. E destul de trist, desigur, ca un om atît de lăudat pentru calităţile sale de loc mediocre, să se întoarcă cu mîinile goale, fără nici o amintire interesantă, după ce i-a fost dat ceea ce nu a fost dat

nimănui. Îmi pusesem mari speranţe în noaptea aceasta. Credeam că eu voi fi acela care să vă prezint omenirii, după o discuţie revelatoare. Ce fericire ar fi fost să avem un martor din lumea cealaltă în vremurile astea grele, dominate de evidenţa materială doar. Dar dumneavoastră refuzaţi. Odihniţi-vă, meditaţi şi întorceţi-vă apoi la mine. Între timp însă vă sfătuiesc să nu vorbiţi cu nimeni despre observaţiile dumneavoastră, care sper să fie doar provizorii : aţi face o impresie proastă.

Discuţia luă sfîrşit. Aş vrea să adaug doar un mic amănunt : pe la jumătatea convorbirii, pe cînd lucrurile luau o întorsătură nedorită, uşa se întredeschise şi am zărit femeia cu o tavă pe care erau patru pahare şi o sticlă. Dar teologul care vorbea îi făcu un semn brusc cu mîna să plece. După ultimele cuvinte, fără a mai aştepta, spuse cu un ochi la ceas : „Vă rog să mă scuzaţi, trebuie să mă duc la masă“, dar nu ne invită şi pe noi. Sfîrşitul nefericit al întîlnirii noastre fu în felul acesta pecetluit, deoarece lui Sergio îi spusese că sîntem invitaţii lui. Ne luarăm rămas bun cu răceală ; în anticameră cîinele ne întîmpină din nou bucuros.

Devenit apatic, Sergio ne vorbi de o cîrciumă de la celălalt capăt al satului, fără alte comentarii. O găsirăm, se numea „Mura“ ; ne aşezarăm şi noi la masă. De mîncare era prea puţin, doar ouă, brînză şi salam, dar nici unul din noi n-avea chef de mîncare. Dostoievski era într-o stare îngrijorătoare. Gîndul îi era departe, ca şi cînd nici n-ar fi stat cu noi,

dacă se gîndea la ceva. Ochii și-i ținea ficși în farfurie, pe pahar, pe tacîmuri, ca un hipnotizat; cînd termină de mîncat, buzele strînse îi tremurau ca de un tic nervos. Poate că mi se părea mie, dar începui să aud iar zgomotul neplăcut și îndepărtat de frunze uscate și răsucite. Mîncarăm tăcuți, în grabă. Doar Sergio încercă să vorbească, întrebîndu-l pe patron dacă numele cîrciumii se referă la vreo fată maură sau la fructul sălbatic ce crește prin împrejurimi; patronul habar n-avea. Imediat după masă am pornit înapoi la drum. Ziua era în continuare senină. Puteam distinge acum mai multe sătulețe și clopotnițe, poate favorizați de unghiul vizual format la coborîre, sau fiindcă ochii obișnuiți cu peisajul deveniseră mai pătrunzători. Locul ce păruse pustiu prindea viață. Aerul avea nuanțe și vibrații ciudate, ca și cînd s-ar fi amestecat lumina provenită din mai multe surse, de munte și de mare, sau a soarelui cu cea a lunii. Sergio îl privi pe Dostoievski, spunînd: „Priveliștea e frumoasă, sau, mă rog, e frumoasă în felul ei", dar celălalt nu-i răspunse. Se închisese în el, mergea separat de noi, dînd cu piciorul în pietre. Aveam impresia că zgomotul cunoscut se apropia, alăturîndu-se freamătului de copaci în bătaia vîntului. În ultima porțiune de drum, privind în valea ca o scoică, văzurăm jos un om ce părea că ne așteaptă, făcîndu-ne semn să ne grăbim. Mă oprii, întrebînd:

— Cine e?

— Nu știu, răspunse Sergio, surprins și el.

Mai bine să nu mergem toți. Mă duc numai eu să văd ce e, voi coborîți încet.

Grăbi pasul; după cîteva minute îl văzui lîngă necunoscut, care-i explica ceva gesticulînd. În loc să se întoarcă, Sergio se îndepărtă împreună cu el.

Ajunși jos, mă întinsei pe iarbă. Dostoievski se așeză la cîțiva metri mai departe, cu spatele la mine. Prezența lui mă apăsa. Mă plictisise de-a binelea și doream să rămîn un timp singur, fără a-l mai simți lîngă mine. Îmi schimbai locul pentru a mă întinde undeva unde să nu-l mai văd. Stăteam cu ochii închiși, dar după cîteva minute glasul lui mă obliga să-i deschid și-l văzui în fața mea. Spuse:

— Iertați-mă că vă deranjez: trebuie să capăt o informație urgentă.

— Referitor la ce?

— La lumea aceasta.

— Spuneți.

— A devenit mai bună de cînd am plecat eu?

— Nu.

— E la fel de urîtă?

— La fel.

Tăcu o clipă. Aș fi vrut să plece și l-am întrebat:

— Altceva mai doriți?

— Da, de fapt asta știam. Întrebarea mea se referă la altceva.

Îi făcui semn că-l ascult.

— Mai există apostoli, predicatori sau misionari?

— Cîți vrei.

— Dar propovăduitori, judecători, cavaleri ai unei cauze, însetaţi de adevăr, fanatici ai dreptăţii ?
— Nu ducem lipsă.
— Mai sînt şi reformatori, înnoitori, înduioşaţi de soarta omului ?
— La fiecare colţ de stradă.
— Dar cei care suferă pentru alţii, care trăiesc pentru ceilalţi, pentru viitor ?
— Marfă la discreţie.
— Vă mulţumesc.
Se îndepărtă şi nu-l mai văzui. Speram să nu-l mai văd de loc. După un timp, o altă prezenţă mă făcu să deschid ochii. De data aceasta era Sergio.
— Ce s-a întîmplat ?
— Sînt mai de mult aici, dar am văzut că eraţi obosit şi n-am vrut să vă scol pentru a vă da o ştire proastă.
— Ce fel de ştire ?
— Tatăl dumneavoastră.
— Ce i s-a întîmplat ?
— Ceva grav.
— A murit ?
— Azi-dimineaţă, pe cînd noi eram plecaţi. A avut un atac de inimă.
— Nu suferea de inimă.
— Se pare că suferea, dar nu voia să spună. A durat puţin, n-a suferit prea mult.
— Cine-i acum cu el ?
— Sînt cîţiva oameni, nişte ţărani, cele două femei de serviciu, femeia pe care aţi cunoscut-o. Se pare că voia să se însoare cu ea. Ea spune că se temea de un astfel de sfîrşit ne-

prevăzut şi că a încercat zadarnic să vă atragă atenţia.
— Dar el, n-a spus nimic ?
— Prea puţin. De trei sau patru ori a spus cuvîntul „fotografii" şi nu se ştie ce a vrut cu asta. Apoi o frază de neînţeles : „E tot mai greu să mori".
— Mă duc la el, spusei sculîndu-mă.
— Vă sfătuiesc să nu o faceţi. Totul s-a sfîrşit acum.
— N-aş fi primit cum se cuvine ?
— Nu ştiu.
— Cel puţin să mă duc sus ; am să văd dacă mă simt în stare să intru.
— Doriţi să vă întovărăşesc ?
— Prefer să fiu singur.
Am ajuns la zidul cireşului şi am urcat treptele. Eram la marginea grădinii terasă ; în faţa mea se ridica în întuneric faţada casei, doar la fereastra camerei tatălui meu, unde nu mai intrasem de ani de zile, era lumină. În spatele perdelelor se vedeau mişcîndu-se umbre. Am înţeles că nu voi intra niciodată acolo. Am rămas nemişcat, dar m-a cuprins un val de furie amestecată cu durere : simţeam în mîini răceala balustradei de la terasă, de care mă agăţasem. Cred că am strigat tare de mai multe ori : „Ai murit şi tu, ai murit şi tu, şi tu...", dar nu mă auzi nimeni. Continuai : „Ştiu că-i greu să mori, ştiu că-i greu să mori, acum sîntem între noi, nu ca înainte. Îi iubim numai pe cei morţi". Strigam mereu : „Ai vrut să-l omori, dar te-a luat cu el, acuma umbli pe sub pămînt". În delirul meu îmi

venea în minte mereu altceva şi urlam : „Nu sînt un monstru“, pînă cînd mă întrerupse vocea lui Sergio ce venise să mă ia, spunîndu-mi : „Gata, ajunge acum“.

Liniştit, coborîi împreună cu el. Lîngă cabană nu era nimeni. Îl întrebai :

— Unde e ?

— Nu mai ştiu. În timp ce eraţi plecat, a început în sfîrşit să vorbească iar. A spus : „Vreau să mă plimb puţin singur şi să meditez asupra celor ce mi s-au întîmplat“.

— Şi unde s-a dus ?

Sergio dădu din umeri.

— Poate că e mai bine aşa.

Răsărise luna, dar ca o cosiţă subţire, răspîndind o lumină slabă. Privii cu atenţie împrejur, dar nu văzui decît cîmpie. Instinctiv mă îndreptai spre hruba pe care cireşul o deschisese în zid. În lumina palidă se putea vedea înăuntrul ei pămînt proaspăt călcat.

XIV

Ne apucă o veselie nervoasă la vederea acelor urme.

— A dispărut ca o cîrtiţă.

— Drum bun şi călătorie plăcută !

Mi se întîmplă atunci un lucru ciudat. Mă cuprinse un rîs frenetic, cum nu mai rîsesem de ani de zile, provocat de imaginea lui Dostoievski, omul acela de geniu care mergea, mergea într-una într-o mulţime de oameni fără a-şi putea spune numele. Rîdeam cu spasme sub privirea lui Sergio devenit serios. După un minut mă potolii şi devenii şi eu serios.

Dispariţia lui Dostoievski nu mă surprinsese, dar nu pot spune nici că mă aşteptam la ea. Nu mai mult decît m-aş fi aşteptat să-l văd în faţa noastră în seara în care ni se prezentase ghemuit în faţa zidului, cu un nume atît de departe de preocupările mele şi la care nu mă gîndisem în nici un caz în zilele acelea. E adevărat că lăsase o urmă, venind şi plecînd, grămăjoare de pămînt asemeni celor pe care le fac cîrtiţele sub iarbă.

Îmi dădeam seama acum că nu făcusem decît să asist, fără să particip, la toate întîmplările petrecute de cînd omul acela venise cu noi. Făcui bilanțul acelor zile. Ascultasem o povestire, desigur mediocră dacă ar fi fost inventată, dar neobișnuită, ținînd seama de faptul că relata niște fapte reale. Petrecusem două nopți pe o saltea, alături de autorul acelei povestiri, auzisem cum se apropie și se îndepărtează zgomotul de frunze uscate, umblasem printre dealuri, pe drumuri necunoscute mie, luasem parte la o discuție pe care, lucru ciudat, mi-o aminteam în amănunt. Nu mi-aduc aminte în schimb să fi vorbit, cu glas tare sau în gînd, pentru a comenta sau judeca ceea ce vedeam și auzeam. Întîmplarea n-avea nimic comun cu mine, în afara unor impresii, a unor schimbări de dispoziție sau a unor observații neînsemnate, care nu vizau fondul lucrurilor, și care nu reprezentau ceva în stare să-mi certifice că fusesem și eu prezent ; priveliștea era frumoasă, cel reînviat îmi devenise antipatic, comportarea lui Sergio denota o lipsă de delicatețe și o vanitate nebănuite la început. Dar și amănuntele acestea lipsite de importanță parcă nu mi-ar fi aparținut. Eram complet liniștit. Pentru o clipă, e adevărat, mă răscolise o pasiune violentă, ceva oribil care mă zguduise și mă făcuse să urlu la fereastra camerei tatălui meu. Dar furtuna se potolise repede, ca și rîsul nestăvilit de la urmă.

Fusesem deci întrerupt de cînd venise omul acela și pînă plecase. Nu mă mai gîndisem la

mine, nu-mi mai aminteam nimic de viața mea dinainte, fusesem absorbit de fapte și de lucruri ce mă goliseră parcă. Tot ceea ce se întîmplase îmi era viu în minte, cu o intensitate atît de mare de parcă un alt eu mi-ar fi luat locul. Faptele, cuvintele, gesturile care îmi defilau prin față nu mi se păreau mai mult sau mai puțin interesante, extraordinare, banale, plăcute sau neplăcute, ci doar adevărate pînă la limita extremă și suportabilă, dincolo de care aș fi explodat ca un balon de săpun. Fusesem prins, trăiam cu totul în ele, dincolo, ceea ce mai rămînea de partea asta era prea puțin, o părticică infimă : nu mai mult decît o vibrație în jurul adevărului lucrurilor, atît de palpabilă și neîndoielnică încît nu mai lăsa nici un locșor pentru mine însumi. Transformarea, prin care aproape mă autoeliminasem, nu părea să aibă vreo legătură cu cele întîmplate în ultima vreme, decît eventual fără ca eu să-mi dau seama. Mă trezeam acum în fața rezultatului, asemănător cu o metamorfoză naturală. Starea aceasta de extaz nu a durat prea mult, încît acum pot s-o descriu. Timp de trei zile însă n-am gîndit la nimic, totul era gol în mine. Ascuns în miezul lucrurilor, eram o părticică din strălucirea, forța și limpezimea lor, bucuros că îmi luaseră locul.

În seara cînd omul dispăru, eram obosit de drum, și mă dusei imediat la culcare. Sergio plecă mai devreme ca de obicei, fără a mai spune ceva. Trecură încă alte două zile complet goale, în care m-am integrat cu totul în

starea descrisă atît de confuz. A treia zi, Sergio îmi spuse :

— Vă sfătuiesc să vă întoarceţi acasă. Veţi fi şi acolo singur, n-are sens să vă mai chinuiţi aşa. Am să vin pe la dumneavoastră cînd doriţi şi dacă doriţi.

— Cine a rămas în casă ?

— Nimeni.

— Dar el ?

— L-au dus.

— Şi femeile ?

— Cea tînără a plecat, a rămas cealaltă, dar am vorbit cu ea : n-o să vă stingherească cu nimic. Puteţi s-o trataţi ca pe un obiect oarecare. Cînd veţi dori să mă vedeţi, o puteţi trimite să mă cheme.

Am lăsat să treacă şi ziua aceea, apoi fără nici o împotrivire, m-am întors acasă întovărăşit de Sergio. El s-a oprit în faţa zidului, iar eu am intrat singur şi m-am dus în camera mea pe care am găsit-o aranjată.

Cred că scopul lui Sergio fusese de a mă readuce treptat la realitate, bizuindu-se pe şocul sentimental ce-l puteam avea acasă, după o nenorocire recentă. Dar nu s-a întîmplat aşa, n-am suferit nici un şoc ; Sergio mă pierduse, o luasem într-altă direcţie. Timpul se înrăutăţi şi începu să plouă. A doua zi dimineaţa, învăţată poate de Sergio, sau nevrînd nici ea să dea ochii cu mine, femeia îmi aduse mîncarea în timp ce eu eram în baie. Se destrăma starea de perfecţiune absolută din zilele precedente, dar nu mă întorceam la ceea ce fusese înainte. Puteam medita acum asupra celor întîmplate

şi văzute. Eram încredinţat că povestirea lui Dostoievski corespundea unei realităţi. Dar nu-i dădeam altă importanţă decît că era adevărată. Eram tot atît de sigur însă că lumea pe care ne-o descrisese era doar una din atîtea altele posibile, în care poţi ajunge ; nu însemna că dacă întîmplător eu auzisem povestea unicului om reînviat, să nu mai existe şi alte lumi. Ceea ce se petrecea cu mine, de exemplu, putea aparţine aceleiaşi categorii de fapte, deşi destinul meu era altul. Din povestirea tovarăşului nostru, ca şi din tot ce se întîmplase după întîlnire, rămîneam de fapt doar cu cîteva amănunte, selecţionate şi fişate, singurele care mi se imprimaseră în minte. De exemplu : foşnetul foilor de porumb uscate, grămăjoarele de pămînt scormonite parcă de cîrtiţe, petele de spumă pe cale de dispariţie care fuseseră odată oameni, cireşul sălbatic din fundul gropii unde lătra cîinele. Erau fapte tot atît de adevărate ca şi obiectele din camera mea ; nici mai mult, nici mai puţin decît adevărate.

După ce a mai trecut o zi, am înţeles de ce anume aveam nevoie. Trebuia să vorbesc, dar într-o altă limbă, cu alţi oameni decît cei din trecut. În decursul carierei mele fusesem specialist în scurte aforisme de publicitate : îmi rămăsese o deformaţie care îmi modela gîndurile după tiparul acela. Luasem obiceiul să-mi pregătesc o grămadă de fişe (ideea fişelor avea ceva care incita la conştiinciozitate şi precizie), pentru a trece de la o formulă la alta, pînă la cea mai perfectă, de la schiţarea

celei mai complicate pînă la expresia definitivă. Doream să aplic aceeași metodă pentru a-mi atinge noul scop, dar îmi lipsea hîrtia. Am hotărît să întrebuințez mai întîi foile albe de la începutul și sfîrșitul cărților pe care le aveam în camera mea, tăindu-le cu un cuțit de masă. Dar, chiar și așa, nu puteam începe cu o grămadă atît de mică ; îmi imaginam o lucrare de proporții infinite și lipsa hîrtiilor era o piedică. Mai rămîneau cărțile din biblioteca de la parter și din ladă. Am coborît și cu același sistem mi-am făcut rost de suficiente fișe pentru a mă apuca în liniște de treabă. Mă gîndeam să-l solicit pe Sergio pentru a-mi procura toată hîrtia de care aveam nevoie. Foile de carte nu erau de aceleași dimensiuni și dezordinea asta mă enerva. O zi întreagă am stat tăindu-le pe cele mari după dimensiunile celor mici. Ziua următoare m-am apucat să lucrez dis-de-dimineață.

Faptul că ieșisem dintr-o dată din camera mea în căutarea hîrtiilor m-a făcut să umblu fără nici o rezervă prin casă ; îmi făcea chiar plăcere. Prima mea ieșire îmi sugerase o serie de fișe, mai ușor de alcătuit decît altele, și care mi-ar fi servit de exercițiu. Era vorba de o inventariere și descriere completă a mobilelor și obiectelor ce fuseseră vîndute de tatăl meu, fiecare cu fișa ei, fără nici o legătură între ele. Îmi aminteam obiectele de îndată ce zăream pe perete petele cunoscute desenînd conturul vreunei mobile dispărute ; sau mai bine zis le priveam ; ideea de amintire se

modificase, nu mai avea nici un sens. Exista ideea privirii lucrului absent.

Trecutul și prezentul se situau la același grad de evidență imediată. Fișa era schițată, apoi o puneam la punct în camera mea. Foile de hîrtie pe care notam aceste aproximații nefinisate se adunau într-un colț. Nu voiam să adaug nimic obiectului descris ; uneori mai treceam un amănunt, ca și cum l-aș fi pus sub lupă, sau sub un reflector ; eram parte obiectivă, ajutam obiectul să se afirme, impulsionîndu-l să fie prezent. Fișele mele semănau cu etichetele publicitare, dar cu o singură deosebire, obiectul nu urmărea să placă nimănui. Își afirma pur și simplu existența. Descrierea pe care obiectul o căpăta prin intermediul meu urmărea un circuit vast, dar închis, cu un punct de plecare și unul de întoarcere, întocmai unei unde radiofonice care ajunge pînă la stele pentru a se întoarce pe pămînt. Un fotoliu Ludovic al XV-lea, care fusese în salon, nu-și declara, de exemplu, valoarea pentru a o supune aprecierii cunoscătorilor, lipsindu-se de orice referire istorică. Lucrurile acestea nu mai contau ; obiectul dorea doar să existe. Fișa consemna : „Fotoliu în mijlocul salonului. Are brațele îndepărtate pentru ca locul de așezat și spătarul (drept, ușor înclinat) să fie mai cuprinzătoare. Pe margini lemnul e de culoare deschisă, cu sculptură canelată pe partea de așezat și împrejurul spătarului, și pare făcut din material elastic îndoit și întins, pentru a putea urma curbura. Tapițerie roșie, cu o ruptură mare pe unde

iese căptușeala. Analogii : copacul de cauciuc (cu secreții și ramuri), o femeie violată, o broască rîioasă." Mai rămînea un spațiu alb pentru eventualele analogii, ce puteau fi descoperite în timp și la care țineam foarte mult. Ele făceau parte dintr-o realitate obiectivă a morfologiei ființelor. O altă fișă era dedicată unui scrin a cărui formă se întipărise pe perete. După o îndelungată prelucrare căpătase următoarea formă : „Pîntecos, cu picioare înalte și subțiri. Lemn de nuc roșcat, cu pete mari, curgînd pe margini, ca niște dîre de cerneală neagră. Petele sînt mai dese în partea de sus. La unul din picioare un nod din lemn a ieșit, lăsînd o gaură transversală. Dacă te lași în jos, vezi prin ea. Mai există un nod mai mare în partea de sus. Continuă să picure un fel de rășină, un reziduu lichid al copacului de origină. Lumina bate din dreapta și face să strălucească lacul într-o ușoară nuanță verzuie. Analogii : hîrtie pe care s-a întins la mijloc o pată de cerneală. O rădăcină groasă. Un dinte molar răsturnat. O eclipsă de soare (petele pe fond roșcat). Ochi negri foarte miopi." Rămînea, ca și la prima, un spațiu alb.

Într-o săptămînă am reușit să aduc înapoi toate mobilele care lipseau ; nu mai erau absente, deoarece eu, cum am spus, trecusem de partea lor. În felul acesta, pe o cale comodă și la îndemînă pentru mine, mă angajasem în lucrarea mea : inventarierea tuturor lucrurilor existente. Eu eram doar un agent, un purtător de cuvînt, un fel de duh vorbitor care se răspîndea printre ele. De dimineață pînă

seara mă agitam într-un du-te-vino între camera mea și restul casei ; nu vedeam pe nimeni, în afara femeii de serviciu cînd îmi aducea mîncarea în camera mea, sau făcea curățenie ; ne dădeam doar bună ziua. O rugasem să-i spună lui Sergio să-mi trimită cîteva topuri de hîrtie și mă trezisem cu o duzină de pachete în cameră ; Sergio nu apăru însă. Înțelesese poate că eram ca o insectă în perioadă de metamorfoză. Vremea se stricase definitiv. Ploua aproape fără întrerupere, nori grei și apăsători ca vara pluteau peste dealuri ; seara, cînd cerul se mai lumina uneori, ieșeam să iau aer. Mă apropiam întotdeauna de locul unde altădată se înălța cireșul din zid ; pentru mine el nu mai era complet mort, deoarece făceam parte acum din lumea lui. Îl priveam cum foșnește, aveam însă o imagine mai palidă a lui, ca resfrîntă printr-un geam ; așa cum era plin de flori și fără nici o frunză, nu mai aparținea anotimpului care venise. Coboram pe urmă treptele și pătrundeam în mica vale, în plimbări scurte. Anotimpul înainta iar frunzele, deși erau mici și nu prea dese, alungau florile, făcînd să domine culoarea verde. Dispăruseră aproape complet primele flori, natura se schimbase cu totul de cînd musafirul nostru călător părea să se fi întors. Iarba crescuse mare, amestecîndu-se cu flori înalte de piciorul cocoșului, împrăștiate ca o boare gălbuie, sau cu spice violete și albastre, globulețe de puf, umbreluțe brodate în alb. Le fișam pe cîte unele din ele, dar știam că n-o să fie posibil să le cuprind pe toate în decursul unui

an. De pe dealul din față străbătea cîntecul unui ciuf, dar nu puteam distinge dacă e unul singur sau se alternau mai mulți, fără a se suprapune vreodată. Aduceam cu mine fascicolul de fișe în care mă apropiasem treptat de definiția finală a cîte unui obiect, le rupeam în bucățele mici și le răspîndeam împrejur. Nu mergeam mai departe de al doilea pom fructifer, cel rămas încă în viață. Se acoperise cu frunze și flori albe, cam strivite și nu atît de imaculat strălucitoare cum erau cele ale copacului meu cînd zăcea doborît la pămînt. Una din fișe o dedicai trunchiului care mă interesa :

„Neted, lucios, cu noduri și striuri orizontale. Analogii : pereți de rocă stratificați. Fermoare. Piele de șopîrlă. Coajă de fructe (prune, pepene verde), pînză cerată.“ Spațiu alb. Mare parte din timp mi-l petreceam însă în casă, umblînd dintr-o cameră într-alta, chiar și noaptea, desființînd orice orar de veghe și de somn. Transformarea mea se accentua pe măsură ce trecea timpul. Mă întorceam la starea de obiectivitate absolută pe care o întrevăzusem la înapoierea mea acasă, dar în mod mai lucid și mai concret, printr-o transformare treptată ce-i dădea un caracter de permanență și normalitate. Și în timp ce eu existam din ce în ce mai puțin, casa devenea tot mai vie, o casă bogat înzestrată, ce cuprindea și priveliștea din jur cu obiectele și variațiile lor, soarele, ploaia, ceața, luminile nopții. Intrau în dotare și persoanele și întîmplările petrecute în ea, legate de alte fapte, pînă la

limita cunoașterii mele. Rolul meu în propria mea casă era cel al unui șoarece cuibărit într-o bîrnă. Înăuntrul ei trăiam o întreagă mișcare de sori — luni — copaci — ploi — ființe vii și moarte — întîmplări mai noi și mai vechi — dar toate văzute din perspectiva lor ; catalogam totul, recuperam totul. De orice aș fi vorbit, de crăpătura unui trunchi, sau reflexul unui geam, vorbeam de fapt despre mine, fără a mă numi vreodată, deoarece eram în lumea lor.

Mă întrebam odată cum ar fi fost mai bine, să mor în propria mea casă, refăcînd în sens contrariu drumul de la naștere ca într-o oglindire, sau undeva departe, ca un străin necunoscut, în care să nu mai pot regăsi nici o amintire, deoarece nici o oglindă nu ne mai reflectă chipul. Ajunsesem la o îmbinare a celor două soluții. Mă aflam în casa mea, dar și într-o navă cosmică pornită într-o călătorie fără sfîrșit și fără întoarcere ; iar eu eram gîndul lucrurilor despre ele însele, a doua față a lor. Catalogul meu creștea. Neavînd fișier, iar masa pe care scriam fiind prea mică, îmi adusesem cu mare greutate în cameră o masă mare, grosolană, care-mi ocupa aproape tot spațiul, dar care putea să-mi fie de folos pentru un timp. Aranjam pe grupuri fișele catalogului după subiect, și fiecare grupă era fixată cu cîte o piatră culeasă din grădină, descrisă și ea la rubrica respectivă. Subiectele se înmulțeau. În fiecare zi inițiam o rubrică nouă ; pe măsură ce pregăteam o nouă fișă, o puneam într-una din grămăjoare, după felul subiectului tratat. În timp ce mă ocupam de

lună, se putea întîmpla ca o piatră, o iarbă, o figură să-mi atragă atenția. Continuînd să lucrez în felul acesta, prin lărgirea sferei de preocupări, eram ca un pianist ale cărui mîini trebuiau să parcurgă claviatura alergînd încontinuu de la o clapă la alta; aici însă fiecare notă își ajungea sieși. În timpul unor nopți senine, am avut ocazia să-mi iau diferite notițe despre lună, dar știam că repertoriul lunii era atît de mare încît mi-ar fi trebuit cîțiva ani de supraveghere.

„A răsărit galbenă. Devine tot mai albă pe măsură ce se înalță."

„Nu are o densitate egală. Centrul e compact și plin, pe margini e transparentă și subțiată."

„E fixă, nemișcată."

„E mîncată de jos, se dezechilibrează, cade."

„Ceața orizontului o înroșește."

„Ceața orizontului o face verzuie."

Fișam efectele luminii lunare, pe lemn, pe zugrăveli, pe frunziș, pe culorile ce nu se ștergeau cu totul. Același lucru îl notam despre nuanțele de roșu și roz puse de soare pe pereții camerelor. Alte sute de fișe a trebuit să le dedic norilor care se ridicau, dar nu ca niște stăpîni absoluți, ci sfîșiați mereu ba în luptă cu cerul, ba cu soarele ce deschidea în ei văgăuni de foc. Fiecare obiect era la fel de important și de independent prin propria lui existență, și fiecare moment al său era un obiect. Obiectele aveau ceva din plenitudinea unor ființe și puteau fi cuprinse ca ființe separate într-o înregistrare, care să le păstreze pentru totdeauna.

Existau rubricile stele, frunze, pietre, zgomote, mirosuri. Într-o zi mă întîlnii cu Sergio în grădină. Nu intrase tocmai fiindcă știa că mă ocup cu o mare lucrare și nu voia să mă deranjeze.

I-am spus că nu e nici un secret și i-am explicat ce făceam. Sergio mă aprobă observînd că ar fi fost o treabă bună dacă toată lumea ar fi făcut asta, fiecare pe contul lui, nu în colectiv. Examină grădina și la cîteva ore după plecarea lui am primit un buchet mare de flori de sezon pe care nu le aveam în casă. Doream să le fișez înainte de a se veșteji. Studirea unui stînjenel m-a făcut să descopăr tendința parfumului lui de a nu se difuza, fiind emanat în două etape, ca în două salturi succesive. Prima dată e acidulat, dar mirosindu-l insistent ceva se rupe parcă din el sau explodează înăuntru, ca un săculeț de rezervă, sau o glandă spermatică, emanînd un parfum extrem de dulce. Am analizat și o lalea galbenă : „În fundul clopotului de petale, pistilele negre par a proiecta în porțiunea internă a petalelor umbra lor. Dar privind atent se observă că nu e umbra pistilelor. Petalele înseși au în locul acela niște dungi subțiri verticale, parcă desenate cu cărbune, ce seamănă cu niște umbre, dar nu sînt. Pe margine sînt tivite cu puțin roșu aprins." Fiecare floare cuprindea atîtea alte însușiri noi, încît descoperirea analogiilor era nesfîrșită.

Ceva începu să se schimbe în catalogul meu. Obiectele, deși rămîneau independente și egale, se animau. Fiecare conținea o poveste, acțiuni

și persoane, o întîmplare din viața mea sau a altora ; examinate îndelung, ele cuprindeau totul și pe toți, dar din altă perspectivă. Aceleași lucruri apăreau cînd în față, în prim plan, cînd lateral și în plan secundar, sau clipeau ca într-o depărtare nesigură. Această memorie a obiectelor nu trecea niciodată dincolo de culoarea și de forma lor, nu le scădea autoritatea prezenței. Se contopea cu elementele lor componente, era parte integrantă din morfologia lumii. Regăseam totul, pe tata, pe mama, pe învățătorii și colegii mei, lecturile, fanteziile, animalele și plantele mele, pe Ida, acuzațiile ce-mi fuseseră aduse. Dar nu ca altădată, cînd vedeam totul stînd de partea mea. Acum le vedeam stînd de partea faptelor, și tot cu pasiune și dragoste, dar cu pasiunea și dragostea lucrurilor și a faptelor pentru propria lor existență. Jucam pe tabla lor de șah, nu pe a mea.

Ajuns aici am avut un vis, un coșmar, lucru ciudat, deoarece eu visam rareori. Mi-a provocat o senzație chinuitoare pe care n-o mai avusesem de mult, o ruptură în urzeala gîndurilor mele. Se făcea că mă aflu într-o lume care semăna cu a noastră, dar eu știam că nu e aceeași ; una din multele lumi, ca aceea a reînviatului, în care se merge la întîmplare. Priveliștea, destul de frumoasă, cu iarbă și frunziș din belșug, era presărată ici și colo cu morminte.

Cineva stătea lîngă mine, puțin mai în spate, dar nu reușeam să mă întorc ca să-l văd, și spunea : „Sînt mormintele în care odihnesc

tatăl și mama ta, femeia pe care ai iubit-o". I-am răspuns : „Știu", și le recunoșteam, de parcă le mai văzusem. Dar nu-mi aminteam nimic despre cei ce se aflau înăuntru, nici înfățișările lor, nici ce relații avusesem cu ei.

Visul acesta mi-a modificat orientarea catalogului meu. Am înțeles că acest catalog al obiectelor deschidea calea unui al doilea catalog, o altă față a sa, care-l completa pe primul dar nu-i schimba esența. Descrierea obiectelor se prelungea într-o altă descriere. Trebuia să-i recuperez pe cei morți.

XV

Din perspectiva mea de-acum îmi dau seama că nu există morți și că nu sînt închipuiri. Sînt tot atît de adevărați ca și obiectele, trăiesc încontinuu, existența lor nu cunoaște nici o clipă de răgaz sau de întrerupere. Bătrîni, copii, tineri, adulți, bogați sau săraci, stăpîni sau servitori, puternici sau slabi, triști sau veseli, învingători sau învinși, pot rîde sau plînge, dar sînt cu toții egali, mulțumiți în aceeași măsură că se bucură sau suferă. Sînt egali prin forța lucrului care există și care e doar existență. Apar de nenumărate ori și de fiecare dată se fixează într-o poză, într-un gest, neclintiți de nimic, dominatori. Fiecare gest e un obiect complet, independent, suficient sieși. Alături de figurile celor vii sînt absolut la fel. Nu pot să fac vreo diferență. Trăiesc puternici, în totalitatea sau în detaliul fiecărui gest, ca și Clitemnestra sau Roland.

„Domnul cu bărbuța ascuțită, cu ochii de un albastru spălăcit bătînd în galben-pai și cu pupilele sfredelitoare, stă în picioare, după-amiază, în camera rece, între sobă și paravanul ce reține puțin căldura, se sprijină de el cu

mîinile sale roșii, vizibil doar de la piept în sus, și privește prin cameră ca de la o fereastră. Se uită la ceilalți care stau în frig în fața farfuriilor pline cu coji de fructe, în tăcerea întreruptă din cînd în cînd de un scîrțîit. Copilul plînge din cauza degerăturilor, și-și freacă pantofiorii unul de altul. Domnul cu bărbiță se impacientează, se uită împrejur și bate cu piciorul în spatele paravanului său, spunînd : «Ce se întîmplă, vă rog, ce se întîmplă ?»“

„Bătrîna doamnă limfatică, aceea cu ochi albaștri și buza lăsată, stă la un birou și scrie versuri albe de unsprezece picioare, avînd într-o mînă fotografia urîtei și virtuoasei sale fiice moarte de curînd, iar în cealaltă un toc ridicat. (Analogie : copilul care mănîncă ciocolată cu pîine). Plînge contemplînd fotografia, dar e în căutarea unui vers care să exprime cum se întinde paloarea mortală. Scrie printre suspine : «Iar crinii, vai mie, iau locul trandafirilor».“

„Femeia cea grasă ce-și lustruiește pantofii cu restul de la un salam înfulecat cu lăcomie, stă în picioare ținînd de mînă un copil și ascultînd dojana unei tinere brunete. Fața ei are o expresie prostească, dar două șiroaie de lacrimi ca de ceară marchează două linii strălucitoare pe obrajii rotunzi. Analogie : picături de ploaie ce alunecă încet pe geamuri murdare.“

„Femeia micuță, îndesată, cu fața pătrată și picioare groase, care poartă o pălărie de catifea ca un tricorn pe cap, și va muri într-un lagăr de exterminare, povestește că un bri-

liant de-al ei, nu mai mare decît bobul de nisip, e mai curat decît enormele pietre prețioase din Coroana Angliei."

„Cîinele mare cît un om, dar blînd, sălbatic și timid, cu părul de un roșu auriu, așezat ca niște crizanteme în jurul ochilor pieziși de maimuță, atins de infarct, scoate un urlet prelung ca o sirenă antiaeriană, ce-ți amintește de vechi spaime în timp ce privești spre fereastră, și cere ajutor cu ochii lui disperați deveniți dintr-o dată galbeni sticloși."

„Tînărul de cincisprezece ani luat prizonier de mauri tremură din tot corpul, cu un tremur ciudat ce seamănă cu vibrația unei lame de metal sau a unui arc, și nu-l vor putea opri pînă cînd nu-l vor omorî în grădina cu portocali de pe coasta spaniolă, unde moartea lui va rămîne necunoscută. Analogie : cîinele sălbatic și timid în timp ce tremură în fața unui necunoscut."

În felul acesta catalogam și recuperam forme neîncețoșate, ce nu se dizolvau și nu erau nici spectre, nici spirite, ci realități ferme, clipe autentice de existență, aflate chiar în durere, în plîns, în agonie, în prostie sau în nenorocire, în nepricepere sau nebunie. Într-o zi îmi zic : „Acum gata", și plec. Trebuia să cobor un etaj. Pe palier, la ușa camerei tatălui meu, mă cuprinse o senzație de gol și de tăcere. Într-o parte se deschidea un coridor lung. În fund, o altă cameră încuiată, dar cu cheia rămasă în broască.

— Ce mai face ?

Hecuba, aspră, tristă, cu ochii roșii și părul străbătut de dungi albe ca niște fire de lînă, aceeași întotdeauna, niciodată tînără. Răspunde :

— Îi e rău.

— Doarme ?

— O să doarmă.

— De ce, o să doarmă ?

— De unde să știu eu dacă doarme cu adevărat ?

Intru. Stă întinsă ca un mort, cu ochii închiși. Capul mare cu păr bogat atîrnă greu pe pernă, dar parcă nu ar avea corp, cearșafurile sînt netede, se văd doar două puncte ascuțite în dreptul genunchilor. Mă gîndesc : „Acum e ca o spaniolă ! O călugăriță spaniolă". Chipul i s-a schimbat, fața suptă are umerii obrajilor ascuțiți, pielea măslinie, mai întunecată decît părul cenușiu. O figură ascetică, pe care o urmă de ironie pare a spune că e trează și se preface doar că doarme. Spun în șoaptă femeii :

— Duceți-vă să vă odihniți. Rămîn eu cît doarme.

— Dacă lipsesc mai mult de o jumătate de minut, spune cu voce tare femeia, ca și cînd n-ar dormi nimeni, cu o strîmbătură batjocoritoare, se trezește și începe să țipe.

— Să încercăm totuși.

— O să vedeți.

Nu se trezește. Poate că e o șmecherie doar pentru a-mi arăta că supraveghetoarea cea grijulie minte, așteptînd acum la ușă s-o audă țipînd.

Tăcere, însă. Capul din penumbră e luminat ușor de flacăra unui sfeșnic mic de metal, reprezentînd un șarpe ridicat în coadă. Șarpele are fălcile căscate în sus și în ele e înfiptă lampa cu abajur de mătase galbenă. Printre încolăciturile verticale ale trupului său stau înfipte o ramură cu ghimpi artificiali, cu boabe roșii și trei globuri mici de pom de Crăciun legate cu panglică roz. Lîngă lampă nu se află nici un medicament, ci o cutiuță de sticlă cu capac de granate, un brad nins, o floarea-soarelui, o ciupercă, o căprioară, un pitic din metal pictat și deasupra tuturor o barză din agat roz-alb cu ochi de rubin, sprijinită pe un picior de aur.

Mă scufund în cercul de lumină ce izolează obiectele și nu mă pot opri, de parcă n-ar avea capăt. Cobor în adîncul lui și ceva nespus de grațios îmi apare în față, provocîndu-mi o puternică și dulce neurastenie, aproape dureroasă. Mă pierd cu totul în lumea dinaintea anilor 1914, sub straturile timpului, prin care mai străbat, doar ca niște bule de aer, pînă în camera asta, ultimele sale chemări. Micuță, subțirică, cu părul de un negru-albăstrui și avînd în ochii negri un nimb de foc ca soarele pierit în eclipsă. Descinde și ea din lumea aceea grațioasă, tandră, dulce, blîndă, fără limite, de o minunată amabilitate ce nu se poate opune aroganței și fricii, acceselor de mînie sau deprimării, cruzimii și ipocriziei, milei sau urei față de sine, pentru a ajunge din orice parte ar porni la delir, la exaltarea sinucigașă ? De unde plecase pentru a ajunge abia acum la

starea de perfecțiune, la boala fără speranță și fără sfîrșit, mortală și simulată, la acea supremă prefăcătorie de a lua o înfățișare ce nu-i aparține ?

Intră din nou țăranca cea aspră.

— Acum rămîn eu. Nu vreau să se trezească și să nu mă vadă.

Cobor în grădină ca să mă plimb. De jos aud prin geamurile ferestrei o tînguire confuză, care din cînd în cînd devine țipăt ascuțit și articulat. Mi se pare că pot recunoaște cuvintele : Anna, Dina. Plînsul revine ca o frază lungă, neînțeleasă, reluată în mod identic de la capăt, dar din ce în ce mai ascuțit, pînă cînd se transformă într-un țipăt în care numele răsună cu claritate. Fiecare frază e transpusă într-o gamă mereu mai înaltă.

Mă întorc în cameră. E trează și lungită, cu ochii tot închiși ; femeia se apleacă pentru a-i prinde sensul cuvintelor.

— Poți înțelege ce spune ?

— Ce să-nțeleg ? În fiecare zi e altceva.

— Pe cine cheamă ?

— Își cheamă profesoarele, colegele de școală.

— Vorbește des ?

— Niciodată, numai astăzi.

— Ciudat !

— Face progrese. Mai înainte avea vreo șase sau șapte ani, acum are șaisprezece.

— De mine vorbește ?

— Astăzi nu.

Ascult numele necunoscute, pronunțate pe ton de rugă sau de mînie ; surîde pentru a cîștiga bunăvoința cuiva, îl lingușește, îl îmbu-

nează, apoi îl alungă : „Du-te ! Du-te !“ Înțeleg de ce nu-mi spune numele. Nu poate s-o facă fiindcă eu nu m-am născut încă. Vrea să se întoarcă la începutul vieții, să mai crească o dată, devenind în fiecare zi alta ; ține ochii închiși, pentru a nu vedea nimic din jur. Uneori reușește în ceea ce-și propune, pătrunde în lumea de la începutul vieții sale, apoi se pierde iar, e alungată, se zbate, strigă. Acum, de exemplu, plînsul ei devine ascuțit și dominator. Nu poate să scape de profesoarele și colegele ce-i sînt dușmance, pe care le acuză cu siguranță că au împins-o spre o viață falsă. Caută să o împiedice agățîndu-se de rochia ei, ca niște ramuri pline de spini, nu-i dau voie să înainteze în noua sa viață. Le imploră, le ordonă să dispară ; plecați, plecați, lăsați-mă să-mi văd de drumul meu, nu trebuie să mai existați. Și-a schimbat oare tatăl, mama, frații ? Poate că da, dar lucrul important o așteaptă abia de acum încolo. Trebuie să-i înlocuiască pe toți : profesoare, prietene, pasiuni, intenții, alegeri, dragoste, să-și ia un alt soț și un alt fiu. Se zbate de colo-colo cu capul pe pernă, ca pentru a înlătura obstacolul prin forță fizică.

Probabil că-mi simte prezența și că eu sînt de asemenea un obstacol în voința ei de a-și reface trecutul, provocîndu-i o suferință în plus în chinuitoarea ei simulare. Mi-e teamă că se luptă și împotriva mea, împotriva existenței mele, căci ține într-adevăr capul întors mereu cu ochii închiși în partea opusă mie, spre femeia căreia îi poate da orice identitate, ușor de acceptat în toate delirurile ei. Cîtă doză de

nebunie adevărată există în această dorință de a-și relua viața de la capăt, pentru a și-o reface total pornind de la sine, pentru a se regăsi în esență și a îndrepta greșelile ? mă întreb în timp ce cobor scările. Era o remușcare obscură, dorința de a elimina din trecut tot ce o făcuse să sufere, sau era o revoltă conștientă împotriva nedreptății ce nu mai permite să ai dreptul la o a doua viață într-o versiune corectată ?

Mă plimb pe afară. Mă duc pînă la cireșul desfrunzit acum în decembrie, intru în sera unde sînt păstrați lămîii, dar pașii mă poartă din nou spre masă. Mă întîlnesc cu doctorul care coboară.

— Cum se simte ?

— Mi s-a spus că delirează. Dar am găsit-o normală și destul de liniștită.

— Acum o jumătate de oră nu era.

— Mai joacă și teatru.

— Teatru sau nu, tot aia e. Suferința e aceeași.

Nu s-a schimbat, doar că nu mai țipă. În pat se află tot femeia spaniolă, un cap fără trup. Pleoapele lăsate sînt ușor întredeschise. Stă nemișcată și pare că nu-mi observă prezența. Vorbește mișcîndu-și imperceptibil buzele, cu mușchii feței imobili :

— O supă de pasăre...

O sărut pe frunte. În sfîrșit se mișcă, îmi ia mîna în mîinile ei, o duce la buze, deschizînd ochii mari. Aruncă o privire ironică femeii ca pentru a-i spune : „Proasto, nu înțelegi nimic, te afli aici doar pentru a sluji nebunia mea.“

Își întoarce ochii la mine și citesc în ei atîta luciditate încît îmi vine amețeală, ca și cînd aș privi niște constelații de o strălucire insuportabilă ce apar din ceață în trecătorile munților. Își domină nebunia, își dirijează delirul... Acum plînge, un plîns ce-i cuprinde doar fața, ca un tremur ușor, fără nici un alt efort. Observ la ea o preocupare de a-și drămui oboseala fizică, o vicleană simulare a morții, pentru a-și apăra viața. Dar simt că ar vrea să mă îndepărteze pentru a se reîntoarce la ocupația din care am întrerupt-o și unde eu n-am ce căuta. Îmi șoptește :

— Nu te duci la masă ?

Iat-o că și-a revenit din nou, extenuată, nebună, delirează, o ia razna, joacă teatru în timp ce agonizează sau se preface că agonizează, dar devenită ea însăși, triumfătoare de a fi cum era înainte. Fericită că e, că există, fără nici o remușcare, așa cum e fotografiată în tabloul de deasupra noastră, în care sînt și eu...

Închid din nou ușa cu cheia și cobor în grădină și de acolo în vale. Mai am o întîlnire care ar putea să nu-mi reușească. Poate din pricina luminii confuze a zilei, plutind între senin și înnorat, natura mi se pare cuprinsă de o mare slăbiciune. Luminile și culorile schimbătoare nu reușesc să dea corpurilor forme solide și contururi precise. Copacii înverziți iarăși par un paravan pus în fața priveliștii, fără a ascunde nimic însă ; ceva mereu schimbător, nesigur, neîmplinit. Trunchiurile subțiri și pătate, frunzele ce brodează cu nuanțe de verde ramurile, clipirile ierbii umezite, totul scapă

privirii într-o fragmentare ce se destramă cu repeziciune în vibrații multiple, împrăștiindu-se și adunîndu-se într-o iluzie optică de forme. Cîntecul păsărilor nu mai e sunet, face și el parte din tremurul luminilor.

Simt cum din sînul acestor fantasme se ivește o apariție asemănătoare, care s-a topit cu totul, ca un element difuz ce invadează locul tot mai mult, fără a reuși să capete o formă bine definită. Această prezență invizibilă nu sugerează nici măcar în gînd imaginea vreunei persoane reale. Văd în mintea mea o fotografie a tatălui meu, tînăr, cu o față aproape de copil ; încerc zadarnic să împing imaginea din fotografie pentru a o reanima, spre ființa nedefinită ce mi se înfățișează atît de difuz. Îmi trezește în schimb în amintire alte imagini de același gen, dar și ele par înghețate într-un album : tata în salopetă de mecanic, murdar de ulei, întins la pămînt sub motorul unei mașini, sau lucrînd la motor cu mîini abile de om de altă condiție. Binevoitor și fără apărare, într-un loc necunoscut, cu mîinile lui viguroase.

— De ce nu pot să te văd ? De ce nu mi te arăți ? Chiar zilele trecute ai fost singurul om pe care nu l-am văzut de loc, tu, ultimul meu mort.

— Nu poți să mă vezi ! spune, dar chiar și cuvintele acestea nu sînt ale lui, ci le formulez eu, cu greu, în gînd. Nici măcar tu, nici măcar acum. Nu reușești să-mi dai viață, să faci un om adevărat din figura aceea de copil. O știu bine, a fost o greșeală să mă nasc printre voi ; totul a fost o greșeală de la început...

— Şi eu cred că ai greşit uşa, că ai apucat pe un drum care nu te ducea la viaţă, pe o cărare cu prea multe cotituri, care te purta înapoi, mai înainte chiar de a intra. De ce ai murit aşa de rău ? Eu am reuşit să mor mult mai bine decît tine. Aş vrea să te văd, dar nu pot.

— Nici ea nu mă vede, ea pe care am iubit-o atîta, acum cînd moare şi se chinuie să-şi refacă viaţa cu altcineva decît cu noi. Pronunţă atîtea nume, dar pe al meu nu. Alte nume, alte feţe... Poate că aşa trebuie. Existenţa mea a însemnat puţin pentru ea, dar destul pentru a o împinge lesne la moartea aceasta disperată...

— Cît eşti de bun.

Suspinul pe care îmi imaginam că-l scot nu-mi ajungea pînă la buze, se pierdea la jumătate : — Nu numai tu, ci toţi...

— Noi toţi ! Noi toţi !

— De ce mă îngîni ? Da, noi toţi. Tu din slăbiciune, eu din duritate. Tu din îngăduinţă, eu din detaşare. Tu din dragoste, eu din indiferenţă. Lumea voastră te poate înnebuni prin veşnica ei docilitate, a mea prin refuz şi dispreţ. Dar tu cel puţin eşti mai bun...

— E bun doar acela care trăieşte puţin. E slab şi-i face rău celui care-l iubeşte ; ar fi mai bine poate să nu iubească de loc...

— Cine poate spune ce e mai bine ? care boală e mai bună ? Pe voi vă pierde mila şi blîndeţea, pe noi, cruzimea. Şi atunci, ucideaţi şi vă ucideaţi din dragoste pentru voi ; acum cine mai tolerează, cine se mai tolerează ? Numai cretinii.

Cuvintele acestea loviră prea greu o prezenţă atît de vagă. Simţeam cum se topeşte, pierzîndu-se printre plante şi iarbă. Nu mai auzeam nici o voce în mine, nici măcar iluzorie. Acum puteam vedea în vale trestiile ; îmi fixasem privirea spre locul unde cîmpia făcea o cotitură, ascunzîndu-se după moţurile trestiilor mai stufoase. Figura aceea mică de tot şi neterminată ce voia să-i semene, întoarsă mereu cu spatele la mine, la punctul extrem al orizontului, lîngă moţul trestiilor după care căuta să dispară, era doar o închipuire căznită, născută din compasiunea mea, dar ştiam că nu era nimic. Mă obseda în gînd un vers, parcă : „Sufletul său pierdut printre trestii..."

XVI

Rămăsese singurul lucru de nerecuperat, nu l-am putut prinde niciodată. Am înţeles acum însă ce înseamnă a trăi laolaltă cu morţii. E tot atît de natural, pe cît era refuzul de a o face cînd trăiau. Trebuie lăsaţi să moară pentru a-i regăsi apoi în memoria lumii.

Într-o dimineaţă a venit Sergio, a citit cîteva din fişele mele, care se adunaseră cu miile, trecînd de la un grup la altul, apoi a spus într-o doară :

— În ceea ce vă priveşte, afacerea aceea a fost închisă.

— Ce afacere ?

— Asasinatul acela. De ieri nu mai aveţi nici un amestec.

— Şi înainte ce amestec aveam ?

— L-au prins pe făptaş : o poveste banală. Dacă doriţi, vă pot aduce jurnalele ca să aflaţi mai amănunţit. Vorbesc şi despre dumneavoastră, spun că sînteţi nevinovat...

— Nu mai citesc jurnalele, şi în lumea mea acum nu există vinovaţi.

— Trebuie să vă spun că şi tatăl dumneavoastră lăsase o mărturie favorabilă în ceea ce

vă priveşte. Vă amintiţi că mai înainte de a muri vorbise de nişte fotografii ?

— Da.

— Cireşul se interpunea în linie dreaptă chiar între fereastra camerei de unde aţi fi tras dumneavoastră şi punctul în care se găsea omul acela cînd a fost lovit. Dumneavoastră nu l-aţi fi putut vedea şi nici trage asupra lui, deci. Cînd a vrut să doboare copacul, tatăl dumneavoastră a făcut o serie de fotografii pentru a nu distruge o mărturie din care acest lucru rezulta clar. L-aţi surprins în timp ce fotografia, deşi atunci n-aţi înţeles ce face. Acum mărturiile acelea au devenit inutile.

— Nu cred. Unde se află fotografiile ?

— Le are femeia care stătea cu tatăl dumneavoastră. Le păstra pentru a le încredinţa unui avocat, dacă ar fi fost cazul.

— Aş dori mult să le capăt.

— Tocmai voiam să vă propun să mergem împreună să le luăm.

— Unde ?

— Femeia locuieşte în oraş.

— Nu, spusei, şi arătai masa acoperită cu hîrtii. Eu nu mai pot să mă mişc şi nu pot nici măcar să mai vreau. Am devenit propria mea fotografie.

— Femeia e gravidă.

— Cu tatăl meu ?

— Aşa susţine ea.

L-am rugat pe Sergio să se ocupe de găsirea bunurilor ce-i mai rămăseseră tatălui meu, ca şi de tot ce mai aveam sau mai puteam aduna în oraşul unde lucrasem. Nu era mult, dar

ajungea pentru o viață cu aparențe de lîncezeală.

— O să puteți spune astfel femeii că sînt gata s-o ajut dacă tata nu s-a gîndit la ea, lucru de care sînt sigur. Și aduceți-mi, vă rog, fotografiile.

Rămas singur mă cuprinse o ușoară tulburare la gîndul că bătrînii și morții continuau să prolifereze. Dar imediat mi-am spus că totul s-ar fi întîmplat și așa, ba chiar era pe cale să rodească printre obiectele din fișele mele. M-am reîntors la ele, iar neliniștea mea a dispărut în fața priveliștii solemne și imobile ce mi se deschidea în față.

Sergio mi-a adus fotografiile ; anticipînd o dorință a mea, le mărise pe cele mai reușite. Mă gîndeam privindu-le că tata era un bun fotograf și că, deși urîse cireșul dintr-un sentiment de ostilitate față de mine și hotărîse să-l omoare, fusese și el atît de fascinat încît uitase motivul practic care-l determinase să-i fixeze imaginile ultimelor sale clipe. Altfel n-aș fi putut să-mi explic de ce, printre multe cadre folositoare ca mărturii ale nevinovăției mele, existau destule, neconcludente, ce reprezentau doar cîte o izbucnire de ramuri înflorite. Printre golurile dintre ramuri te simțeai atras spre adîncuri, senzație ce părea mai evidentă cînd priveai fotografia, decît copacul adevărat ; însuși aparatul fotografic părea să se fi oprit în timp ce voia să se cufunde în ființa aceea extraordinară. Toate proiectele îndreptate împotriva lui se frînseseră în fața energiei vitale pe care o emana.

Din clipa aceea Sergio se arăta din ce în ce mai rar, fără a mă anunța vreodată. Nu știam ce să mai vorbesc cu el și nu așteptam de la el nimic interesant. Nu aveam alte vești decît cele culese în fiecare zi din fișele mele, nu mai știam de boli, de neliniști, nu simțeam de loc nevoia să vorbesc. Într-o zi Sergio mi-a adus un pachet de cărți de joc și descoperii un limbaj deosebit, mai potrivit pentru mine și mai autentic. Jucam în tăcere. Culorile roșu și negru cu combinațiile lor, inimile, florile, caourile și picile alcătuiau un discurs extrem de bogat și variat din care, o dată intrat, mi-era greu să mă smulg. Am descoperit pe urmă că de unul singur puteam aranja combinațiile mult mai bine decît într-o partidă în doi. Sergio a intrat în timp ce mă aflam la jumătatea unei pasiențe, i-am făcut semn să tacă, a plecat curînd și de atunci nu l-am mai văzut. Continuam fișarea, dedicîndu-mi orele de odihnă pasiențelor ; corespundeau într-un fel orelor în care, în general, oamenii simt nevoia să vorbească. Fiecare însemna o poveste în sine, cu personaje și fapte absolut autentice, ce se povesteau singure în limbajul specific naturii lor. O poveste ce semăna cu a mea, o dată întîmplată, exista pentru totdeauna ; asta o știam, fiind de partea imensului aparat de înregistrat care și-o însușea, fixînd-o pentru veșnicie. Pasiențele și fișele mele se completau una pe alta și erau asemănătoare, îi eram recunoscător lui Sergio de a-mi fi oferit această ultimă sugestie înainte de a mă lăsa singur.

Mai tîrziu am avut un nou prieten. Pe la jumătatea verii, ieşind în grădină într-o după-amiază, am văzut un copil ce se juca pe pajişte. Imediat ce mă văzu se apropie de mine. Avea opt ani (cînd l-am întrebat mi-a spus că are aproape nouă) şi era îmbrăcat ciudat. Nu calitatea îmbrăcăminţii era neobişnuită, ci felul grijuliu în care şi-o purta; părea întotdeauna nouă, fără nici o cută, iar pantofii lustruiţi n-aveau nici o zgîrietură. Observasem de altfel în cele cîteva clipe mai înainte de a mă zări el că jocul său era doar o mişcare plină de prudenţă, ca şi cum ar fi urmat firul unei idei ce putea să-i scape; mi-am dat repede seama că o făcea de frică să nu-şi strice hainele. L-am întrebat cine este; mi-a răspuns că era copilul unui locuitor oarecare de prin părţile acelea, pe care îl cunoşteam numai după nume. Era singur la părinţi, şi-l lăsau toată ziua liber în timpul vacanţei; nu-l supravegheau de loc, dar îl certau dacă se întorcea cu hainele sau pantofii murdăriţi. Am avut impresia că zgîrcenia lor îi deformase caracterul, după cum se putea vedea şi din felul său precaut de a se juca.

Şi ca aspect fizic era foarte ordonat. Blond, cu părul foarte scurt, avea un breton ceva mai lung pe frunte; trăsăturile feţei erau regulate, doar buza inferioară, mai plină, îi dădea o expresie de somnolenţă, care dispărea atunci cînd vorbea. Mi-a spus că venise să-mi ceară voie să caute prin pietriş. I-am răspuns că în grădină nu mai exista pietrişul ce acoperea altădată aleile dispărute, acum exista doar pajişte; el ştia însă că în faţa serei mai era o porţiune acoperită cu pietriş. „De unde ştii?“ l-am întrebat. Mai venise o dată în explorare. „Dar e o porţiune foarte mică şi cu puţin pietriş, aproape complect acoperit de pămînt, şi n-a mai fost adus altul de ani de zile; ce vrei să găseşti în el?“ E adevărat, spuse copilul, dar era vechi, nu ca pietrişul de azi în care nu mai poţi găsi nimic; în ăsta se găseau cioburi de marmură colorată pe care el le colecţiona; mergea din casă în casă şi le căuta.

Mi-am amintit că într-adevăr, în trecut, pietrişul se scotea de pe fundul torentelor din împrejurimi, ce duceau cu ele resturi de agată şi alte pietre tari. I-am dat voie să caute; m-a invitat să căutăm împreună. Stăteam ghemuiţi unul în faţa celuilalt şi într-o jumătate de oră am adunat fiecare vreo cinci sau şase pietricele viu colorate şi de o formă nemaiîntîlnită. Cînd descoperea cîte una care i se părea deosebită, copilul o lua cu un strigăt scurt de uimire şi aviditate. Se uita cu jind la ale mele şi înainte de a pleca mi-a propus să le tragem la sorţi, astfel ca unul din noi să le aibă pe toate. Fiecare din noi strîngea cîteva în pumn, iar celălalt le căpăta dacă ghicea cîte sînt. I-am cedat repede pietricelele mele, a plecat mulţumit şi m-am gîndit că n-o să-l mai văd.

S-a întors însă a doua zi şi în zilele următoare. Nu mai avea răbdare să mă aştepte; venea să-mi bată sau să zgîrie la fereastră, aşa cum fac păsările sau cîinii, şi în sfîrşit începu să mă strige. Mă gîndeam că trebuie să fi fost foarte singur, dacă îmi căuta tovărăşie. I-am

spus asta de mai multe ori, dar nu era în stare să-mi spună nimic despre viaţa sa în afara clipelor petrecute cu mine, stăpînit doar de pornirea lui de colecţionar, ce nu-i îngăduia să se gîndească la altceva şi-l transforma într-un obsedat liniştit. Simţise în mine un complice, deşi felul meu de a colecţiona era diferit. Mica sursă de pietriş fu repede epuizată şi atunci el îmi propuse să căutăm altceva, chiar în grădină sau la vale. Stabilea porţiuni noi de explorare, căutînd mereu alte obiecte pentru colecţie. Alegea flori sau frunze de pus la uscat, coji de copac, rădăcini şi mărăcini ce imitau forme umane sau animale, bucăţi de stîncă obişnuită, pietre cristalizate sau fosile obţinute prin spargerea cu ciocanul a rocilor ce le conţineau. Era gata să descopere ceva surprinzător la orice fel de obiecte cărora nu le dădusem mai înainte atenţie, uneori asocia obiectele în grupări total diferite de cele convenţional întîlnite în cărţi sau în mod obişnuit ; se lua de exemplu după culoare, după duritate, după asprime. Mă învăţa să lucrez sistematic ; dacă umblam după scoarţă de copaci sau obiecte lucioase, nu mai vedea nimic altceva, totul dispărea ; şi dacă eu mă arătam preocupat de vreun alt obiect, se transforma deodată, făcîndu-mă martorul unor descărcări de mînie atît de violentă şi de disperată, încît mi-era teamă să nu i se facă rău. Dar erau simple toane de moment, care nu-i deranjau de loc hainele. O dată cu schimbarea anotimpului se transforma şi repertoriul investigaţiilor ce le făceam. În fiecare zi înainte de a

ne despărţi trăgeam la sorţi achiziţiile noastre. Inventam fel de fel de jocuri, deoarece nu mai puteam ascunde obiectele în palmă, ca pe pietricele ; se ştia că la sfîrşit partea mea îi revenea lui, dar nu puteam să i-o fac cadou pur şi simplu. Prietenul meu ţinea morţiş la ritualul acesta. Cînd mă întorceam acasă, mă mulţumeam cu fişarea obiectelor.

Tînărul meu prieten nu aparţinea unei lumi ce urma să continue după mine. Simţisem acelaşi lucru, dar cu mai puţină pregnanţă, cînd mi se vorbise de fiul tatălui meu. Nimic nu putea să mă depăşească, deoarece lumea mi se arăta veşnică, minunată şi finită. Dacă trebuia să se mai întîmple ceva, totul era deja în germene înăuntrul a ceea ce mai fusese, numai că venea de mai departe, întocmai ca lumina stelelor pe care nu o vedeam, deoarece mai înainte de a ajunge la noi trebuie să străbată spaţiul. Copilul se afla înăuntrul timpului, în trecutul meu, ca şi obiectele fişelor mele, persoanele sau întîmplările vieţii mele, ca şi cireşul şi morţii mei.

Priveam fotografiile cireşului şi înţelegeam că tot o fotografie eram şi eu, pusă la păstrare într-o arhivă oarecare. Eram o planetă ce se învîrte pe orbita sa o dată cu toţi locuitorii ei, cu oraşele şi peisajele sale. Memoria lumii înregistrase totul, îşi amintea de toate ; trecut de partea ei, o imitam înregistrînd lucruri şi întîmplări.

Vara trecuse de mult. Sosise iarna cu marile ei constelaţii reci. Le priveam pentru a le trece în inventarul meu şi mă gîndeam cît adevăr

putea fi în credința celor vechi, potrivit căreia unii oameni se transformau în constelații. Era probabil modul lor de a-și reprezenta ideatic o fotografie sau un film universal, a cărui menire era să înregistreze totul. Nimic și nimeni nu scapă fără a fi fixat de acesta, persoană, lucru, sunet, miros, gînd. Eu, Ida, morții pe care îi cataloghez sîntem la fel cu Hercule, Orion, Andromeda și imensa mulțime a celorlalți ale căror nume au rămas necunoscute.

A trecut un an de cînd m-am întors aici. Catalogul meu a mai invadat o cameră a casei. Sporește mereu, mă gîndesc numai la el, iar copilul cu pietricelele și-a rărit acum vizitele. Sînt convins că opera mea e tot una cu cea a Universului, scopul însuși al existenței sale.

Prin munca aceasta mă pot cufunda în memoria lumii, unde mă învăluie un sentiment de siguranță și de autenticitate. Uneori mă gîndesc la ce e dincolo, la cealaltă parte, adică la viața mea dinainte. Mă gîndesc la ea cu calm, ceea ce înseamnă că mi-ar fi imposibil să mă reîntorc. Văd foarte bine toată oroarea acelei lumi de nebunie, neurastenie, violență. Dar oroarea aceasta nu mă mai impresionează de cînd știu că totul există pe lume doar pentru a fi catalogat. Chiar și ura, și lacrimile, și viețile zadarnice, ca și morțile nereușite au acest unic scop, și aici nu greșesc niciodată ; toate asasinatele, măcelurile, prostia, josnicia sau suferințele din pricina iubirii trădate există numai pentru a fi fotografiate de obiectivul acela imparțial.

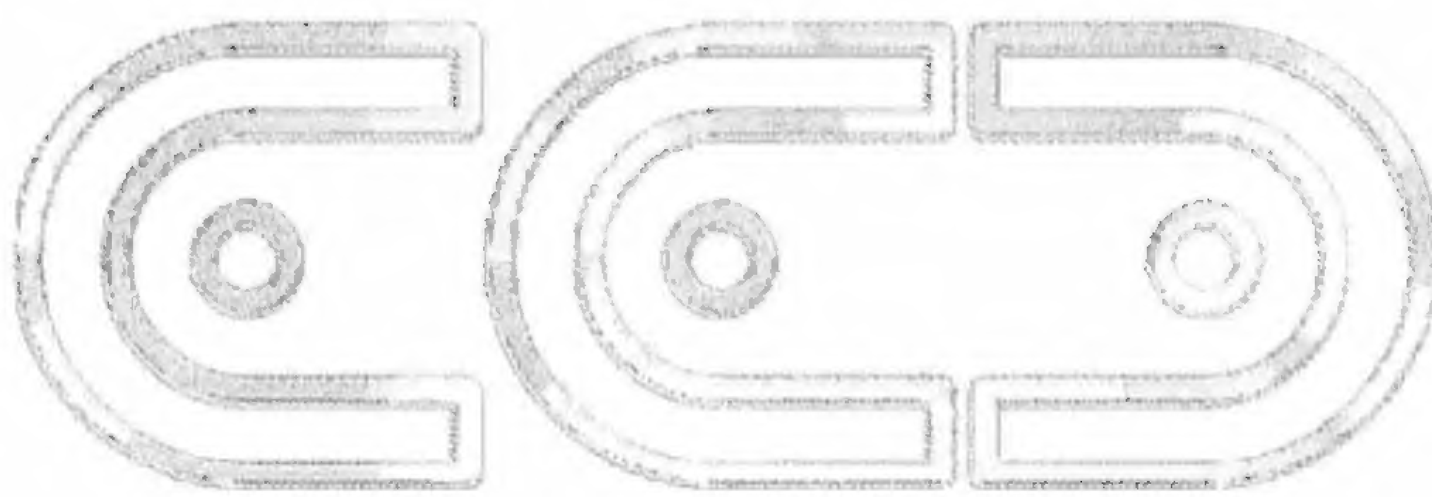
Cea mai frumoasă fotografie a cireșului am pus-o în fața patului ca s-o văd cînd mă scol. Acum ar fi fost momentul de maximă splendoare a sa. Știu că ducîndu-mă la fereastră nu-l voi mai vedea, dar îl privesc în spatele ferestrei aproape zilnic, mai stins și mai îndepărtat din cauza geamurilor dintre noi. Acest mort al morților își mișcă ușor coroana, reflectîndu-se parcă în geamuri, dar e neatins și neschimbat. E doar ciudat de tăcut, ca și cînd geamurile ar opri să ajungă pînă la mine zumzetul albinelor ce-i țin tovărășie. În imensul ghem al ramurilor sale e prins și cel care l-a ucis, totul e scăldat în albul său.

Lector : Florin CHIRIŢESCU
Tehnoredactor : Victor MAŞEK

Lucrare executată sub comanda nr. 2200 la Oficiul Economic Central „Carpaţi", Întreprinderea poligrafică „Bucureştii-Noi", str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, Bucureşti

coli de tipar : 7,50

Scanare și prelucrare digitală

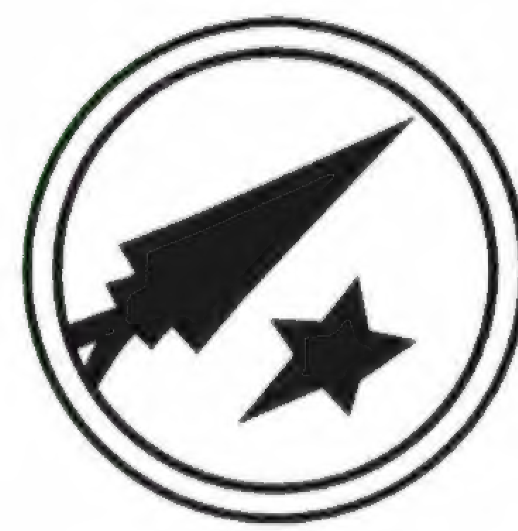
de

Anonim

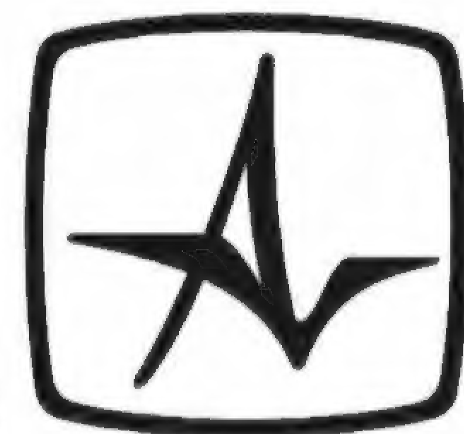
și

CAT Graur

Antwerpen

2023

